

REAKTOR

JANUAR 112

Ulmeaasta 2020

Intervjuu: Veiko Tammjärv

„Hukkunud Alpinist” koomiksimaailmas

Peatoimetaja veerg 01/21 (Triin Loide)

Aasta esimene Reaktor on valmis ning sellekuiseks läbivaks teemaks on muidugi "Hukkunud Alpinisti hotell", sest alles hiljuti tuli välja samanimelisel Strugatskite romaanil põhinev eestikeelne graafiline romaan ning muidugi väike pilguheit möödunule.

Kõigepealt siis tegime katse uut, värsket graafilist [romaani lugeda](#) ning esialgsed suurejoonelised plaanid päädisid sellega, et põhjalikke lugejaid oli kaks ning peatoimetaja katsus teost sõrmega. Ehk kunagi veidi pikemalt ka, kunstniku stiil ja teose enda vaieldamatu väärtus meie ulmemaastikul väärivad küll seda, et sellele põhjalikumalt tähelepanu pöörata. Meist eraldi kirjutas "Alpinisti" koomiksile arvustuse ka [Jüri Kallas](#) ning tundub, et ta jäi rahule. Lõpuks muidugi ka [intervjuu autori](#) endaga.

Tagasivaateline osa jaanuarikuise Reaktorist sisaldab endas valitud ulmefännide mõtteid ja mõtisklusi [möödunud ulmeaastast](#). Mairi Laurik võttis kokku aga selle, mida põnevat on toimunud [noorteulmes](#). Eks mõnes mõttes ole ka möödunud numbrite arvustused väikesed tagasivaated, nii et sinna rubriiki saab seekord kenasti pista ka [Tõnise tagasivaate](#) detsembrikuisele numbrile ning ka [Weinbergi kokkuvõtte sellest](#) mis eelmise kuu juttudes halvasti oli.

Aga ka harivat lugemist on seekord täitsa priskelt, näiteks Rauno Pärnits hakkab ilmselt ka edaspidi heitma pilke minevikku, seekord on vaatluse all [Fritz Leiber](#), ulmekirjanik ja maletaja. Aga ka Kalveri õnnesoovid on alati väga põhjalikud tagasivaated olnud ning seekord on hällilapseks [Pascal Laugier](#). Taivo Risti [Wikipedia-kokkuvõte](#) peaks huvi pakkuma kõigile ajaloosõpradele.

Arvustusi on selles numbris korralikult, sest hoolimata sellest, et kultuuris ja kirjanduses on rasked ajad, ilmub raamatuid ja ulmet päris korralikult. Tooni annavad kogumikuarvustused, näiteks Ingvar Sedman arvustas ["Raevu päevad 2"](#) ning Ander Skarp võttis ette Krafti kogumiku ["Saared"](#). Jaanuarikuine uudiskirjandus on muidugi vastukaaluks jälle kasinavõitu, aga eks jaanuar ja veebruar olegi rahulikumat kuud. Jõuludeaegne ostuhullus on möödas, siis võib rahulikult uusi tekste kirjutada, tõlkida ja lugejale valmis seada.

Jutte on seekord kaks: Jaak Herbsti ["Kui väljas levis surmalehka"](#) ja Maarja Kruusmetsa ["Täiuslik tütar"](#). Mis juttudesse puutub, siis eks Reaktoril oleks muidugi hea meel kui te ikka meile juttusid kirjutaksite, aga au- ja sündsustunne ei luba jätta mainimata, et ka sel aastal toimub kirjastus Fantaasia jutuvõistlus ning juttude esitamise tähtajani on jäänud ainult paar kuud. Andke hagu! Ja kui te Fantaasia raamatusse ei mahu, eks siis pidage ka meid meeles. Vaatame koos loo üle, nokitseme veidi ja lugejateni jõuavad need niimoodi ikka.

Sellekuine [ulmestaar](#) on tõlkija Tatjana Peetersoo, kelle usinad sõrmed ja väga peen keeletaju on Eesti lugejani toonud kadedustäratava hulga ulmetekste ning kaanepildi autoriks on muidugi Veiko Tammjärv.

Tervitades

Triin & toimetus

Intervjuu. Veiko Tammjärv (Reaktor)

Veiko Tammjärve sulest ilmunud "Hukkunud alpinisti hotell" on graafiline romaan, mille aluseks on vendade Strugatskite legendaarne "Hukkunud alpinisti hotell" ning selle põhjal Tallinnfilmi stuudios 1979. aastal valminud ulmefilm. Kui ulmet ilmub Eestis vähe, siis ulmelisi graafilisi romaane ilmub harvem kui meie metsadest uusi liike avastatakse. Ja tegelikult isegi sellest vähem. Seega on Veiko Tammjärve "Hukkunud alpinisti hotell", mille toimetaja on Mari Tammjärv, üks tähelepanuväärne sündmus. Reaktor uuris kuidas selline teos sündis ning kust Veiko Tammjärv üldse sellise idee peale tuli.

Huvilised võivad poelettidelt ja raamatukogudest leida sinu joonistatud koomiksit, mille aluseks on vendade Strugatskite „Hukkunud alpinisti hotell“. Miks selline valik ja kust see idee sündis?

Juba mõnda aega olin mõelnud joonistada raamatu mahus koomiksi. Kõne all olev vendade Strugatskite teos tundus selleks hea materjal olevat. Raamatu järgi tehtud Tallinnfilmis 1979. aastal valminud film jättis mulle sügava mulje juba noorpõlves. Eelkõige oma muusika, salapärase ja glamuurselt sünge atmosfääri tõttu. Nagu paljusid eestlasi, on see film saatnud mind siiani. Minu graafiline romaan on interpretatsioon filmist ja raamatust. Ideest joonistamiseni jõudmiseks kulus umbes aasta.

Kuidas „Alpinistil“ seni läinud on? Kas on plaanis tõlked teistesse keeltesse?

Eesmärk on jõuda selle raamatuga kindlasti ka välismaale. Hetkel veel konkreetseid lepinguid pole. Protsess võtab aega, kuna tuleb leida koomiksi kirjastamisest ja turustamisest huvitatud kirjastus.

Kirjastasid „Alpinisti“ ise. Ole hea, räägi sellest protsessist natuke. Miks selline otsus, kas kirjastused lükkasid su pakkumise tagasi? Kui palju sellise koomiksi ise kirjastamine maksab?

Nii on mul autorina kõige rohkem loomingulist vabadust. Valdan ise ka raamatu küljendamise ja trükki saatmise kõiki etappe. Minu tööstiil on ka selline, et täiendan materjali kuni viimase hetkeni. See on võimalik ainult siis, kui panen ise ka küljenduse kokku. Seega ei näinud eeliseid kirjastuse poole pöördumiseks.

Esimesed avaldatud koomiksid sinu sulest ja pintslist olid „Punase mütsiga tüdruk“ Põhjanaelas üheksakümnnendate alguses; „Pakk“, mis ilmus 1996. aastal Marduses ja „Snaiper“ ajalehes KesKus 1997. Kui palju su käekiri sellest ajast muutunud on?

Üldiselt olen algusest peale natuurilähedase joonistusstiiliga. Samuti on juba nendes vanades lugudes olulised tugev valguse ja varju kontrast. Täna üritan leida ideaalse tasakaalu oma personaalse stiili ja loo sisu vahel. Eesmärk on anda visuaalselt edasi keskkonda, ajastut ja emotsiooni.

Paljude jaoks on koomiks visuaalne nali piltides (juba eestikeelne sõna „koomiks“ viitab sellele) – Eestiski välja antud Herluf Bidstrupi raamatut „Huumorit ja satiiri“ (1959, 1963, viimati 1993) mäletavad palju keskealised ja vanemad; paljude jaoks on koomiks lastele suunatud asi (näiteks samuti klassikaks saanud „Piilupart, Miki ja teised“ - 1972). Läänes on koomiks aga tihti seotud ulmega – milline on sinu meelest koomiksi ja ulme suhe?

Usun, et üha rohkem hakkab kodumaine lugeja leidma, et koomiksiraamat sobib lugemiseks ka vanemale publikule. Koomiksi puhul tuleb püüda teha seda, mida pole võimalik ei proosa kui ka liikuva pildi puhul. Koomiksi vorm pakub ulme käsitlemiseks häid võimalusi. Pole mingi probleem oma töölaua taga kujutada ulmelisi keskkondi ja disainida väljamõeldud seadmeid või tegelasi. Seda kõike veel ilma eriliste ressurssideta. Piiriks on vaid autori fantaasiavõime.

Kui mõtled tohutult erinevatele koomiksistiilidele, mida maailmas leidub (võrdleme kas või kohati väga sünget jaapani mangat ja 1930. aastate USA kangelaskoomikseid), siis millised neist sind kõige enam paeluvad?

Minu tähelepanu pälvivad kõige rohkem eristuva autori käekirjaga koomiksid. Joonistusstiil polegi alati määrav, aga ootan, et koomiksiraamat pakub mulle ka kunstilise elamuse. Mõned nimed, mis esimesena meelde tulevad: Sergio Toppi, Crepax, SinCity, Chris Ware, Joan Cornella, Tomer Hanuka, Mike Mignola. Tooksin välja ka Gennadi Novžilovi, kes illustreeris „Hukkunud Alpinisti Hotelli“ esmaavaldatud järjejutu.

Kui uus või levinud on trend kasutada graafilist romaani laiemat kultuuriavalikkust kõnetava teema lahendamiseks (Joonas Sildre tehtud Arvo Pärdi elulugu „Kahe heli vahel“ näiteks)?

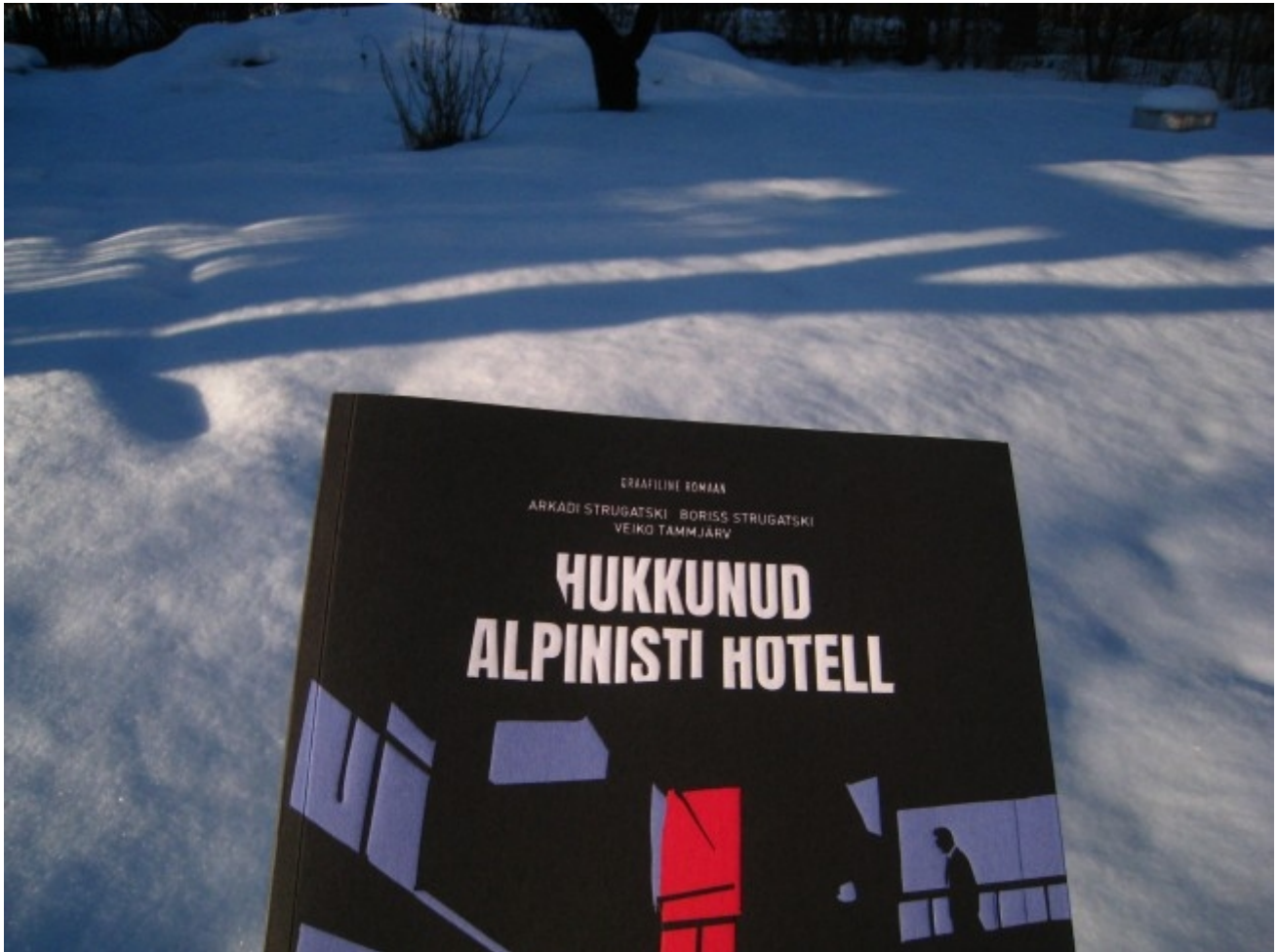
Koomiks on hea ja kättesaadav viis loo jutustamiseks. Filmi tegemine oleks paljudel puhkudel keeruline ja kulukas. Olgu see siis üksiku inimese elu või rahva ajalugu. Eestis on see trend, mille võimalusi alles avastatakse.

Kuidas suhtud võrgus avaldatavatesse (järje)koomiksitesse? Loed ehk mõnda ka ise regulaarselt?

Eriti netikoomikseid ei jälgi. Instagrammis näen ainult Poorly Drawn Lines'i. Kui lugu on pikem, kui ühele lehele ära mahub, siis eelistan ikkagi käe all tunda paberit.

Sinult on mitmeid kordi küsitud arvamust eesti koomiksi hetkeseisu kohta ja soovitusi noortele tegijatele. Palun korda oma tähelepanekuid ja soovitusi ka Reaktori lugejaskonnale.

Meil on koomiksikunstnikke, aga probleem on pigem lugejate vähesuses ja traditsioonide puudumine. Eestis teab lugeja koomiksit paljuski ajalehe viimastelt lehekülgedelt. Täiskasvanud lugeja radarile pole koomiksiraamatud valdavalt jõudnud. Peab tõdema, et just viimasel ajal kodumaine originaalkoomiks areneb kiiresti ja mulle tundub, et ka lugejaskond muutub teadlikumaks. Algajale koomiksikunstnikule soovitan julgelt peale hakata. Oma stiil ja kompositsioon arenevad töö käigus. Sobivateks väljunditeks on internet ja zined. (Zine on õhuke, tavaliselt A5, väikese tiraažiga soodne ise välja anda autorikoomiks. Hea müüa koomiksilaatadel ja tuttavatele kinkida.)

Millised inglisis- või muukeelsed koomiksid võiksid sinu arvates kindlasti eesti keelde tõlgitud olla?

Kuna ma eriti koomikseid ei loe, vabal ajal pigem ise joonistan, siis ei oska ka soovitada.

Mis on koomiksiste joonistamise juures kõige raskem?

Lehekülje üldise visuaali ja üksikraamide ideaalse kombinatsiooni leidmine. Tihti tunnen, et midagi on valesti, aga täpselt aru ei saa, mida tuleks muuta. Mõnikord võtab päevi, et leida ideaalne tulemus.

Meid ümbritseb igapäevaelus väga palju pildikeelt, infograafikast illustratsioonideni, mida tavainimene tihti ei teadvustagi. Mis on see „igapäevaelu pildirida“, mida sina kunstnikuna tähele paned?

Kui liigun linnas või looduses, siis silm salvestab detaile, millest üldpilt koosneb. Nii saan

mälust vajalikku infot, kui midagi joonistan. Oma ümber pean oluliseks visuaalselt korrastatud ja inspireerivat ruumi. Olgu see siis töölaud, tuba, aed või elamu.

Kuidas toimub sinu jaoks etteantud materjali illustreerimine? Näiteks raamatute puhul, kas lähtud pigem tellija etteantud kirjeldusest või loed ise kogu raamatu läbi?

Illustraatorina üritan teksti/materjali kirjeldamist vältida. Eesmärk on anda materjalile midagi lisaks. Lapsepõlves meeldis uurida detailirohkeid illustratsioone ja sealt avastada midagi, mida esialgu tähele ei pane.

Septembris ütlesid, et tulevikuplaanid on veel toored. Mida ütled tulevaste tööde kohta nüüd, uuel aastal?

Eesti mütoloogia on mind juba ammu huvitanud. Töölaual on praegu Andrus Kivirähu “Rehepapp”. Ideaalis võiks see graafiline romaan käesoleva aasta lõpus valmis olla. Kahtlemata pakub koomiks selle temaatika puhul oma unikaalseid võimalusi, mida proosa ja film ei suudaks. Muu hulgas pakub raamatu tegelastele välimuse loomine põnevaid väljakutseid.

Mida vaatad-loed-mängid, kui sa ei joonista?

Elan maal. Tasakaalustan istuvat tööd füüsiliste tegevustega õues. Suviti näiteks tegelen oma krundil maakivimüüride taastamisega. See on päris hea tegevus pea muudest mõtetest puhastamiseks.

Palju õnne, Pascal Laugier! (Kalver Tamm)

Festivali algusaastatel nullindate keskpaigas ei läinud HÖFF-il ühtegi kevadet nii mööda, et Haapsalus poleks mõni prantsuse uus ekstreemsus linastunud. „Haute Tension“ (2003), „Sheitan“ (2006), „Inside“ (2007), „Martyrs“ (2008) kui peast mõned nimed siia üles lugeda. Noored ja vihased mehed tegid õudusfilme, mis panid vaatajate taluvuspiiri karmilt proovile. Näiteks „Inside“ on selline, mida ma teadlikult olen valinud mitte vaadata. Kõige kurikuulsam neist nimetatud ja nimetamata jäänud *New French Extremity* laine filmidest on aga minu arusaamise järgi siiski „Martyrs“. Naise elusast peast nülгимisele on teistel raske midagi vastu panna.

„Martyrs“-i kirjutas ja lavastas Pascal Laugier, kes käesoleva aasta 16. oktoobril tähistab poolesajandat sünnipäeva. Üldse on mehe kontol neli filmi. „Saint Ange“ aastast 2004, „Tall Man“ (2012) ja viimatisena „Ghostland“ (2018). Kõik ise kirjutatud ja lavastatud. Mitte just palju. Kuulates ja lugedes Pascali intervjuusid, siis ei ole põhjuseks mitte laiskus, vaid tema ja ka nende teiste lavastajate ja seeläbi ka žanrifilmi sõprade probleem on pigem selles, et Prantsusmaa publiku jaoks ei ole kodumaine õudusfilm aktsepteeritav žanr. Korralik suhtedraama või komöödia, need küll, aga õudusfilm on vististi liiga robustne, ei

ole seal piisavat elegantsi. Ja kui publik on tõrjuv, siis muutuvad ka produtsendid kitsiks ja oma filmile finantside leidmine muutub keskmisest keerukamaks.

Antud seisukohta toetab kõige selgemalt nende noorte lavastajate karjäärikaar. Üks-kaks tähelepanuäratavalt ekstreemset filmi Prantsusmaal ja siis raha kutsel Ameerikasse, kus korra keskmist suurusjärku eelarvega filmiga proovida lasti. Olgu siis Xavier Gens, kes lavastas „Hitmani“ (2007) või David Moreau ja Xavier Palud, kellele anti kätte „The Eye“ (2008) uusversiooni tegemine või Julien Maury ja Alexandre Bustillo 2017. aasta „Leatherface“ näidetena. Vaid Alexandre Aja on see reegliti kinnitav erand, kelle tegemiste kohta saab öelda, et žanrifilmi fänn ehk teab nime ilma guugeldamata.

„Tall Man“ oli siis see Pascal Laugier'i auhind „Martyrs“-i tegemise eest. Aga täiesti loogikavastaselt nuditi kõik need piiride nihutamiste eest oma võimaluse saanud lavastajad Hollywoodis ära. Hakati jahuma mingitest reitingutest ja vaatajanumbritest. Selle ilmestamiseks olgu siinkohal lugu seniajani valmis väntamata Hellraiseri *rebootist*. Esmalt kaaluti stsenaaristide ja lavastajatena [Mauryt ja Bustillo](#). Pärast neid Laugier'i. Clive Barker ise oli ideest, et Pascal Hellraiseri filmi kirjutada ja lavastada võiks, parasjagu entusiastlik. Kuulub muuhulgas mehele ka tsitaat „I fucking love Martyrs“. Aga Pascal läks projekti juurest ära, sest tema nägemus oli produtsentide jaoks liialt karm. Pannes veidi asju konteksti, sul on film demonist, kes tuleb oma dimensioonist koos pisideemonitega maa peale, torkab kutsujal turjanahast mõned konksud läbi ja riputab ta lakke. Soojenduseks. Aga siis sa ütled lavastajatele, kes on saanudki tuntuks sellega, et nad tõesti alles läheksid sellise soojenduse peale käima, stopp, see suund, kuhu sa selle filmiga tüürida kavatsed, on meie jaoks liiga karm, uks on seal.

Antud kogemus ilmselt selgitab filmi „Tall Man“ suhtelist leebust. Visuaalse külje pealt siis. Sisult ei ole siin leebet midagi. Siinkohal on paras aeg ära mainida, et üldise kunstilise taseme poolest on debüütfilm „Saint Ange“ kõige igavam. Suhteliselt stereotüüpne, suures eraldatud maailmas oli varasemalt lastekodu ja nüüd varjavad need seinad mingit suurt ja koledat saladust. Vaid lõpuosa saab selgelt aktiivsele poolele kanda, sest „Martyrsi“ teine pool on mingis osas „Saint Ange“ lõpust tõukunud. „Martyrs“ ise jagunebki selgelt kaheks. Keskpäigani liigub ta *home invasioni* ja „mis on päriselt, mis ettekujutluse vili“ stiilide segus ja siis keerab suunda, mis korralikud inimesed oksendama, minestama ja kinost välja kõndima sunnivad. Seda kõike täiesti suvalises järjekorras. „Tall Man“, nagu juba öeldud, on Pascali teiste filmidega võrreldes väljanägemiselt sõbralikum. Mängib aga väljasuremise äärel virelevas linnakeses mõttega, et kas ja kellel on õigus jumalat mängida.

Ning hetkel viimane „Ghostland“ on samm tagasi juurte juurde. Vaatajalt sama tugevat närvikava nõudev film kui „Martyrs“. Ema ja kaks teismelist tütar kolivad oma uude koju, ei jõua veel asjugi lahti pakkida, kui majja tungib ilmselgelt halbade kavatsustega paar ja jõhker olelusvõitlus saab alguse.

Kõigis neljas Pascali filmis on peategelasteks naised. „Martyrs“-i ekstreemsemaid stseene on küll keeruline ületada, aga taluvuspiire proovile panevaid kannatusi elavad kõik tema peategelased ja mitmedki kõrvaltegelased läbi. Mistap leian, et paslik on tuua sisse võrdlus Takashi Miikega, kelle teravamad teosed samuti vaatajat ei hellita. Sest nii nagu Miiket, on ka Pascali filme lihtne lahterdada. Misogüünist vördjas laseb kaamera ees oma ja vaataja lõbuks naisnäitlejaid piinata, alandada, tappa. Millegi lähtuvalt peaksin mina vaatajana need filmid maapõhja needma, sest kui sellist tegevust üheselt hukka ei mõista, on see ju vaikiv heakskiit.

Samas kui Miike puhul on tõesti stseene, mille kohta võib öelda, et need on eeskätt mõeldud piiride kompimiseks, siis Pascali filmides on selle visuaalselt õõvastava välimuse taga tublisti sisu. Jah, mõne koha peal on ideed ja mõtted iseenesest põnevamad ja intrigeerivamad, kui nad filmis välja mängitakse, aga neis üheski ei ole seda Hostelite või enamike Saagide julmust julmuse pärast. Kus ohvrid ongi lihtsalt lihakehad. Vaatajana sa ei tahagi sellises filmis ühelegi tegelasega mingitki sidet luua, sest ei ole ühtegi tegelast, kellele kaasa elada, kes kuhugi areneks, kuhugi liiguks.

Pascal juhib meid aga koos oma tegelastega põrgusse ja annab valiku, kas lased end murda või mitte. Olgu ta siis Jessica Biel, kes hirmuäratava kindlusega jäi lõpuni veendunuks oma tegevuse õigsuses, ainult „heateo“ ohvriks langenud tüdrukul olid kahtlused. Või siis oma peas ideaalses maailmas piisavalt jõudu kogunud tüdruk, kes jõudis ühel hetkel sellesse punkti, et oli valmis reaalsusele otsa vaatama. Mina neid filme näinuna olen seisukohal, et Laugier ülistab naiste tugevust. Tema filmid ei ole kindlasti kõigile. Ebaõiglane oleks neid aga panna ühte patta mõne vaata kui julged stiilis jälgusega a’la „Human Centipede 2“. Pascal esitab kõigis oma filmides enda jaoks olulisi küsimusi ja tõstatab olulisi teemasid. Need teemad ei ole meeldivad ja sellest lähtuvalt ei pruugi ka vorm olla meeldiv. Aga ta ei piina piinamise pärast. Ta ise ütleb muuseas „Martyrsi“ kommentaariks, et: „The film doesn't talk about torture - it talks about the pain“.

„Ghostland“ oli planeeritud Ameerikas laialt kinolevvi lasta, aga tema linastumise aeg sattus kokku Harvey Weinsteini skandaali puhkemisega. Nii leidsidki levitajad, et filmile kus hiiglasemas mees nukkudeks riietatud tüdrukutega mängib ei ole see hea aeg publikut püüdma hakata. Mis paneb mind mõtlema teemal, et võibolla on Pascali poolt publikule näidatav peegel liiga selge pildiga. Et võibolla me ei saa tema filme vaadates piisavalt tegelikkuse eest põgeneda. Mul on igatahes lootus, et mees kirjutab ja lavastab edasi enda tingimustel. Olgu need filmid siis nii harvad nagu nad on. Aga tuleb kevad, kus on taas põhjust Haapsalus inimesi hirmutada, et seda filmi lähed vaatama, see on ju selle Martyrsi-mehe tehtud!?!?

Päeva materjal Wikipedias, detsembris 2020 (Taivo Rist)

KUU ÕUDUSSEIKLUS: Londoni õlleuputus (11. detsember)

Päris õudne lugu juhtus Londonis 17. oktoobril 1814, kui Meux & Co. pruulikojas lõhkesid õllevaadid ja vabanes 580–1470 kuupmeetrit õlut. Õlu purustas pruulikoja seina ja voolas 5 meetri kõrguse lainena linna. Hukkus 8 inimest, neist 4 olid täiskasvanud naised ja 4 alaealised. Pruulikojas jäid kõik ellu, ehkki 3 töömeest tuli rusude alt välja kaevata. Liikvele läksid jutud massijoomingutest ja end tasuta õllest surnuks joonutest, kuid need ei vastanud tõele: tollased ajalehed ei kirjutanud millestki niisugusest, vastupidi, rahvamassid olevat hästi käitunud. Kohus pidas neid surmajuhtumeid õnnetuseks, mistõttu pruulikoda ei pidanud trahvi maksma, vastupidi, parlament toetas pruulikoda tuhandete naeltega ja see tegutses kuni 1961. aastani, sealhulgas 1921. aastani samas hoones. Kohtu otsus näib mulle imelikuna: pärast seda, kui esimene tünnivits purunes, ei olnud tunni aja jooksul, mis kulus esimese tünni lõhkemiseni, ikka veel töölisi uut vitsa panema kutsutud, see lõhnab kuritegeliku hooletuse järele.

KUU VÄLJASURNUD ELUKAS: ahhelosaurus (19. detsember)

Ahhelosaurus elas Põhja-Ameerikas hiliskriidis 74 miljonit aastat tagasi. Nime sai ta vanakreeka mütoloogiast jõejumala Acheloosi järgi. Herakles ja Acheloos võitlesid Deianeira pärast, Acheloos muutis end härjaks ja ründas Heraklest, kes aga võitis, murdis Acheloosil sarve ära ja abiellus Deianeiraga. Ahhelosaurus, ehkki sisalik, nägi üsnagi härjasarnane välja, sarved kaasa arvatud. Ta oli 6 meetrit pikk ja kaalus üle 3 tonni.

Päris sauruste aja lõpusündmuseni ahhelosaurus ei elanud, vaid arenes pahhüriinosaauruse perekonnaks, millel oli kaelal kõrge krae. Ahhelosaurus ise arenes stürakosaurusest, millel oli sarvi palju rohkem, sealhulgas nina otsas, aga mitte nõnda suuri. Nina otsas ja silmade kohal olnud sarved taandarenesid ahhelosaurusel võimsateks luumõhkadeks, kuid noorloomadel olid silmade kohal siiski väikesed sarved. Ahhelosaurused olid taimetoidulised karjaloomad ja püsisoojased nagu imetajad või linnud.

KUU ARVUTIMÄNG: "Oxenfree" (20. detsember)

"Oxenfree" on 2016. aasta üleloomulik seiklusmüsteerium, mida tootis ja levitas Night School Studio. Seltskond noori läheb asustamata saarele. No milleks muuks kui enda mõrvata laskmiseks? Võta näpust, kui asju õigesti ajada, tuleb neid saarelt tagasi rohkem kui sinna läks: ebaselgetel asjaoludel enne mängu algust surnud Michaeli on võimalik teisest ilmast tagasi tuua. Vahepeal tuleb läbi teha hulgaliselt ajasilmuseid ja suhelda hukkunud allveelaeva meeskonna vaimudega, kes tahavad nende kehi üle võtta. Üllatuslikult pole peategelasel võimalik surma saada, lihtsalt tegelase valikutest sõltub see, milline tohutust hulgast võimalikest lõppudest realiseerub. Paljude valikute mõju pole ilmne ja see koos paljude lõppudega suurendab jällemängimisväärtust. Kriitikutele mäng meeldis ja hoolimata sellest, et mängutootja oli väike firma, saavutas mäng palju nominatsioone mitmesugustele auhindadele. Pealkirja tõlgiksin mina sõnaga "Minaprii" – lastesalmist "Uka-uka, mina prii".

KUU ASTRONOOMIAPILT: NGC 6357 (19. detsember)

Udukogust NGC 6357 ehk Sõja ja Rahu udukogust olen teile kunagi juba rääkinud. Vahepealse kahe aastaga on fännid avastanud, et udukogu sarnaneb maagilise tüdruku Madoka Magica kujutisega (sellegi episoodide loendi alles mõne kuu eest lasin siit ülevaatest läbi), ja loonud petitsiooni udukogu ümbernimetamiseks. Seni pole sellel suuremat mõju olnud, nähtavasti on astronoomide seas "Sõja ja rahu" fänne rohkem.

Minule meenutab see pilt rohkem uusaastailutulestikku ja mitte ainult minule, sest Commonsis valiti see pilt 2018. aasta 1. jaanuari päeva pildiks. Samas failinimi on "Kosmiline talveõlumaa".

KUU LOEND: Dorothy Sayersi teoste loend (4. detsember)

Dorothy Sayers pole küll ulmet kirjutanud, aga panen selle loendi ikkagi siia, sest tegu on krimikirjanduse klassikuga. Veel on ta kirjutanud luulet, lühijutte ja raadiokuuldemänge, esseesid ja kriitikat, aga tema oma sõnul on tema parim teos Dante "Jumaliku komöödia" tõlge. Tema krimiromaanide kangelane on sageli Peter Wimsey, inglise aristokraat ja amatöördetektiiiv. "Korralagedus Bellona klubis" oli väga tugev teos. Minule jättis kõige sügavama mulje "Mürgitatud šokolaadikarp", kus detektiiviklubi võtab lahendada mõrva, mida politsei ei suuda, ja iga klubiliige pakub oma versiooni – kuus klubiliiget süüdistavad kuut inimest mõrvas. Mina ei jäänud ühegi versiooniga rahule ja kirjutasin lõppu peatükke juurde, milles samade tõendite alusel esitasin veel seitsmenda ja kaheksanda versiooni. See on minu ainus mitteulmeline ilukirjandusteos – seni avaldamata.

PÄEVA MATERJAL COMMONSIS

Koroonapandeemia tõttu on paljud meelelahutuskohad kinni, ulmikute igakuine kokkusaamine Tallinnas jäi esimest korda sel aastatuhandel ära ja mida muud te ikka teete kui vaatate internetist filme. Sellepärast panen jälle tavalisest rohkem vanafilme.

ESIMENE VANAFILM: "Haihtuv naine" (4. detsember)

75 sekundi pikkune 1896. aasta prantsuse trikkfilm, mille režissöör ja meespeaosaline oli Georges Méliès. Üks sammuke ulmefilmide suunas oli jälle tehtud. Film põhines tsirkusetrikil, mida sooritati põrandaluugi abil. Naispeaosaline Jehanne d'Alcy oligi seda tsirkuses esitanud, siin on tema filmidebüüt ja edaspidi pühenduski ta filminäitlemisele. Méliès ei vajanud loomulikult mingit luuki, vaid tegi kõike filmitrikiga: ise seisis paigal, Jehanne jooksis minema ja filmilindist lõigati sobiv jupp vahelt välja, justkui oleks näitlejatar haihtunud. Méliès väitis selle meetodi olevat ise leiutanud, aga Edison oli juba eelmisel, 1895. aastal tootnud 18 sekundi pikkuse õudusfilmi "Mary Stuarti hukkamine", kus Mary Stuartit mänginud meesnäitleja vahetub mannekeeni vastu, kellel timukas pea otsast lööb. Méliès seda filmi nähtavasti teadis. 29 aastat hiljem, 1925 avastas Méliès, et Jehanne on piisavalt ilusaks muutunud, ja võttis ta naiseks.

TEINE VANAFILM: "Charade" (esilinastus 5. detsembril 1963)

2 tunni pikkune ameerika põnevik 1963. aastast Cary Granti ja Audrey Hepburniga peaosades. Hepburn mängib abielunaist, kes puhkuselt naastes avastab, et mees on kogu nende maise vara maha müünud ja seejärel ise mõrvatud. Raha (veerand miljonit dollarit) on kadunud ja keegi ei usu, et naine selle asukohta ei tea. Kolm kõrilõikajat ei tunne talle kaasa ja tahavad raha endale. Veel kolm meest (politseinspektor, LKA ametnik ja mingi pettur) tunnevad talle kaasa, kuid tahavad ühtlasi jällegi raha endale. Selge see, et kõigepealt peab naine ise raha üles leidma, muidu lööb keegi ta varsti maha. Kaakide rahustamiseks lubab ta oma asju korduvalt läbi otsida. Millegipärast nimetati seda seikluskomöödiaks, mina ei leidnud küll ainsatki naerukohta. Sündmuste käänakud on see-eest ootamatud.

Filmi väljatuleku ajal nõudis USA seadus, et autoriõigusega kaitsmiseks peab tiitrites sisalduma sõna "copyright", "Copr." või märk ©. "Charade'i" tiitrites on küll "STANLEY DONEN FILMS, INC. ALL RIGHTS RESERVED", aga vajalik sõna on puudu ja seetõttu pole film kunagi autoriõigusega kaitstud olnud. See ei takistanud filmil saamast BAFTA auhinda (Hepburn) ning "Oscari", BAFTA auhinna ja "Kuldgloobuse" nominatsioone (peamiselt Hepburn ja Grant, kuid ka helilooja Henry Mancini).

KOLMAS VANAFILM: "Mees kuldse käega" (esilinastus 15. detsembril 1955)

2 tunni pikkune film noir 1955. aastast, peaosades Frank Sinatra, Eleanor Parker ja Kim Novak. Sinatra mängib uimastisõltlast, kes vanglast vabanedes püüab taas eluga kohaneda, aga langeb tagasi uimastite kütkeisse. Pealkiri tähendab kaartide jagajat mängupörgus ja sellena peab Sinatra töötama. Parker mängib tema naist, kes on Sinatra põhjustatud autoõnnetuse tõttu jäänud ratastooli, vahepeal terveks saanud, kuid varjab seda oma mehe eest, et temas süütunnet tekitada. Novak mängib Sinatra kallimat. "Mees kuldse käega" on üks esimesi filme, mis käsitleb narkosõltuvust, ja see tekitas suuri probleeme tsensuuriga – narkomaania olemasolu üldse oli teema, mida tsensuur ei tahtnud filmis näha. Filmi eelarve oli miljon dollarit, tagasi tuli üle 4 korra rohkem. Film nimetati kolme "Oscari" kandidaadiks: meespeaosa (Sinatra), kunstnikutöö (Joseph Wright ja Darrell Silvera) ning muusika (Elmer Bernstein).

Film põhineb Nelson Algreni 1949. aasta samanimelisel romaanil, kuid erineb sellest niivõrd, et Algren keeldus filmi omaks tunnistamast.

NELJAS VANAFILM: "Bobby Bumps saab asendaja" (12. detsember)

5½ minuti pikkune 1916. aasta ameerika animafilm. Koomilist tummfilmi klaveri mängimisest tahate näha? Siin see on. Bobby Bumps ja tema koer Fido olid peategelased 75 lühianimafilmis, mis vändati 1915–25, ja see on neist üks esimesi (4.). Filmitootja Earl Hurd leiutas tehnika, mida IT-s nimetatakse spraitideks: tegelased joonistati õhukesele tselluloidkilele, taustad samuti ja siis võis neid teineteise suhtes liigutada, samuti tegelasi eri taustadega kombineerida. See suurendas tööjõudlust: enam ei pidanud iga kaadrit otsast lõpuni joonistama, vaid üht joonistust sai kasutada paljudes kaadrites. Kuni 1932. aastani pidid kõik seda meetodit tarvitavad animafilmitootjad Hurdile andamit maksma. Keskel on vihje Ignacy Jan Paderewskile (1860–1941), kes oli tuntud pianist, kuid 1919 ühtlasi Poola peaminister. Tähelepanu väärib stseen, kus mees saab hoobi pähe, sealt lendavad välja sädemed ja mees kogub need uuesti kokku, et peavalust vabaneda.

VIIES VANAFILM: "Läbi lukuaugu" (18. detsember)

2 minuti pikkune 1901. aasta prantsuse mängufilm. Režissöör oli Ferdinand Zecca, produtsendid vennad Pathéd. Hotellitöötaja piilub läbi lukuaugu nelja numbrituppa. Ühes neist on daam, kes võtab ära oma paruka ja kunstrinnad, tegemist on hoopis mehega ja niimoodi on see üks esimesi filme läbi aegade, mis käsitleb transvestismi. Kriitika väitel on tegu halva maitse musternäidisega – mina nõustun. Omas ajas eeskujulikud olid operaatoritöö ja montaaž. See oli esimene prantsuse film, milles vaheldusid suur ja väike plaan (inglased olid selle juba varem leiutanud). Hotellitöötaja stseen võeti üles korraga ja siis lõigati neljaks osaks, mille vahele monteeriti vaated läbi lukuaukude.

KUUES VANAFILM: "Tema pilt ajalehtedes" (19. detsember)

Tunnipikkune 1916. aasta ameerika tummkomöödia Douglas Fairbanksiga peaosas. Talle (sündinud 1883) oli see esimene peaosaj roll ja tegi tema nime suureks, tema vastu mänginud Loretta Blake'ile (sündinud 1898) viimane peaosaj roll – nii see naisterahva elu tollal Hollywoodis oli. Sisust. Noormees ja neiu tahavad omavahel abielluda, aga kummagi isad peavad noormeest tühikargajaks, kes millegagi hakkama ei saa. Niisiis peab noormees abieluloo saamiseks pääsma kohalikesse ajalehtedesse oma fotoga. Tema püüdlused on naljakad – samuti see, mida ajakirjandus sellest arvab. Lõpuks sokutab ta ajalehte oma pildi reklaamtekstiga "Ma olin sünnimisest saadik idioot ja Prindle'i tooted tegid mu terveks", aga mõlemad isad leiavad, et see ei tule arvesse. Lõpp on siiski õnnelik, mis komöödia see muidu on. Eric von Stroheim mängib silmaklapiga kurjategijat ja see on alles tema viies filmirool, millest ükski polnud suur – tema kuulsus saabus alles edaspidi.

SEITSMES VANAFILM: "Kana riietusruum" (20. detsember)

9 minuti pikkune Bobby Bumps film 1923. aastast, seekord sarja eelviimane, 74. film. Areng on näha. "Bobby Bumps saab asendaja" on puhas joonisfilm, aga siin kombineeritakse mängufilmi joonisfilmiga ning tekib täiesti ulmeline maailm, milles tegutsevad kõrvuti kahe- ja kolmemõõtmelised olevused. Bobby Bumpsist on saanud tuletõrjuja. Loomulikult kustutab ainult kahemõõtmelisi tulekahjusid. Üks tulekahju käib tal üle võimete, sest kipub minema kolmandasse mõõtmesse, ja ta saab viga. Tekib küsimus, kas panna ta inimeste või animategelaste haiglasse. Filmi "Kes lavastas süüdi Roger Rabbiti?" eelkäija on sellega leitud. Kõiki inimeste rolle mängivad lapsed (võib-olla üks ja sama poiss) ning peategelase põhiprobleemiks kujuneb kolmemõõtmeline kana, kes oma mune jätab kõige ebasobivamatesse paikadesse. Filmi sisu on aga nõrgapoolne, jääbki mulje, et sari hakkab maha käima ja selle lõpp on lähedal.

[KUU ASTRONOOMIAVIDEO](#): Maalähedasel orbiidil olevad asteroidid (22. detsember)

Asteroide on palju. Sealhulgas tiirutab neid palju maalähedasel orbiidil ja igal aastal avastatakse järjest juurde. Aga mis saab, kui nad kõik, vähemalt maalähedased, korraga pildile panna? Ja kuidas see pilt on muutunud viimase 20 aastaga? Vaadake seda 55 sekundi pikkust videot ja selgeks saab see, et asteroide on tõesti palju. Ning kõiki neid jälgitakse ja igaühel on nimi!

[KAHEKSAS VANAFILM](#): "Ozi võlurüü" (24. detsember)

See on 44 minuti pikkune ameerika 1914. aasta muinasjuttfilm, mis põhineb Ozi-maailma väljamõtleja Frank Baumi 1905. aasta lasteraamatul "Ixi kuninganna Zixi", mis samuti lõdvalt sellesse maailma paigutub. Baum pidas seda oma parimaks teoseks, ometigi on sarja esikromaan tuntum kui kõik ülejäänud kokku. Film omakorda erineb raamatust üsnagi, alates sellest, et peategelast eesl Nicodemust raamatus üldse polegi. Siiski pole siin tegu autori maailma vägistamisega: Baum ise kirjutaski stsenaariumi. Kõiki loomi mängivad inimesed, mistõttu elevant, lõvi, eesel ja ronk on üsna ühesuurused. Eeslit mänginud Fred Woodward väärinuks 1914. aasta "Oscari" nominatsiooni, ainult on selgusetu, mis kategoorias. Ülejäänud näitlejad on enamasti kaunid tütarlapsed, sealhulgas meherollides (naisnäitleja mängib noort kuningat ja kuninga ihukaitses koosneb neidudest), ent neile lihtsalt ei anta näitlemisruumi. Naispeaosas on 13-aastane Mildred Harris, kes pärastpoole sai Charles Chaplini esimeseks naiseks, ja see polnud kaugeltki tema debüütroll. Subtiitrid on taikeelsed.

[ÜHEKSAS VANAFILM](#): "Naiskurjategija pildistamine" (28. detsember)

Minutipikkune 1904. aasta ameerika film. Ma ei suuda otsustada, kas see on dokumentaal- või mängufilm. Võib-olla teie saate aru. Igatahes naispeategelasel on annet.

[KÜMNES VANAFILM](#): "Tulevik nähtuna 1920-ndatest aastatest" (31. detsember)

Lõpetuseks vaadake, kuidas 1920-ndatel kujutleti tulevikku. See on 5½ minuti pikkune ameerika film. Tüüpiliselt polegi materiaalsed ennustused väga mööda läinud, kuid et sellega kaasnevad suured muutused sotsiaalsetes suhetes, jääb täiesti ennustamata. 1920-ndatel ju mõeldi: «Sõidan oma autoga seal ja kuidas ise tahan!» Aga kui sama kõikelubatavust püüda rakendada lennuliikluses, on tulemuseks hulk lennuõnnetusi. 1930. aastaks ennustati liikumisanduriga automaatselt avanevat ust ja 1960. aastaks kõnelevat plekist androidi (kas seda tõepoolest inimsarnasemaks poleks saanud teha?). Moeennustused 2000. aastaks on huvitavad.

Ulmeaasta 2020

Mujal maailmas teevad ajakirjad ikka aastavahetuse paiku edetabeleid. Tehakse meilgi lehtedes ja portaalides ning tehakse isegi kirjandusest, aga eks me tea kõik, et kui ulme üldse pildile pääseb, siis kus on ulme koht üldtabelis...

Lühidalt: tekkis mõte, et me saaks ju ise ulmet propageerida ja olla ka lihtsalt edevad. Toimetuse pöördus toimetuse liikmete ja paljude püsiautorite poole. Vastuseid ei tulnud küll nii palju, kui lootsime, aga piisavalt, et need avalikustada.

Sai küsitud kolm parimat 2020. aastal eesti keeles ilmunud ulmeraamatut ja kolm parimat juttu. Küsides ei teinud me vahet eesti ja tõlkekirjandusel, sest meie eesmärk polnud absoluutse parima selgitamine, selleks on meil ju Stalker – tahtsime, et inimesed tõstaksid esile teoseid, mis neile meeldisid, mida nad peavad oluliseks ja parimaks.

Sai ka küsitud üleüldise ulmeelamuse kohta ning seal ei piiritletud ma vastust ka geograafiliselt ja keeleliselt.

Marko Kivimäe

Kui ma mõtlen eelmise aasta peale, mis olid kolm parimat ilmunud romaani või juttu meilt ja mujalt ning selgus, et mul on tegelikult päris väheste vahel valida. Olen lugenud pigem vanemaid raamatuid, uusimaid-värskemaid... no mõned. Seega midagi saan välja tuua küll, kuid aasta jooksul loetud natuke üle sajast raamatust ilmusid aastal 2020 umbes paarkümmend. Ning need polnud ka kõik ulme. Samas päris kobedaid ning meeldejäävaid hetki leiab ikka.

Kolm parimat ulmeraamatut

Veiko Tammjärv "Hukkunud alpinisti hotell" – võrratu koomiks, mida vaadates hakkab peas Sven Grünbergi muusika mängima. Ainsa "miinusena" oskan ise välja tuua selle, et saab jube kähku otsa. Sest ega teksti tingimata väga palju pole, pildiline keel on vast isegi domineerivam. Samuti on palju suuri plaane ning detaile on justkui vähe. See pole aga kaugeltki halb, vastupidi! Tammjärv oskab pagana hästi joonistada, selline pildikeel on üks korralik klassikaliseebe noir.

Koidu Ferreira "Domineeriv värv: kuldne" – neljaosalise ulmesarja viimane raamat ilmuski eelmisel aastal. Ilmselt seda tellisekuhja ning kodumaist kirjanikku nõ. eesti klassikaline ulmelugeja ei teagi, on ju sisu poolest tavatult palju tunnete-teemat, on see ka põhjuseks, miks raamat on populaarne naiste seas. Mulle igaljuhul meeldis, lugesin terve sarja läbi ühekorraga, vist umbes paari nädalaga.

Samanta Schweblin "Nähtamatu niit" – õudukas, ulme või psühholoogiline (lüh)romaan?

Arvestades, et ilmus Loomingu Raamatukogus, siis ei pruugigi olukord olla lihtne. Tegevus toimub maailmas, kus liigub ringi nähtamatu inimesi ja loomi hävitav mürk. Meenutab painajalikku õudusunenägu, kus on raske eristada, mis on tõene ja mis mitte. Ilma raamatu tausta teadmata jääb oluline osa sõnumist ebaselgeks, seega ise soovitan natuke lugeda ja siis tagant tõlkija järelsõnast silmadega üle lasta.

Kolm parimat ulmejuttu

Ander Skarp “Inimlik eksimus” (kogumikust “Tuumahiid 5: Fusioon”), lühike laast tehisintellektist, kellel läheb asi natuke näpust ning see mõjutab inimkonna elu-olu märkimisväärselt. Selline päris äge lugu mitmes mõttes – lühike, pulli käänakuga ja jääb meelde. Niipalju kui olen Skarpi lugenud siis tal kipubki alati olema midagi ütelda, lood on paraja pikkusega ning on hea lugeda.

Manfred Kalmsten “Raske vihm” (autori enda kogumikust “Raske vihm”) – super, äge maailm, parajalt pikk lugu, siit saaks minu hinnangul kenasti terve romaani jagu sisu välja imeda. Kuna ma lugesin mitte väga ammu China Miévillet, siis tundub kalmstenlik seenetamine enda veidruses midagi sarnast. Ning see on ainult positiivne, sellist veidrat unenäolist ulmet on nauding lugeda.

Manfred Kalmsten “Vampiiriprobleem ja selle mõnetine lahendus” (autori enda kogumikust “Raske vihm”) – selle lugemise ajal jäin mõtisklema, et Kalmstenil tulevad enda silmis kõige paremini välja sellised sutsu pikemad jutustused. Ma ise vampiiri-värki just hullult ei fänna, siin aga läheneb autor maailmale natuke teise nurga alt, kitsamalt ning laiemalt sama-aegselt.

Peaosatäitja on seekord alkoholiprobleemides isend, mitte küll pätistunud nagu “Raskes vihmas” kuid... jäin igaljuhul mõttesse, et Kalmstenil tuleb väga hästi välja selliste eluheidikute kujutamine. Nad on kuidagi isegi mitte tingimata sümpaatsed aga mõnusalt kujutatud. Et kui ma meenutan muud pätiromantikat, mida uuema eesti ulme lõunaosariikidest tulnud on, siis enda silmis näitab onu Kalmsten teistele, kuidas Luukas õlut pruulib.

Ägedaim ulmeelamus

Kui palju teab üks eestikeelne ulmehuviline Eesti venelaste filmiloomingut? Kas teate, et juba tükk aega käib täispika küberpunk-õuduka tegemine? Aastal 2020 on küll valmis saanud vaid paar tutvustavat filmirulli, film ise peaks linakõlbulikuks saama jooksva aastal. Aga siiski – see on endale jäänud eelmisest aastast eredaimalt meelde, hoian pöidlaid, et sellest kõigest ka asja saaks.

Trailer – https://youtu.be/JjOUJx_KkOo

Natuke kaadreid filmist – <https://youtu.be/ogkzco7JKX8>

ETV+ rääkis ka – <https://www.facebook.com/elinamellov/posts/3631374453590820>

Filmi kohta näeb jooksvalt infot siit – <https://www.facebook.com/profile.php?id=100043001894565>

Heinrich Weinberg

Nimetada kolm eelmisel aastal Eestis ilmunud parimat ulmeraamatut (tõlked ja algupärandid) ja nimetada kolm eelmisel aastal Eestis ilmunud parimat ulmejuttu (tõlked ja algupärandid)

Ma „väänaks“ küsimuse omakasupüüdlikult natuke teise formaati, ehk siis nimetaks enda jaoks tähelepanuväärseid raamatuid kolme kaupa kolmes kategoorias... Point selles, et püüda kõige ilmunu seast kolme parimat välja tuua on natuke keeruline, sest kui ma võtan ette isikliku 2020.a lugemuse, siis pole parata – ainult inglisekeelsed teosed seal sama hästi kui ongi. Ja need, mis polnud inglisekeelsed, ei ilmunud 2020.a jne.

Esmaavaldamised (eesti keeles ilmunud raamatu mõistes – olgu siis romaan või kogumik):

Manfred Kalmsten „Raske vihm“ (igati sünge ja raskemeelne kogumik, aga kes ei pelga neilkaimanlikku wierd'i, postapoti ja fantasyt, siis siit saab seda kogu raha eest).

Meelis Kraft „Saared“ (võimalik, et kõige olulisem ulmedebüüt 2020.a üldse; ootan Meeliselt suuri tegusid ulmerindel).

Jack McDevitt „Sõjaline talent“ (ühe lemmikautori üks lemmikumaid teoseid ja isiklik tõlkedebüüt ka muidugi läheb korda).

Jätkud:

Berit Sootak „Ilmalinnu laul“ – nii tore, et Berit pole jäänud üheks paljudest noortest autoritest, kes on maailmale kinkinud järjekordse suurematu triloogia esimese köite ning seejärel vaikselt öhe kadunud, jätmata endast paljudele isegi mälestust. Inspiratsiooni ja jätku edasi kirjutada!

Indrek Hargla „Süvahavva. Viimane suvi.“ A- ja teiste kategooriate kohta ei oska arvata, kuid kindlasti on Harglal olemas see X-faktor, mis teeb temast ühe olulisema 20.saj alguse eesti kirjaniku. Ja kas see peavoolulule ning akadeemikutele ja tont-teab-kellele sobib või mitte, siis on ta oluline justnimelt läbi žanrite: ulme ja krimi. Väärt meeldetuletus laiemale publikule, et Hargla määratleb end ise ulmekirjanikuna.

„Saladuslik tsaar 6“ – ainus omataoline ühismaailm eesti ulmes. Suur autorite ring, mitmekesised teemad jne.

Kogumikud:

„Eesti ulme XXI sajandil“ – võiks kandideerida tiitlile 'ulmeõpik'. Eks iga valik on koostaja nägu ja niipalju kui on arvajaid on ka erinevaid arvamusi, aga kindlasti saab sellest kogumikust laias laastus pildi ette, mis on 2000 – 2020.a ulme lühivormide vallas Eestis tehtud.

„Ülestõusjad ja kodukäijad“ – Hargla nimi kaanel paneb seda raamatut haarama (vähemalt mingilgi määral) neid inimesi, kes võibolla ei loeks niisama Jansi, Loperit, Mahkrat, Pettaid, Tolmovi, Tänavat, Weinbergi jt ulmeautoreid. Need on lugejad, kes alustavad tihti Goodreads'is või FB grupis „Lugemise väljakutse“ omi postitusi stiilis „ulme pole just päris minu rida“. Hargla temaatilised kogumikud teenivad kindlasti lisaks heade lugude avaldamisele ka ulme populariseerimise eesmärki.

„Täheaeg 19: Pilvede sultan“ – loogiline jätk eelmisele Veenuse-teemalisele Täheajale ja püüe kujutleda siis pigem Veenust sellises võtmes nagu me seda planeeti täna teame. Tõlgete kõrval võtsid pähkli pureda ka kohalikud autorid.

2020.a ilmunud juttudest paremik:

Kell Rajasalu „Käilakuju“ – jah, esmaavaldamine oli küll 2019.a ulmejutuvõistluse kogumikus Täheaeg 18. Aga – 2020.a avaldati see lugu kogumikus „Eesti ulme XXI sajandil“, mis kinnitab minu jaoks tõdemust, et see oli jutuvõistluse absoluutne tipptekst (mitte, et ma isiklikult seda kinnitust niiväga vajaksin, aga tore, et leidub teisigi minumoodi mõtlejaid). Jääb üle vaid loota ja oodata autorilt sama häid lugusid ja romaane ja kogumikke ja üleüldse – palju ulmet paluks!

Jana Raidma „Sortsutohter“ - Mu meelest on „Sortsutoher“ suisa sõge jutt. Ja täiega rõlge ja mis kõik veel. Kindel konkurent „Reaktori“ veergudel (ja üleüldse) ilmunud algupärandite tipus.

Joel Jans „Taevatrepi punased astmed“ – jällegi, esmaavaldamine on toimunud märgatavalt varem „Reaktori“ veergudel, kuid kogumikus „Tuumahiid 5: Fusioon“ jõudis see ka paberil lugejateni.

Täitsa toredaid ja hästi loetavaid lugusid ilmus 2020.a muidugi küll ja veel, aga et ülesanne oli nimetada kolm, siis näitan näpuga neile ülal nimetatutele.

Lisaküsimusena nimeta, mis oli sinu jaoks lõppenud aasta ägedam ulmeelamus ja seda geograafilisi piire mitte seades...

Reaktor. Ilma igasuguse kahtluse ja pikema mõtlemiseta – REAKTOR!

Märgiline on see, et Eesti ainus igakuiselt ilmuv ulmeajakiri käib oma teist aastakümnet. Tuumaenergia (tegelikult küll fänniõhin) on jätkusuutlik!

Kui veidi tõsisemalt vaadata, siis ilmselgelt on Reaktorist saanud fenomen. Selle juured ulatuvad kohaliku ulmeelu sügavikesse, selle kaasautorite ring küündib ... (minust teadjamad kirjutagu siia number), see katab laia ringi teemasid, avaldatakse jutte (nii kohalikke algupärandeid kui tõlkeid), ilmunud on juba 5 „Tuumahiidu“, jällegi minust targemad nimetagu number mitu autorit on Reaktorist startinud jne.

Kui oleks minu pädevuses väljastada kellelegi teenete Stalkerit, siis läheks see kindlasti Joelile, Agurile, Jürile, Anne-Maile, Ovele, Ragnarile (ja võimalik, et veel kellelegi, keda ma ei tea nimetada), kes Reaktori ellu kutsusid ja sellele vundamendi ladusid.

Üks paremaid tundemärke organisatsiooni (projekti) elujõulisusest on uute tegijate (püsirubriikide autorid, juttude autorid) ja juhtide (peatöimetaja Triin!) peale kasvatamise võimekus ja selle projekti ligitõmbevõimekus, sellest pudenevad lisaideed (nt temaatilised erinumbrid, Tuumahiid). Igasuguse kahtluseta on Reaktor need kriteeriumid aastate jooksul suurelt ületanud.

Respekt!

Elar Haljas

2020. aastal ilmunud eestikeelsetest ulmeraamatutest võiks välja tuua kolm väga erinevat raamatut - kosmoseulmest folkõudukani. Esimeseks teoseks valisin raamatu, mis sobib väga hästi, kui igakuiste lühilugude lugemine tundub ulmeajakirjast Reaktor üle jõu käivat ning tahaks ennast veidi hellitada viimaste aastate parimate paladega. Kõiki neid probleeme lahendab just jutukogumik "Tuumahiid 5: Fusioon" - lood on seal oma taseme ja kontsentratsiooni poolest paremad kui väga paljudes teistes viimasel ajal ilmunud kodumaistes jutukogudes.

Järgnevalt tooks välja järjekordse lisa "Saladusliku tsaari" sarja - raamatu "Viimase vere poole", mis on nii postapokalüptilise kosmose ja samal ajal ka fantaasiasarja juba kuues osa. Vähemalt mulle tundub, et iga loo ja raamatuga läheb sari aina paremaks - lood ladusamaks, stiil ühtlasemaks. Kes siis ei tahaks lugeda eestlaste kosmosevallutustest ning seiklustest asteroidist ja tulnukatest puretud maal. Ka kolmas raamat, mis mind enim eelmisel aastal köitis, on tükike suuremast tsüklist -

kauaoodatud Süvahavva triloogia kolmas osa, “Süvahavva: Viimane suvi”, mis pakub tempokat intriigidest tiinet õudus-põnevikku ja head meelelahutust mitmeteks tundideks. Erinevalt eelmistest raamatutest ei ole autor seekord kammitsetud teleseriaali stsenaariumist ja on näha, et see tuleb romaanile ainult kasuks.

Eelmise aasta lühilugudest jäi mulle silma Täheaeg 19 kogumikust “Pilvede sultan” Mann Loperi lühijutt “Mina olengi Veenuse amatsoon”, mis pakkus nii pinevust, loopöördeid kui ka väga head loo atmosfääri. Samast kogumikust võiks veel välja tuua ka Heinrich Weinbergi “Igal pool on parem kui kusagil mujal”, mis võib küll tunduda tavalise kosmoseseiklusena, aga rahuldab just lugeja baasvajadusi Maslowi ulmepüramiidis, pakkudes põnevust, märulit, intriige ja mis peamine - head meelelahutust. Kuigi häid lugusid oli veel, siis kolmandaks lühijutuks tooks ma välja Mart Sanderi “Peiteaja” kogumikust “Ülestõusjad ja kodukäijad”. Ka antud jutus suudab autor hoida lugeja konksu otsas läbi terve loo ning iga kord kui arvad, et nüüd on eesriie kerkinud ja kõik rekvisiidid laval ära nähtud, eemaldab autor veel mõne loori ja toob juttu uue pöörde.

Eelmisest aastast ma ühte väga head ulmeelamust välja tuua ei oskagi, aga meele teeb rõõmsaks aina suurenev kvaliteetse kodumaise ja ka tõlketekstide valik. Iga aastaga tuleb nii jutukogumike kui ka romaane peale päris suur hulk, nii et enam ei ole varsti võimalustki, et loed läbi kõiki aasta jooksul eesti keeles ilmunud ulmeraamatud, vaid peab hakkama tegema karmimaid valikuid, millistele teostele ja autoritele oma ressursse panustada. Selliste probleemidega on aga juba palju lihtsam ja mõnusam tegeleda.

Joel Jans

Pean alustama sellest, et nii viletsat lugemisaastat kui 2020. aasta oli, pole mul varem olnudki. Kui tavaliselt loen ikkagi nii umbes 40–60 raamatut, siis eelmine aasta tuli Goodreadsi järgi vaid 20. Eks sinna muidugi lisanduvad veel mitmesugused käsikirjad-mustandid, Reaktori lood, aga ikka on tulemus üsna lahjapoolne. Tuleb välja, et pidev kodus passimine mitte ei suurenda lugemishimu, vaid hoopis vähendab. Paari asja ei saa siia nimekirja panna ka puhtalt seetõttu, et need pole veel trükki jõudnud, aga mõned head asjad siiski loetud said.

Svjatoslav Loginovi „Eikeegi ja ilma nimeta“ oli ilma mingi kõhkluseta möödunud aasta suurim lugemiselamus.

Autori melanhoolne, nukker ning kohati julm stiil haakus mu praeguse meelelaadiga hästi ning ainukesed lood, mis jätsid külmaks, olid kaks lühilugu. Raske on isegi kindlaid lemmikuid valida, aga kui peaks, siis kõige rohkem kõnetas ilmselt „Loojang planeedil Maa“, mis andis ainst mitme päeva mõtisklusteks ning nimilugu, mis ei tahtnud alguses käima minna, kuid suutis pikapeale võimsalt naha vahele puggeda. Eriti meeldejääv oli seejuures loo lõpp, päris kerge oleks olnud sinna teha üsna lihtne natuke lahtine ning kurb lahendus, aga Loginov suutis minu üllatuseks sinna veel ühe vindi otsa keerata ning rusikaga lugejale silmade vahele lajatada. Kuid ega ka „Põllumees“, „Mašake“, „Tavalise päeva ime“ või „Habemeajaja“ palju

maha jäänud. Esimese puhul meeldis lähedalt läbimõeldud ökoloogia, teise puhul kurb toon, kolmanda huvitav ning julm idee ning neljanda puhul Strugatskite progressorlust meenutav üldmõte, ehk vaid hea tahte ning kohvritäie tablettidega ühiskonda ümber ei pööra. Hindes pole vähimatki kahtlust.

„iPhuck 10“. Viktor Peleviniga on mul kahetised tunded. Kohati suudab ta kirjutada väga häid asju ("S. N. U. F. F."), aga teisalt läheb minu maitse jaoks jälle liiga solipsismi. "Iphuckis" on ta minu arvates suutnud aga suurepäraselt oma hulluse ning huvi žanriulme vastu ühendada, pakkudes äärmuslikult kirjut ning *bizarro*-likku sõgedat maailma, mis samas on žanriulme kohaselt täpselt loogiline. Eriti torkas silma arvutite külg, mis paistis täiesti loogiline ning korralikult läbi mõeldud.

Berit Sootaki „Ilmalinnu laul“ on hea järg tema varasemalt ilmunud „Viimasele hingelinnule“. Tavaliselt ma sedasorti noortele suunatud kirjandust ei loe. Tunnen end nende jaoks natuke liiga vana ning varest soost olevana, aga Beriti asjad on mulle siiani meeldinud. Võimalik, et siin mängib osa Beriti stiil, mis tundub tavalistest sedalaadi teoseid kirjutavate autorite omast erinevat. See on märksa läbimõeldum, küünilisem, süngem ning žanriline pool tundub samuti läbimõeldud ja autorile oluline.

Kolme parimat juttu valides tahaks kangesti kopeerida siia Loginovi kogumiku juurde kirjutatud jutu uuesti, aga ei tahaks end korrata ning häid jutte ilmus see aasta kahtlemata veel.

Mart Raudsaar „BR-2m“ (kogumikust "Läbi valu ja vaeva"). Laheda idee ja suurepärase pisut lovecraftliku stiiliga õuduslugu Tartu alustest tunnelitest.

Ritchie Walken „Otsi mind orbiidilt“ – siiani üks ilmselt lähedamaid Erektoritest loetud lugusid. Nilbe, fantaasiarikas ja lõbus tekst, mis sisaldab suurel hulgal viiteid Jaapani popkultuurile.

Alastair Reynolds „Zima Blue“ – vot selline peabki hea ulme olema. Mastaapne, võimsa maailmaga ning suurepärase rabavat lõpplahendust sisaldava looga.

Aasta kõige ägedam ulmesündmus on minule isiklikult „Fändomi sünd“, kuna terviklikku ülevaadet tervest ulmefändomist ja seal tehtust pole siiani olnud.

Lisaks oli suur rõõm ka ise selle koostamise ja kirjastamisprotsessis kaasa lüüa. Teine ning veelgi isiklikumat laadi suur sündmus oli kahtlemata veel ka see, et saime Jürkaga viimaks pikalt veninud ulmesarja liikuma ning selle esikteose välja. Võib-olla mitte nii suur samm eesti ulme-elule aga kahtlemata meile endile.

Jüri Kallas

Mis seal salata, mulle ei meeldi mingeid parimatest-parimaid nimetada. Alati tundub, et teen mõnele oma lemmikule liiga. Samas saan ma aru, et iga võimalus ulme propageerimiseks tuleb ära kasutada ning edetabel või soovitusnimestik on selleks üks lihtsamaid ja paremaid võimalusi.

Kolm 2020. aastal Eestis ilmunud parimat ulmeraamatut.

Indrek Hargla koostatud antoloogia „Ülestõusjad ja kodukäijad“ (Raudhammas) on kolmest Hargla koostatud antoloogiast ehk kõige ühtlasema tasemega.

Kahes varasemas oli ikka mitu teksti, mis mind erinevatel põhjustel ärritasid või lihtsalt ükskõikseks jätsid. „Ülestõusjad ja kodukäijad“ pani mind nii mõnegi autori loomingu asjus midagi ümber hindama ja just positiivselt. Ka meeldis koostaja julgus kutsuda antoloogia autorite sekka vähemviljakaid ja pea žanrikaugeid autoreid ning eriti meeldis, et nende loodu ei jäänud ulmeantoloogiate tavaautorite tehtule alla, pigem vastupidi. Kui midagi ehk kurvaks teeb, siis tõsiasi, et antoloogia ilmumine langes esimese koroonalaine tipphetke ning raamat ei pälvinud ehk sellist tähelepanu, mida väärinuks.

Svjatoslav Loginovi valikkogu „Eikeegi ja ilma nimeta“ (Skarabeus). Arvi Nikkarev rääkis juba mitu aastat, et plaanib Loginovi kogu ning seega teadsin ma oodata, aga samas ka karta. Miks karta? Arvi Nikkarev pole eriti varjanud, et *fantasy* pole tema lemmikžanr ning Svjatoslav Loginovi valikkogu ilma *fantasy*'ta on päris kummaline idee. Õnneks on minu ja Arvi arusaam *fantasy* olemusest ja piiridest üsna erinev ning kogumikus „Eikeegi ja ilma nimeta“ on üsna mitu juttu, mida võib ka mingi nurga alt *fantasy*'ks pidada ja eks Loginovi *fantasy* reeglina külgnebki ajaloolise *SF*-ga, mis paljude lugejate jaoks ongi üks *fantasy* alamliike. Kirjastus Skarabeus on kvaliteedi sünonüüm ja iga Skarabeuse raamat on alati üks ulmeaasta tippsündmusi. Nii ka seekord, kus lugeja sai kogumiku, mis annab adekvaatse ülevaate Svjatoslav Loginovi loometee algusest kuni pea tänapäeva välja – mitmekesise raamatu, mille koostaja ilma suurema kisa ja kärata ignoreerib isetarkade ulmikute ootusi ning teeb just seda, mida ta vajalikuks peab.

Stuart Turton „Evelyn Hardcastle'i seitse surma“ (Tänapäev) oli ehk 2020. ulmeaasta suurim üllataja. Mõneti on see loomulik, sest tegu on debüütromaaniga, aga mõneti mitte, sest ilukirjanduses alustav autor on kokku kirjutanud teose, mida poleks põhjust häbeneda ühelgi tippklassi autoril. Põhimõtteliselt on tegu kriminaalromaaniga, kus on ka ülemeelelise õudusloo elemente... kuniks selgub, et taustal tuksub enam kui korralik *SF*. Rohkem ei tahakski enam seletada, sest romaani on parem lugeda võimalikult puhta lehena. Küll aga tahaks eraldi kiita Sash Uusjärve nõtket tõlget.

Kolm 2020. aastal Eestis ilmunud parimat ulmejuttu.

Svjatoslav Loginovi „Põllumees“ (Svjatoslav Loginov „Eikeegi ja ilma nimeta“, Skarabeus) on eelkõige suurepärase maailmalooma musternäidis. Jah, mõni teadusliku tõepära adept hakkab ilmselt virisema, aga seekord pole asi mitte valemities, vaid visioonis. Lisaks veel eetiline konflikt ja leidlik kelmitsemine.

Kadri Pettai „Taranditagused“ (antoloogia „Ülestõusjad ja kodukäijad“, Raudhammas) on kuidagi meelde jääv jutt. Jah, sisu on ka meeles, aga eelkõige siiski meeoleu – selline agraarmurelik minemine, mille tõrts pehmet huumorit kuidagi südamlikumaks teeb.

Frederik Pohli „Kokkutulek miili kõrgusel“ (antoloogia „Asumi sõbrad“, Fantaasia) on tekst, mida lugedes võitlesid minus lugeja ja ulmeloo huviline. Tegu on tekstiga, mille täielikuks nautimiseks peavad olema teadmised, mis pole üldlevinud isegi ingliskeelses keeleruumis, Eestist rääkimata. Isiklikult minu jaoks oli tegu ülielamusega esmalugemisel, aga ka maakeeles korduslugemisel, mil ma juba teadsin, et mis ja kuidas.

2020. aasta ägedaim ulmeelamus? Eks ma siin lasksin mõttes silme eest läbi kogu sel aastal loetud poola ulme, vaadatud filmid jne, aga tegelikult oli mul vastus kohe teada – artiklikogu „Fändomi sünd“ ilmumine. Ilmselt ma ei liialda, kui ütlen, et tegu on Eesti Ulme küpsustunnistusega.

Mairi Laurik

Selle aasta tõlkeromaanidest jäid silma just teadusulmelised raamatud. Pikematest tõlkelugudest tõstaksin esile **Benoit Peetersi** graafilise romaani “**Segadus Urbicande’is**”, mis on mõnus koomiks tulevikuühiskonnast, kus ei puudu ka võõrorganism.

Eesti originaalromaanide koha pealt oli mullune aasta üsna ikalduseaasta. Päris mitmeid uusi ja tundmatuid autoreid püüdsin lugeda ning nii mõnedki neist jätsin pooleli, sest kohe kuidagi ei läinud. Leidsin ka tohutu pettumuse, kus sarja neljas osa selgitab, et tegelikult ei olnudki tegemist rangelt võttes ulmega, kuigi lugejaile seda 3,9 raamatut nii ette söödeti. Aga kaks raamatut julgen esile tõsta küll. **Berit Sootaki** “**Ilmalinnu laul**” ja teisena **Heinrich Weinbergi** “**Meeleheite valem**”. Mõlemad on oma tsükli teised romaanid ning mõlemad esimesed romaanid jäid veidralt poolikuks nagu oleks toimetaja öelnud: “su lehekülgede arv on täis, siit lõikame”. Need 2020. aastal ilmunud raamatud lõpetasid kenasti esimese raamatuga alanud tsükli.

Tõlkelühijuttudega on sel korral lihtne. Kuna aasta lõpus ilmus **Roger Zelazny** kogumik “Igikelts ja tuli”, siis võin ma sealt vabalt kiiresti kolm pealkirja öelda: “**Öökuningad**”, “**Igikelts**” ja “**LOKI 7281**”. Midagi igasse alamžanri ning huumori ja tõsiduse tasakaal.

Kodumaiseid jutte ilmus mullu küll üksjagu. Ilmus päris mitu jutukogu ning Reaktori veergudele on uut lugemismaterjali paisatud omajagu, kuid ma pean ausalt tunnistama, et ma olen neist lugenud suhteliselt väheseid ning eredaima kogemusena jäi meelde lugu, mille esmailumune on märksa varasem. Kogumik, millest mina seda lugu lugesin, on muidugi uus, seega mainin selle siin siiski ära: **Manfred Kalmsten** “**Kuuekandjad**”.

Düstoopiahõnguline õõv on tolle ühiskonna arhitektuuri sisse kirjutatud, kuid linn peab arenema! Peaarhitekti meelest korra ja sümmeetria suunas. Teisena toon välja **Brandon Sandersoni** “**Taevasselennu**”. Sanderson on üks mu viimaste aastate lemmikuid peamiselt küll fantaasialugude kaudu, kuid selles postapokalüptilises võõrplaneedilt kosmoselendude alustamise loos on hoogu, seiklust ja tegelasi. Ja iga Sandersoni tõlge väärib mu meelest ära mainimist. Loetagu ja nauditagu. Kolmanda tõlkeraamatuna toon välja **Bobbie Peersi** raamatu “**Kaose paralüsaator**”. Tegemist on Lüriidiumivarga sarja viienda raamatuga - teadusulmeline raamat, mille esmaseks sihtgrupiks on keskmine kooliiga. Suurepärase sari väikese ulmesõbra kirjandusmaailma kaasamiseks! Lugejat ei hellitata, termineid visatakse vasakult ja paremalt, kuid kõik see on seotud suurepärase seikluse, lühikeste peatükkide ja hoogsa jutustamisstiiliga. Ilmselt on selle sarjaga võimalik nii mõnigi lugemispelgur raamatute juurde tuua.

Reidar Andreson

Charles Stross "Saturnuse lapsed" (Fantaasia, 2020)

On alati hea, kui Briti tugevate ulmekirjanike teoseid maakeelde pannakse. Charles Strossi romaan "Saturnuse lapsed" räägib maailmast, kus inimesed on müstiliselt kadunud ja tegutsemas ainult masinad. Koomiliste sugemetega tuleviku-põnevikus tegutseb konkubiinist android, kes on küll mõeldud inimeste kirglike soove teenindama, aga on nende puudumisel sunnitud oma eksistentsi püsimise nimel hoopis teist masti töid ette võtma. Põnev on lugeda, millised probleemid ja mured tehisklike teadvusi valdavad, kui endisi isandaid pole. Kindel soovitus!

Andrzej Sapkowski "Põlguse aeg" (Varrak, 2020)

Sapkowski "Nõiduri" või "Sortsi" raamatusari ei vaja kindlasti ulmehuvilisele tutvustamist. Tuttavate tegelaste uued tegemised, imeliselt sünge ja sarkastiline fantaasiamaailm ning hirmuäratavalt metsik maagia. Jätkuks kirjastajal ainult jaksu ka ülejäänud kolm osa ära tõlkida ja avaldada.

"Eesti ulme XXI sajandil" (Viiking, 2020)

Raul Sulbi on koostanud väga mahuka (üle 700 lk) antoloogia sellel aastatuhandel avaldatud algupärastest ulmejuttudest ja -lühiromaanidest. Kuigi häid teoseid ja kogumikke ilmus Eesti ulmemaastikul möödunud aastal veel, on käesolev siiski märgiline. Kel vähegi huvi Eesti ulmeautorite loomeparemiku vastu, võiks selle tellise ette võtta küll.

Alastair Reynolds "Zima Blue" (Reaktor nr 100, jaanuar, 2020)

Üheks minu vaieldamatuks lemmikautoriks on Alastair Reynolds ja kui midagi temalt eesti keelde tõlgitakse, olen mitme grammi võrra õnnelikum. Ei saa salata, et antud lühijutu tõlkimise initsieerimisel oli ka minul väike panus, kui 2019. aasta novembris Reaktori tarbeks eelnimetatud kirjanikuga intervjuud tegin. Koheselt oli mu sooviks paluda lisaks üks jutt maakeelde panna. "Zima Blue" räägib just nimelt suure tähega Inimeseks olemisest ja on äärmiselt liigutav ning filosoofiline lugu. Mida veel tahta?

Meelis Kraft "Ühtegi üleliigset inimest" (Autorikogumik "Saared", Sooroheline, 2020)

"Ühtegi üleliigset inimest" on kogumiku "Saared" kõige pikem lugu ja minu arvates parim, mida Kraftilt üldse lugenud olen. Meenusid koheselt Asimovi "Teraskoobastes" kirjeldatud kuplilinnad, ainult et veelgi düstoopsemas versioonis. Inimesed on kammitsetud ülikitsasse keskkonda, kus tuleb järgida äärmiselt ahistavaid ja rangeid reegleid. Privaatsuse kaitsmine on isegi Asimovi romaaniga võrreldes jaburalt äärmuslikuks keeratud. Kraft on saanud selles jutus põhjalikumalt maailma lahti seletada ning lugeja naha sinna kohale vedada. Igal juhul on "Ühtegi üleliigset inimest" häirivalt hea!

Neal Asher “Tulnukarheoloogia” (Antoloogia “Orioni vöö 1”, Fantaasia, 2020)

Aus militaarulmesugemetega põnevik, mis on just parajas mahus, et võiks olla söödav ka alamžanriga vähem kursis olevale lugejale.

ReCONvene2020

Minu möödunud aasta ulmeelamuseks oli osalemine rahvusvahelisel e-ulmekonverentsil *ReCONvene2020*, mille kokkuvõtet saab lugeda [Reaktori 108. numbrist](#). Minu jaoks oli see üldse esimene osalemine kogunemisel, kus on kohal mitmed üleilmselt tuntud ulmekirjanikud nagu: Adrian Tchaikovsky, John Scalzy, Martha Wells, Ted Chiang, Alastair Reynolds, Charles Stross jt. Igati väärt 10 dollarit!

Triin Loide

Kui siin eelpoolkõnelejad ütlesid, et väga vilets aasta, ainult paarkümmend loetud teost, siis mul ei ole sedagi ette näidata.

Ma ei mäleta, et ma oleks kunagi oma elus nii vähe vabatahtlikult valitud teoseid lugenud kui viimase aasta jooksul, on's selles süüdi stress või väsimus või lihtsalt asjaolu, et palgatöö ja Reaktor mõlemad nõuavad lugemist. Õhtuks on silmad ja aju väsinud ning väga keeruline on veel raamat kätte võtta. Niisama, nii et sellega pole mingi muu knihv või vimka seotud, et arvusta või tõlgi või ... Olen püüdnud seda probleemi lahendada audioraamatutega, et puhkan silmi ja selga, viskan korra sirakile ja lasen paar peatükki mõnest teisejärgulisest

maailmalõpu-raamatust, aga need katsed lõppevad enamasti sellega, et ma jään veerand tunniga magama.

Üht-teist siiski loetud, vaadatud ja mängitud on, aga ma ütleks, et selle aasta märksõnaks on "kordusetendus". Jällegi ma ei tea miks, ilmselt nostalgia "normaalse, endise maailma" järele ning väheste jõuvarude praktiline kasutamine. Kui sa tead, et asi on hea, vähemalt mitte halb, siis on kindel, et pole raisatud aeg. Kuna väsimus mõjutab mälu ja vanus pole ka enam teismelise oma, siis pean tunnistama, et nii mõnigi vaadatud film või loetud raamat läks peaaegu, et uuena loosi. Näiteks ei mäletanud ma filmi "Arrival" ajasilmuse teemast mitte midagi. Film ise on väga hea, soovitan soojalt kõigil vaadata, minu arvates on see suurepärane näide sellest, et hea filmi või raamatu valmimiseks ei piisa ainult sellest, kui taust hästi valida või mingi kulunud, aga ilus idee võtta. Tulnukad tulevad maale! Heakene küll, mis nendega on siis? "Arrival" võtab väga hea küsimuse, et kuidas suhelda sellega, kellega sul absoluutselt mitte midagi ühist ei ole? Praktiliselt mitte midagi? Me ei suuda isegi vanu väljasurnud keeli tõlkida, kui just midagi Rosetta kivi laadset ette ei jää.

Loetud sai ka Leo Kunnase "Gort Ashryn", millest varem olin suutnud mööda hiilida, nüüd on see piinlik puudujääk kõrvaldatud. Kas meeldis? Raske öelda, pigem olen uhke, et suutsin oma järjest kahanevatest jõuvarudest leida energiat ja motivatsiooni, et ennast mahukast triloogiast läbi närida. Kõige kandvam mõte selle triloogia kohta on see, et triloogia esimene osa tundub olevat must materjal, mida kirjanik ei peaks avaldama: tegelaste väljajoonistamine, maailma ja tausta ehitamine jne. See jäägu ikka enda failidesse märkmeteks. Triloogia teine ja kolmas osa olid märksa tahedamad, aga kui militaarne pool on Kunnasel arusaadavalt briljantne ja suurepärane, siis lihast ja luust tegelaste kirjutamine selle triloogia raames ei tulnud küll lõpuni välja. Peategelane jättis mu lõpuni külmaks, mingisugune "chosen one"-teema ei ole samuti minu tassike teed. Aga ma kujutan ette, et kui see triloogia välja tuli, siis oli Eesti kontekstis tõesti rabav midagi sellist lugeda.

Mängudest olen leidnud lootust ja lohutust Fallout 4 järjekordsest läbimängust, see on aga pigem isiklik teraapia, kuigi üks mahukam arvustus-mõtisklus sellest on soolas küll.

Kuna toimetuse liikmed kurtsid, et mu tekst on liiga sünge, siis olgu positiivse noodi pealt ära märgitud, et Reaktor toimetab ikka omasoodu ja häirimatult edasi ning sellest on hea meel. Küllap saame üle ka väsimusest ja kalduvusest melanhooliale. Mul on B-vitamiinidega rauapreparaat ostetud ja täna läks esimene annus kerre!

„Hukkunud Alpinist” koomiksimaailmas (Reaktor)

Hea lugeja ehk juba märkas, et seekuine Reaktor satub mitmel korral “Hukkunud Alpinisti” radadele.

Novembri teemaõhtu “Veiko, Veiko ja Alpinist Salongis” jäi suuremal osal toimetusest karantiini tõttu külastamata. Kuid eraldus meid ei heiduta! Haukasime südamekinnituseks pisut loomset toitu ning plaanisime võtta trükikoomiksi kamba peale uurimise alla võtta. Et toimetuse liikmetel on “Alpinisti” ja selle kultuurivälja suhtes erinev häälestus, palus Laura arvajatel kirjeldada ka oma kogemust 1979. aasta filmi ja Strugatskite raamatuga.

Et aga toimetuse liikmed on kollektiivselt talveunes, väsinud ja niisama linnukesega, siis piirdus planeeritud kambakesi arvustamine sellega, et arvustasid toimetuse nähtavasti kõige tublimad: Laura ja Joel.

Joel Jans

Minu suhe Strugatskitega on olnud alati väga positiivne ning tegemist on kahtlemata minu ühtede lemmikautoritega, kelle loominguga algas tutvus juba põhikoolis „Purpurpunaste pilvede maa” ning „Asustatud saare” kaudu. Mis vanuses ma „Hukkunud Alpinisti hotelli” lugesin, ei oskagi öelda. Ilmselt kunagi peale keskkooli ning mulje oli loomulikult ääretult positiivne. Filmi osas on mälestused veelgi segasemad. Ilmselt nägin filmi esimest korda päris väiksena ning mäletan, et sellest jäänud mulje meenutas natuke „Navigaator Pirxi” oma ehk pisut arusaamatu ning tiba õudnegi. Tuleb seejuures ausalt tunnistada, et pole vähemalt 20

aastat seda filmi ka uuesti vaadanud ning seda kummastavam oli "Hukkunud alpinisti hotelli" koomiksit lugedes, et visuaal ning paljud stseenid tulid tugevalt tuttavad ette. Niisama neid niipalju meenutada ei suudaks, aga koomiksi abiga kraamis mälu nad lahkelt lagedale.

Omamoodi veidral kombel tuletas koomiksi lugemine mulle meelde kogemusi *anime* ja *manga*'dega.

Seal on üsna tavaline, et kõigepealt olen vaadanud ära *live-action anime*, seejärel juba *anime*-sarja mis avab toimumiskohta ja tegelasi märgatavalt enam ning kõige lõpuks mitme tuhande leheküljelise *manga*, kus saad aru, et esimesed kaks vaid riivasid pinda. "Hukkunud alpinisti" puhul moodustub nüüd koos antud koomiksiga ka selline redel, kus saad koomiksiga isu tekitada. Seejärel filmi otsa vaadata ning lõpuks raamatu kallale asuda. Ainult, et minu puhul sai mööda seda teed nüüd natuke valetpidi astunud. Seetõttu tunnen, et mul on väga raske koomiksile mingit üldist selget hinnangut anda. Tegemist polnud ju värske elamuse, vaid vanade mälestuste äratamisega, kus lugesin pidevalt kaasa noogutades, et nii tõepoolest oli ning selle koha olin üldse unustanud.

Minu jaoks oli lugedes võib-olla üheks suuremaks probleemiks isegi liigne allikatrüüdis. Seda väita tundub absurdne, sest fännid tõstavad tavaliselt kära, kui koomiksi- või filmiversioon läheb algallikast lahku. Sarnaseid näited võib tuua nii „Watchmeni“ koomiksi ekraniseeringust ("Aga kuhu piraadid jäid?") või „Sõrmuste isanda“ filmisarjast (Tom Bombadil?). Praegusel juhul pakuti meile võimalikult filmilähedast materjali ning seda teksti kirjutades mõistsin, et tegelikult oleksin võib-olla tahtnud rohkem algallikatest hälbimist. Ehk, et antud koomiks poleks olnud lihtsalt mäluvärskendaja, vaid pakkunud ka uusi vaateid hotellile ning dialooge, mida tegelased originaalis kunagi ei öelnud. Muidu aga suurepärane koomiks, mis annab enda toonide ja stiiliga hästi edasi filmi sünguse ja salapära.

Triin Loide

Et ennast natukenegi rehabiliteerida, siis ütlen, et ma jõudsin raamatukokku seda lugema, lugesin umbes kuus lehekülge, või noh, mis lugesin, peamiselt vaatasin suure huviga pilte. Graafiliste romaanide võlu minu jaoks ongi see, et kavalamad kunstnikud peidavad igasuguseid toredaid asju taustale ning nende detailide nautimine on suur osa lugemisrõõmust.

Edasi lasin diagonaalis, sest väsimus kippus peale. Lubadus endale, et "tulen järgmisel nädalal tagasi" jäigi selleks, aga kuskile ajusoppi jäi idanema, et peaks selle endale ostma. Ma ei ole kindel kas ma selle looga väga haakun (ma pole näinud ei filmi ega lugenud ka raamatut, nii et ma ei tea, graafilise romaani algus jättis veidi leigemaks kui oleks lootnud), aga mulle meeldis selle kunstiline stiil. Ehk siis plaan endale, et loen oma sendid kokku ja ostan riulisse paremaid aegu ootama. Võetagu seda siis kiitusena kunstniku stiilile ning lõppeks polegi hetkel rohkem vaja ju teada, sest lugu ennast ta ju teatavasti muutma ei hakanud.

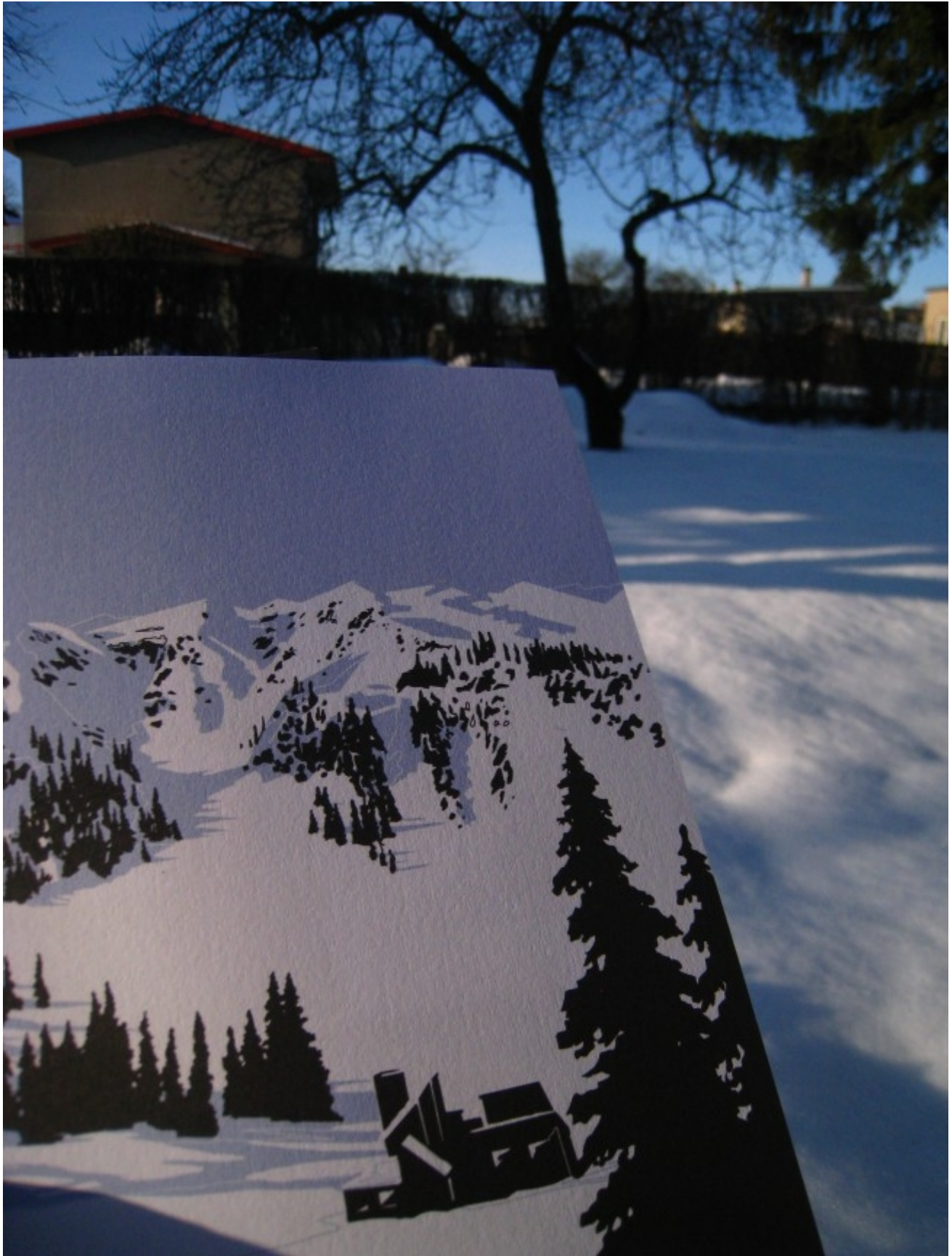

Laura Loolaid

Ilma vähimagi kõhkluseta julgen end "Hukkunud Alpinisti Hotelli" koomiksi sihtgrupi hulka arvata. Olen selle filmiga üles kasvanud – talvehommikud, virvendav värvitelemas, lugematud vaatamiskorrad (aga väga harva päris algusest päris lõpuni), une pealt meenuvad tsitaadid... See stseen, kus proua Moses on järsku kiilakas ja elutu mannekeen, sööbis lapsepõlve õõvahetkede varamusse peaaegu sama kindlalt, kui käte rebenemise stseen "Navigaator Pirstist". Strugatskite raamatut lugesin alles täiskasvanuna ja eraldiseisva tekstina väga ei mäletagi – pigem lisandus lugemisega ammujuurdunud filmitundmusele lisakihte. Mingi eriline koomiksitundja ma ka ei ole, kuid omaaegsed eestikeelsed koomiksid moodustavad ilmselt loomuliku alushariduse mammutosa, mida alles tagantjärele oskan tähele panna. Näiteks

õppisin suure tõenäosusega lugema “Tagurpidiantsla” ja “Kilplaste” pealt; samuti tean, et pärast hiilgavalt kirjutatud ulmepala peab end premeerima kahe marjakoogiga.

“Hukkunud Alpinisti” koomiksi suhtes ei kavatse ma niisiis erapooletust üles näidata – ootasin seda pikisilmi, toetasin Hooandjas ja kätte saades sirvisin mõnuga, kirjutan sellest, mis meeldib.

Algusest peale on selge, et koomiks tõlgendab filmi küllaltki allikatuult – äratuntavad kaadrid tuttavas rütmis, pane vaid tiitrid ja [muusika](#) juurde. Siiski, koomiks ei ole lihtsalt äraspidi-storyboard, vaid kehtestab kohe omad reeglid. Näiteks Glebsky saabumisstseenis ei saa armunud lohelandurid üldse leheküljeruumi ja mütoloogilise alpinisti viimase teekonna mõõt põhineb raamatu-, mille filmidialoogil.

Järgnevates kohtumistes ja ühises söömaajas on palju äratuntavat, kuid samuti mitmeid iseteadlikke elemente. Pildiruutudes on justkui filmi ja teksti kontsentraat või destillaat. (*Lapsepõlve sisemine hääl*: “šokolaad, pastilaa...”)

Ka hakkavad lugedes silma pisidetailid, mis filmis mõjule ei pääseks, paberil aga küll: väiksed [infograafika](#)-nükked tuttavate vaadete juures, asitõendid, raportileheküljed.

Filmikaadris nähtu on koomiksiruudustikus mitte ainult kontsentreeritud, vaid ka abstraktseks tõlgendatud ja selle kaudu uued rõhud saanud (näiteks proua Moses mõjub koomiksis otsekohe kuidagi robotlikult). Viimse piirini lihtsustatud jooned ja värvid aitavad luua tähelepanupunkte, mida filmis selliselt näha ei ole; samuti markeerivad värvid stseene ja meeleolusid ning aitavad kronoloogilist järge pidada (näiteks sinised kainenunud kaadrid peoõhtu punaste kirgede vastu).

Kogu koomiksivisuaal on pealtnäha lihtne, ütleksin isegi - petlikult lihtne. Lähemalt uurides aga avaneb sügav seesmine harmoonia pildikeele ja sisu vahel - seda eeldusel, et film on lugejale tuttav. Küsimusele, kas koomiks toimib ka filmi tundmata, ei oska mina vastata.

Aga minusugusele kaheksakümnendate lapsele on “Alpinist” üsna hõrk pala.

TE NÕRKO HÄÄLE
MIND NÄHKOOD
AU ÕNNEST
MA TÖÖKOHUSTUS
IN KOHUSTUS JÄRGSIS PRAAGIDAKS
SEADUS ON MÜLE PÕHA
TERVE SEE
KUMMALINE KAMP SAI HUKKAP
JAH KAHU KÜLL

AGA KASUTAGE LOOGIKAT
MAD OUD INIMESID, SIS NAD
TUD SUILO JA SAID OMA TEENTUD
SA, KUI NAD EI OUNUD SUILO
SIS EI
OUNUD NAD JU KA INIMESID
MITTEINIMESID, KES ON END
INIMESTES

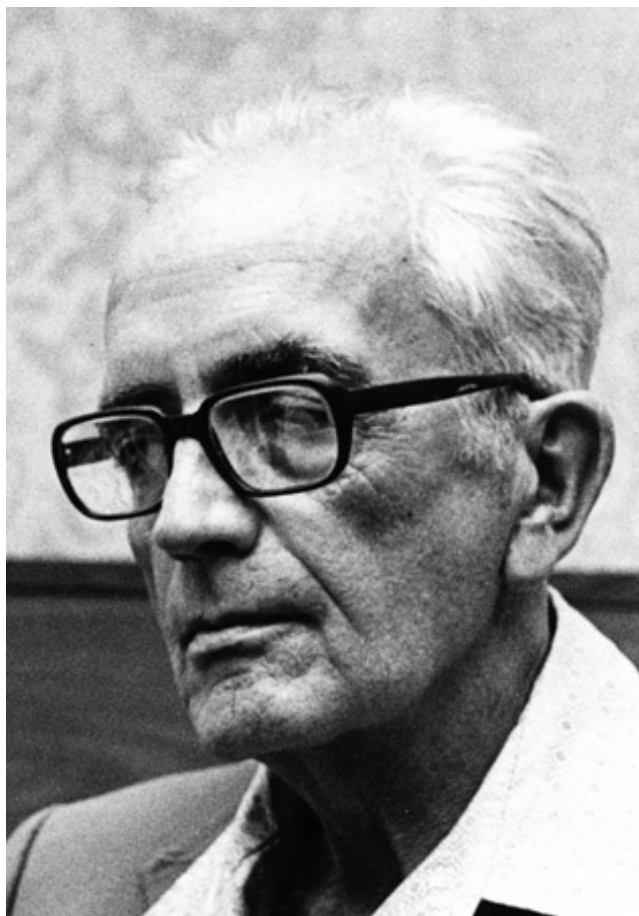
ERINUD, EI KUULU MINU
KOMPETENTSI
LOOGILINET
JU MUI ÕIGUST
ÄRELIKULT
N MA

SIT EDASI
EI LÄHE ENAM
ÜHTEGI TEED,
SAAB MINNA
AINULT TAGASI.

Tolmunud topeltettur: Fritz Leiber, ulmekirjanik ja maletaja (Rauno Pärnits)

Terve plejaad kõige kõrgema kategooria ulmekirjanikke on oma hobiks märkinud kirjliku malemängu. Nimekiri on pikk, näiteks Edgar Rice Burroughs, Lord Dunsany, Isaac Asimov, Harry Harrison, Robert Sheckley, Robert Jordan, Roger Zelazny, George R. R. Martin, Jack McDevitt. Aga kui hakata lähemalt uurima, et mil moel see kirjlikkus ka avaldub ja kas neil ka silmapaistvaid tulemusi on, siis allikad on enamasti üpriski kidurad.

Selles suhtes on erand Fritz Leiber, kes erinevalt paljudest teistest suhtus niisama kergemasse nupuklõbistamisse küllaltki vastumeelselt ja eelistas korralikku pikka turniirimalet.

Käigud sai noor Fritz selgeks küllaltki hilja, 12-aastaselt ja kuigi on märgitud tema mänguosavuse kiiret arenemist, siis poisipõlves ta eriti entusiastlikult nuputõstmist ei harrastanud. Olukord muutus kardinaalselt ülikoolipõlves, kus ta nakatumine malepisikuga on nii tõsine, et kaalumisele tuli mingil hetkel isegi professionaalse maletaja karjäär. Õnneks avastas ta peagi, et — ta enda sõnade järgi — „male oli liiga ohtlik, see röövis liiga palju aega, eriti kirjutamise arvelt“. Ja ta loobus malest täielikult paarikümneks aastaks. Pärandiks oma esimesest malehaiguse perioodist sai ta hulga eluaegseid sõpru, teiste hulgas Harry Otto Fischeri, kelle osa Leiberi tuntuima tegelaskuju Halli Hiirepüüdja loomise juures ei ole võimalik alahinnata, pealegi on viimase kaaslaste Fafhrdi välimus nagu Fischeri pealt maha kirjutatud.

Alles 1950. aastate keskel, perioodil, mida ta ise nimetab „alkohoolseks keskea kriisiks“, võttis ta uuesti maleraamatud pihku. Maleline enesetäiendamine ja teooria tudeerimine ning regulaarne turniiridel osalemine tõid ka rõõmustavaid tulemusi. Samas on ta ise hiljem kirjutanud, et mõistis üsna ruttu, et ta on tõsisemaks malekarjääriks liiga vana (hakkas 50 saama) ja et male võtab ikka veel kirjutamiselt liiga palju aega ära. Siiski, et hinglele mingitki palsamit pälvida, pingutas ta täpselt niipalju, et jõuda oma reitinguga maleeksperti kategooriani (ainult USA-le omane järk, vastab ligikaudu Eesti meistrikandidaadile). Kõik see võttis tal aega viis aastat, teist samapalju mängis ta nõ „vana rasva pealt“ veel kaasa, aga erilise eduta, jäädes pigem turniiritabeli teise poolde.

Niisiis, tulemustest. 1958. aastal, pärast Californiasse umbes Tartu-suurusesse linna Santa Monicasse kolimist võitis Fritz kohe suure ülekaaluga 26 osavõtjaga Santa Monica Open'i turniiri, saades 7,5 punkti 8st. Tõsi, tegu on vaid linna meistrivõistluste tasemel üritusega.

Tulemust ei või siiski alahinnata, sest tõsiasi on ka see, et järgnevatel aastatel ei õnnestunud Leiberil oma ainsaks jäänud triumfile isegi mitte lähedale saada. Leiberi malelised tippaastad olid kuuekümnendate algul, mil ta mängis mitu aastat kohaliku klubi eest võistkonna esimest lauda, võitis simultaanpartiis suurmeister Samuel Reshevskyt (selgitus neile, kes maleajaloost tuhkagi ei tea: sama mees, kellega meie Paul Keres tippturniiridel aastakümneid puid-maid jagas ning kes oli osaline nii kuulsal maailma kaheksa parima maletaja osavõtul toimunud 1938. aasta AVRO-turniiril kui ka 1948. aastal toimunud viie suurmeisteri vahelisel male maailmameistri selgitamise matšturniiril) ning saavutas Lõuna-Kalifornia amatööride meistrivõistlustel kolmanda koha, kusjuures ka võit oli käeulatuses ning alles kaotus viimases voorus jättis ta tiitlist ilma.

Ta oli üksvahe ka kohaliku maleklubi president ning kirjutas malealaseid artikleid ajakirja Chess Life.

Kui tugev maletaja Fritz Leiber siis oli? Seda on päris raske öelda, sest võrdlusmaterjali on napilt. Tema parim reitingunumber oli 2085. See on siiski kohalik, mitte FIDE ametlik Elo-reiting, mis võeti kasutusele alles 1970. aastal. Kuigi USAs oli juba kasutusel matemaatik Arpad Elo välja töötatud algoritm, jõuti seda veel mitmeid kordi kohendada, nii et päris ükstele toonaseid reitinguid tänapäevastega võrrelda ei saa. Pealegi on tänapäeval reitingut olulisem lihtsam tõsta kui 60ndatel. Kui aga tema mängitud partiisid kaeda (mida interneti abil nii kümnekonna leiab), siis võib küll öelda, et tema tase oli selline, et oma parimatel päevadel oli ta suuteline iga lihtharrastajat alati võitma ja ära karistama ka liiga uljalt mängivat endast palju tugevamat maletajat. Samas ei olnud ta kindlasti ulmeringkondades kõige tugevam nuputõstja, isegi tol ajal mitte. Näiteks samadel aastatel Leiberiga maletas ulmefänn nimega Louis Russell „Russ“ Chauvenet, keda iga ulmefänn kindlasti teab kui sõna „fanzine“ leiutajat. Tema saavutuste rida on oluliselt pikem, sisaldades näiteks nii USA amatööride meistritiitlit kui ka hulganisti Virginia ja Marylandi osariikide meistritiitleid. XXI sajand on toonud endaga kaasa aga lausa suurmeistritiitlit omavaid ulmekirjanikke. Tõsi, erinevalt Leiberist on nad sportliku tiitli pälvinud noorena ja enne tõsisema kirjandusliku karjääri algust. Aga tõenäoliselt jääb Fritz Leiber veel tükiks ajaks nii kõige tugevamaks maletajaks kõige tuntumate ulmekirjanike seas kui ka kõige tuntumaks ulmekirjanikuks kõigi maletajate seas.

Leiberi suurimaks sportlikuks saavutuseks võib pidada tema nime kandmist California Male Kuulsuste Halli. Mööndusega, kuna selle tähelepanuväärse saavutuse pälvis ta mitte nii palju omat sportlike kui just kirjanduslike tulemuste eest. Ei ole imeks pandav, et niivõrd malet armastanud kirjanik kasutas oma lemmikspordiala ka oma loomingus. Malestatistikud on kokku lugenud, et maleviiteid on kokku lausa kolmekümne kahes Leiberi teoses, lõviosa neist on muidugi ühelauselised ja loo suhtes ebaolulised, aga on ka hulk tekste, kus male on kandvas rollis.

Enamasti tuuakse sel teemal eraldi välja neli juttu, kirjutamisaastate kaupa reastades:

„Albert Morelandi unenäod“ ("The Dreams of Albert Moreland", 1945)

„64-ruuduline hullumaja“ ("The 64-square Madhouse", 1962)

„Moriarty gambiit“ ("The Moriarty Gambit", 1962)

„Kesköö Morphy kellal“ ("Midnight by Morphy Watch", 1974)

Mina lisaks siia kindlasti juurde veel „Ratsukäigu“ ("Knight to Move", 1965). Selleks peab malet ikka väga armastama, et kirjutada jutu toimumiskohast nii: „... kus tuhanded arukad olendid pooltelt teadaolevailt planeetidelt mängivad malet. Tavaline tähtedevaheline maleturniir, 24 vooru šveitsi süsteemis, toimumas Luige tähtkuju tähe 61 Cygni viiendal

planeedil 5037. aastal vana Maa ajaarvamise järgi.“

„Albert Morelandi unenägudes“ näeb maletaja-suurmeister unes, kuidas ta mängib üht teist luupainajalikku malesarnast mängu väga kõrgete panuste peale.

„64-ruuduline hullumaja“ kirjeldab esimest maleturniiri, kus ühe osalejana lööb kaasa arvuti. Leiber on täpselt ära tabanud kogu ažiotaazi, mis meedia saab üles puhuda sellise sensatsioonilise osavõtja ümber. Ühes turniiri osavõtjas on hõlbus ära tunda Paul Kerest.

„Moriarty gambiit“ ei ole ulme, vaid kuulub nagu pealkirjastki aru saada, Sherlock Holmesi seikluste hulka. Loo sisu on väga maleline ja sisaldab endas lausa malepartiidki, mille nagu mänginuks Holmes ja kurikael Moriarty Londoni rahvusvahelisel maleturniiril 1883. aastal.

„Kesköö Morphy kellal“ annab kena tõlgitsuse tõsiasjale, miks tippmaletajate seas on teiste spordialadega võrreldes väga (VÄGA!) suur hulk ekstsentrikuid. Antikvariaadist leitud XIX sajandi malelegendile Paul Morphyle kuulunud uuri omandamine toob üsna nõrgas harrastajas paugupealt esile muutused: ta hakkab malet mängima nagu kulda, samas hakkavad piltlikult öeldes mehe kruvid ka kiiresti logisema.

Ja lõpetuseks veel üks fakt. Enne surma annetas Leiber suurema osa oma arhiivist Houstoni Ülikoolile. 68 kastitäiest üks sisaldas materjale ainult Leiberi malealase tegevuse ja kirjutiste kohta

Artikkel. Uuematest teadusulmesugemetega lugudest keskmisele koolieale (Mairi Laurik)

Läinud aasta viimasel päeval oli mul võimalus rääkida töökaaslastele ühel endavalitud kirjanduslikul teemal. Püüdsin tol hetkel lähtuda sellest, millest võiks neile ehk enim kasu olla. Ilmselt pidi see olema seotud ulmekirjandusega, sest ega ma muust eriti rääkida ei oska ning teisalt on see teema, millest suurem osa kuulajaist midagi ei teadnud. Kaalusin üht ja teist ning otsustasin, et korjan välja peotäie raamatuid, mis 10-12-aastastele teadusulme nõksuga kirjutatud on. Nende rivi on küll väike, kuid õnneks aina kasvav. Täpsemalt sai siis teemaks: “Poistele? Teadusulmesugemetega lood keskmisele koolieale, mille peategelaste hulgas on poiss.”

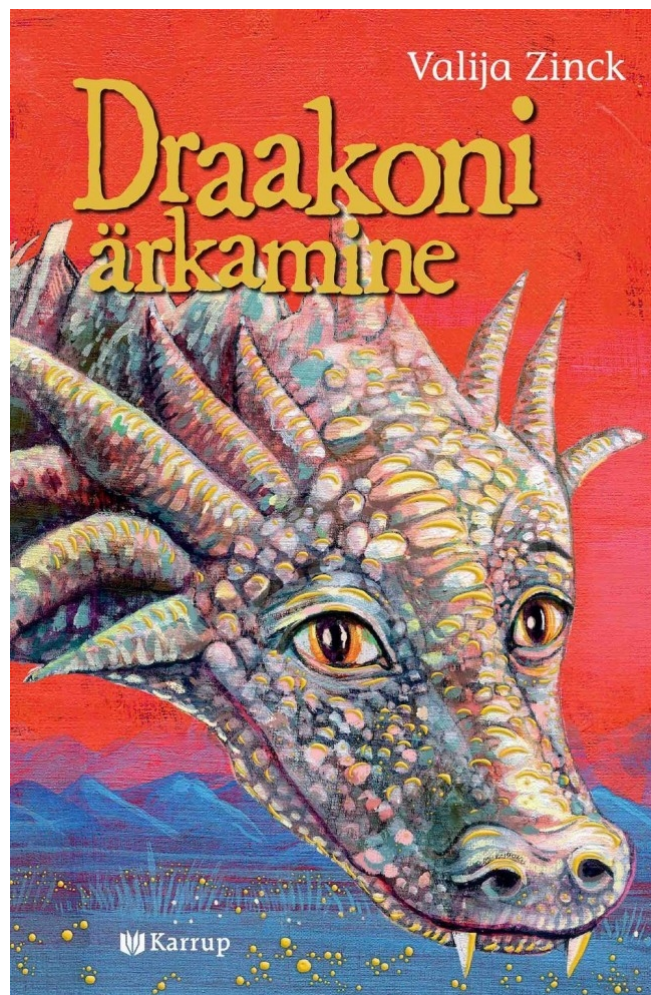
Poistele ja tüdrukutele on jaotus, mida ma laias laastus jälestan.

Sellesse on paratamatult koheselt sisse kirjutatud soorollid, stereotüübid ja muu veidrus. Teatud plaanini on selles ilmselt ka teatud tõde, kuigi suuremas mahus kasvab see tõde sinna sisse kodust, koolist, vanavanemate kasvumälestustest ning tegelikult ka lugemisstatistikat kuvavatest artiklitest. Öeldakse, et tüdrukutega on lihtsam, sest tüdrukud loevad nii neid raamatuid, mille peategelaseks on tüdrukud kui ka neid, milles keskne tegelane hoopis poiss on. Öeldakse, et poistega on raskem, sest poisid ei vali naljalt “plikade raamatuid” ja poisid kipuvad pika hambaga vaatama ka neid lugusid, mille autor on naine. Noh, seda öeldakse ingliskeelses maailmas palju ja valjult. Kohati tundub mulle, et suisa nii valjult, et see hakkabki kujundama autorite lähenemist – heaks näiteks J. K. Rowling, kes on öelnud, et ei lasknud oma eesnimised raamatule panna, sest muidu poisid ei leiaks raamatuid üles. Kuid kui seda piisavalt valjult korrata, hakkab see mõjutama ka raamatukoguhoidja tehtavaid soovitusi, raamatuid, mida tädid-onud, vanavanemad julgevad jõuluks või sünnipäevaks kinkida, raamatuid, mida juletakse koolis kotist välja võtta ja avalikult lugeda.

Kõik see eelnev peegeldub ka raamatublogides ja sotsiaalmeediakeskkondades, kus inimesed oma raamatumuljeid jagavad. Muljete jagamisel lahterduvad kahtlaselt sageli ka sisuteemad. Minu jaoks arusaamatult liigituvad raamatud, milles on räägitud roboteist või kosmoselaevadest, tihti kergekäeliselt “poistekateks”. Samuti liigituvad poistekateks kõikvõimalikud tagaajamised, kuigi neil ei pruugi olla mingit suuremat seost eakohaste, liiati veel soopõhiste kasvuprobleemide lahkamisel. Lihtsalt, kui plahvatas pomm, siis küllap see poistekas on.

Muide, Eestis näikse osa probleemist vastupidine olevat – teatud vanusegruppidele kirjutavad naised enam kui mehed ning sestap on naispeategelastega raamatuid enam. Seda viimast probleemi on siis kirjeldatud peamiselt teismeliste kirjanduse hulgas. Ma ise olen meie kirjandusmaastikul hoopis valusamalt märganud üht teist probleemi. Nimelt keskmisele koolieale, teisisõnu siis lastele vanuses 10-12, ei ole meil praktiliselt üldse omamaist ja omakeelset teadusulmet. Tõlgetega on olukord tibia parem ning näib, et aina paremaks läheb. Eelmisel aastal ilmus teadusulmesugemetega lugusid lausa nelja sarja, neist üks ka kodumaine ning neist neljast siinses artiklis rääkida tahaksingi. Kuigi kõik siinvaadeldavad raamatud on sama vanuseastme riulis, tuleb arvestada, et 10- ja 12-aastase arenguvahe on üsna suur. Ma alustan noorematest! Nii hästi kui see välja tuleb.

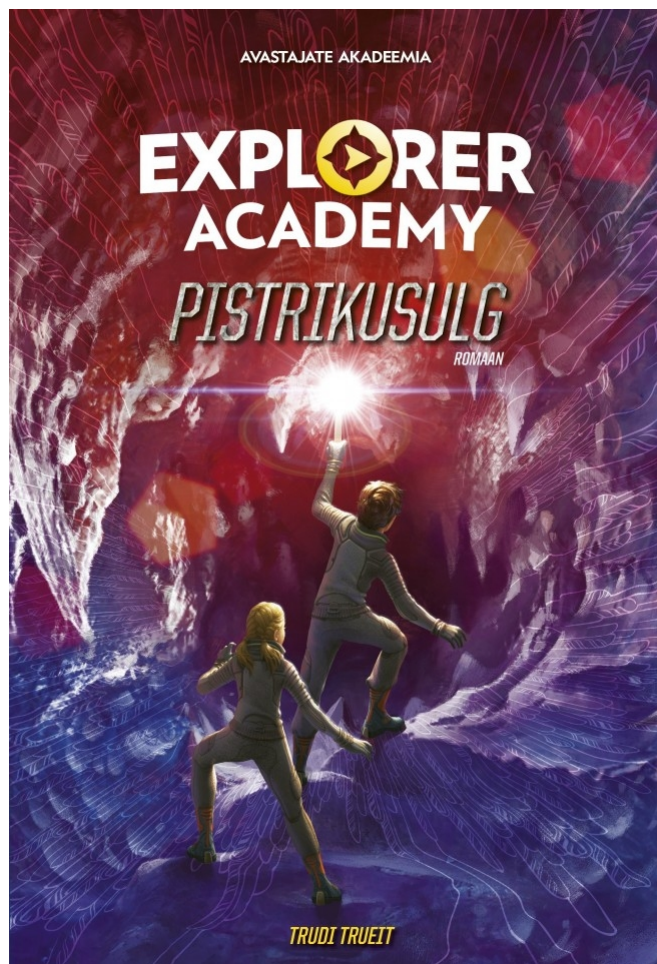
Olgu esimesena siin **Valija Zinckidiloogia**, mille mõlemad osad on nüüdseks tõlgitud ja eesti keeles ilmunud – “**Draakoni ärkamine**”, “**Draakoni valgus**”. Õde ja vend on täitsa tavalised lapsed, kes elavad täitsa tavalises kortermajas ning neil on täiesti tavaline alumine naaber. Teate küll, selline üksik proua, kes ei suuda taluda, et tema magamistoa kohal mingi trampimine toimub. Loo alguses saabub naaber puhkusereisilt ning avastab koju jõudes, et lennujaamas on kohvrid vahetusse läinud. Tähendab, me ei räägi siin tavapärastest mustadest, mille juures tuleb üle kontrollida nimesilt ja palju muud, vaid hiiglaslikust roosast kohvrast, mille puhul ei peaks vahetusse minemine kõne allagi tulema. Nojah, ilmsesti oli samal reisil keegi teinegi, kes nii mõtles. Igal juhul oli selles leitud kohvris muna ning kui oli muna, siis peagi oli ka väga iseäralike toitumisharjumustega draakonibeebi. Siit edasi põimuvad loosse mõnusad teadusulme elemendid.

Suur energiakorporatsioon, kes soovib draakonit odava elektri tootmiseks, sülearvuti piiramatu võrguga igal pool ning vähemalt kuu aega kestva akuga, ultramoodsad jälitusseadmed ning teleporteerumine või ruumimine nagu seda raamatus kirjeldatakse. Johann on nimelt poiss, kes armastab arvutimänge ning programmeerimist ning kui asjad väga halvaks lähevad, kirjutab ta programmi, mille abil ennast, Jankat, naabrinaist ja draakonit arvutimängu saata. Täitsa kohe päriselt nii, et mingit keha siia alles ei jää. Lugu on kerge keele ja kiire minekuga ning sarja esimene osa on saanud ka Eesti Lastekirjanduse Keskuse soovitusklepsu. Noogutan kaasa – siinkohal on kleps auga välja teenitud ning lugu tõepoolest ka põnev lugeda.

Bobbie Peersi William Wentoni sari ei vaja enam ilmselt ülemäära laia tutvustamist. Tänapäevaks on sarjas ilmunud lausa viie raamatu tõlked: “**Lüriidiumivaras**”, “**Krüptoportaal**”, “**Orbulaatoriagent**”, “**Maailmalõpugeneraator**”, “**Kaoseparalüsaator**”. Juba pealkirjadest on aimata, et ega siin terminoloogiaga ei hellitata. William Wenton on 11-aastane poiss, kes elab Norras. Ta on oma õpetajal pinnuks silmas ning erilist klassikaaslastega suhtlemist ka ei toimu. Aga Williamile meeldivad mõistatused. Kui nad klassiga ekskursioonile sõidavad, ei saa William jätta väikest seiklust tegemata, sest kõrvalruumis on kõikidele katsetamiseks maailma raskeim mõistatus. Muidugi lahendas William koodi ning kuigi see tõi esmapilgul kaasa paksu pahandust, siis laiemas mõõtnes ka palju põnevat. Peagi jõuab William Inglismaale õppima, kooli, milles õpivad eranditult vaid kõige teravamad pliiatsid. Ühe eriti taibuka tüdrukuga klappib jutt kiiresti ning Isciast saab asendamatu abiline Williami ellujäämise tagamisel. Koodimurdmine on nüüd osa Williami edasistest õpingutest, nii nagu ka Uks – tema magamistoa ukse humoorikas tehismõistus –, aga ka koolimajas olevad robotid ning inimestevahelised reetmised, mille puhul ei saa noored enam kindlad olla, keda võib usaldada ja keda mitte. Ühest küljest on see sari hoogne seiklus teadusulme radadel, kuid teisalt on see

ka hea ettevalmistus kooliprogrammi kunagi lisanduvate täppisteaduslike ainete tarvis. Lugejale visatakse ette hunnik veidraid termineid, mille olemust ei selgitata lahti, kuid neid esemeid kasutatakse jõudehetkel ja lahingumöllus. Läbi seikluse tekivad aimdused, et millega siis tegemist on. Kui kunagi tulevikus füüsikaõpetaja sõna “generaator” või bioloogiaõpetaja sõna “paralüüs” kasutama hakkab, on sõna ise juba tuttav, jääb üle vaid selle täpsem tähendus selgeks õppida. Ka sellele sarjale on Lastekirjanduse Keskus soovitusel juurde lisanud. Minu isikliku arvamuse kohaselt üks vingemaid lasteraamatuid, mis mulle viimaste aastate jooksul kätte on jäänud.

William Wentoni sarjale sarnane sari on **Trudi Trueiti** Avastajate Akadeemia sari. Sarja esimene ja teine osa – “**Nebula saladus**”, “**Pistrikusulg**” – ilmusid eesti keeles üsna ühel ajal eelmise aasta lõpus. Siingi on tegemist eriti taibukate laste kooliga ning lugu algab kohast, kus Cruz valmistub kodust lahkuma ja uue kooliga alustama. Muidugi oleks olnud tore seda teha koos parima sõbraga, kuid too ei saanud sisse. Avastajate Akadeemia raamatutes on suhtlemise osa hoopis suurem. Cruz ei jää oma tegemistes üksi, vaid talle jagub toetavaid sõpru igale sammule. Paljud lahendused leitaksegi kambakesi päid kokku pannes. Siingi lükatakse lugejale ette terminoloogiat ja tehnoloogiat nii palju kui tekst mahutab, kuid probleemid on võetud reaalse maailma probleemide hulgast. Muide, eriti ägedaks teeb selle sarja tõik, et raamatu viimastel lehekülgedel on väikesed nupud päris teadlaste ja teaduse kohta, millest lugu kirjutades inspireeritud on.

Aga nii William kui Cruz peavad hakkama saama mitme eritasandilise probleemiga – õpingutes järge pidama, kiuslike kaaslastega toime tulema, kuid neil mõlemal on kaasas miski, mille tõttu keegi suur ja võimas täiskasvanute maailmast neid tappa võiks soovida.

Hetkel ilmuvatest sarjadest ongi jäänud vaid viimane – **Ilmar Tomuski** ajarändurite sari. Selleski sarjas on tänaseks ilmunud viis raamatut – “**Algaja ajaränduri seiklused**”, “**Seiklused paralleelmaailmas**”, “**Universumi saladused**”, “**Tulnukate rünnak**” ja “**Linnutee südames**”. Sarja peategelasteks on kaks poissi ja kaks tüdrukut, kes õpivad kaheksandas klassis, seega nõks vanemad kui varasemalt jutuks tulnud sarjade tegelased. Ka raamatu nautija on ilmselt nõks suurem. Sarja esimene raamat oli väga meeldivaks üllatuseks. Ajareiside idee oli veenvalt mõeldud ja esitatud, kuid mingil hetkel, kuskil kolmandas raamatus, sain ma aru, et siin on tegelikult käärid, mis mulle ei meeldi. Muide, ilmselt on kõikides neis varasemates sarjades vaat et enamgi loogikaauke, kuid Tomuski sarjas torkavad need lihtsalt enam silma. Tomusk ei ole selle sarja puhul mitte niivõrd kirjanik, vaid pigem õpetaja rollis. Lugeja saab päris palju teada füüsikast, ajaloost, kultuuriruumist ning seda just faktide ja detailide näol, mitte üldist tunnetust. Kui ma aga õpin, esitan ma paratamatult sagedamini

küsimusi “miks?” ja “kuidas?”, kuid see võib olla ka minu kui täiskasvanu probleem. Igal juhul on sari märgilise tähendusega ning hetkel ainus kaasaegne seiklus neil teemadel. Mulle isiklikult tundub, et õpetlikkuse lipu hoidmise nimel on seikluslikkus ja nauditavus veidi unarusse jäetud.

Mul on ääretult kahju, et ma ei saa siia nimekirja lisada Timo Parvela sarja Kepler62. Too sari on raamatukogulugejate hulgas vägagi populaarne. Arvutimängu abil selgitatakse välja kõige nutikamad lapsed, keda siis saata esimeste kolonistidena uuele planeedile. Peategelased vahelduvad – ühes raamatus on need kaks venda, teises tüdruk, kolmandas on taas vennad... Kuid neljandast raamatust edasi seda tõlgitud ei ole. Ilmselt polnud sari rahakotti omavate lapsevanemate seas piisavalt populaarne ning turumajanduses sellest kahjuks ei piisa, et lapsel silmad särama lähevad. Vanuse poolest sobiks Kepler62 suurepäraselt juba teise-kolmanda klassi lastele, kuid miks mitte ka mõnevõrra vanematele.

Kokkuvõttes võib öelda, et tegelikult on olemas omajagu väärt lugemiskraami. Mis puudutab aga soolist võrdsust, siis siin, nendes raamatutes on nimategelaseks või üheks kahest võrdsest peategelasest küll poiss (ilmselt loo alguses toodud põhjuste kombineerumisel), kuid selle poisi kõrval on alati tüdruk, kelle roll on kohati ehk isegi suurem. Ka autorite hulgas leiab naisi, kes oma eesnimegi raamatu kaanele julgevad trükkida. Muidugi saaks paremini. Alati saaks! Kujutlegem nüüd hetkeks ideaalmaailma, kus ma järgmise aasta alguses sarnast artiklit kirjutades saaksin rääkida omakeelsetest lugudest või tüdrukute robotitehasest, miks mitte ka mõnest 11-aastasele lugejale sobivas kastmes kirjutatud kosmoseloost. Alati saab rohkem, aga alati peab jääma ruumi ka lootmiseks. Mina jään igal juhul nüüd ootama ja uusi raamatuid sirvima.

Koomiksiarvustus: Veiko Tammjärve „Hukkunud Alpinisti hotell“ (Jüri Kallas)

„Hukkunud Alpinisti hotell“ on kõigi aegade parim Eesti film! Ja suure tõenäosusega jääbki selleks. Minu jaoks kindlasti. Vaatan filmi iga aasta vähemalt korra, reeglina sagedamini. Vanasti pidin lootma televisiooni armulikkusele, aga nüüd on mul restuareeritud versioonist kõrvetatud DVD. Oleks muidugi tahtnud osta ametlikult ja poest, aga kui pole kunagi müüdud...

Tulenevalt eelnevast on mainitud film mul praktiliselt peas, nagu ka romaan, mis oma filmiseose ja lihtsuse tõttu on mul vendade Strugatskite enimloetud teos. Ei, mitte lemmik või kõige olulisem, lihtsalt suurima lugemiskordade arvuga.

Seetõttu on ka selge, et kui sain teada, et Veiko Tammjärv teeb koomiksit „Hukkunud Alpinisti hotell“, siis olid huvi ja ootused laes, sest Tammjärve nimi polnud üldse tundmatu ning tema illustratsioonid ja koomiksid ajakirjades „Põhjanaan“, „Mardus“ ja „Põhjataht“ olid 1990ndate keskel ikka täiesti omaette tase. Oli ka selge, et kui ilmub, siis ma kindlasti ostan selle. Plaanisin, et kui saan raamatukogulaenutuste talvise raha, et siis teen endale uusaastakingituse. Elu tegi aga oma jõnksu ning mulle see raamat hoopis kingiti.

Vahemärkusena mainin, et ma nimetan kõiki piltlugusid koomiksiteks. Jah, ma tean, et vastava ala fännide ja asjatundjate poolt peetakse koomiksiks eelkõige lehe(saba)ribasid ning on olemas hoopis peenemad terminid nagu graafiline romaan, BD, manga jne. Aga „koomiks“ on selline mugav ja suupärane sõna ning toortõkeline „graafiline romaan“ ei ole seda mitte. Olgu aga õigluse huvides märgitud, et Veiko Tammjärve „Hukkunud Alpinisti hotell“ on juba kaanel nimetatud graafiliseks romaaniks ning sellisena on see eesti ulmes päris kindlasti esimene. Olimar Kallase vihikud ja raamat päris graafilise romaani mõõtu ju välja ei anna, olles pigem varemilmunud lühikoomiksiste kogumikud.

Alpinisti-filmi koomiksiks tegemine on mõneti päris ülbe loomeakt, samas ka üliturvaline. Turvaline just seetõttu, et asja teatakse ning kultusfilmil on palju minusuguseid fänne, kes huvituvad igal juhul. Ja fännide hulk ning tuntus keerab üritusele teatava ülbuse vindi peale, sest teha lummava visuaaliga filmile kõrvale koomiks on ikka päris ülbe ettevõtmine – kõigil on juba oma pilt ajju kinnistunud ning koomiks peab hakkama seda nüüd välja tõrjuma, või siis vähemalt ilma suurema valuta end sinna kõrvale istutama. Võib kohe ka öelda, et minul koomiks lugedes küll mingit tõrget ei tekitanud...

Alpinisti-koomiksi visuaali võib kokku võtta, kui parafraseerida üht tuntud nõukogude multifilmi: „Alpinisti-filmi tead!? Tead! Vaat täpselt selline ongi, aga üldse mitte sarnane!“ Situatsioonid, tekst ja vaated on filmist tuttavad, aga Veiko Tammjärv on neile kõigile andnud oma kuju, lisanud oma nägemuse. Lühidalt: viskad kiire pilgu peale ja kohe on selge, et mis ja kes, aga kui lähemalt vaadata, siis on hoopis teistmoodi, tekivad omad jooned jne. Muarust on see väga äge, et mitte öelda meisterlik lahendus. Eriti just materjali puhul, mis meisse on visuaalselt enam kui kinnistunud. Eraldi ja positiivselt peaks ära märkima leheküljed, mis esitavad katkeid politseiraportist, aga ka teatavat rõhku andva punase värvi lisamise mitmetele lehekülgedele.

Tulenevalt isiklikest eelistustest, on minu jaoks ka koomiksi puhul esikohal tekst ja sisu. Jah, tundmatu koomiksi puhul on pilt esimene, mis haagib ning kui kunstniku laad kohe üldse ei sobi, siis jääb ka koomiks lehitsemata. Kui aga tutvus juba sõlmitud, siis läheb raskuspunkt sisu ja teksti peale. Ilmselt pole taoline lähenemine visuaalmeedia puhul kuigi arukas, aga selline ma juba olen ning eks ma filmide puhul käitun niisamuti. Sisu poolest alpinisti-koomiks midagi uut ei paku – see kõik on juba filmis olemas. Teksti poolest ka mitte, sest kirjeldav tekst ja dialoogid järgivad üsna täpselt filmi, mis omakorda järgis raamatut. Küll tuleb aga kiita

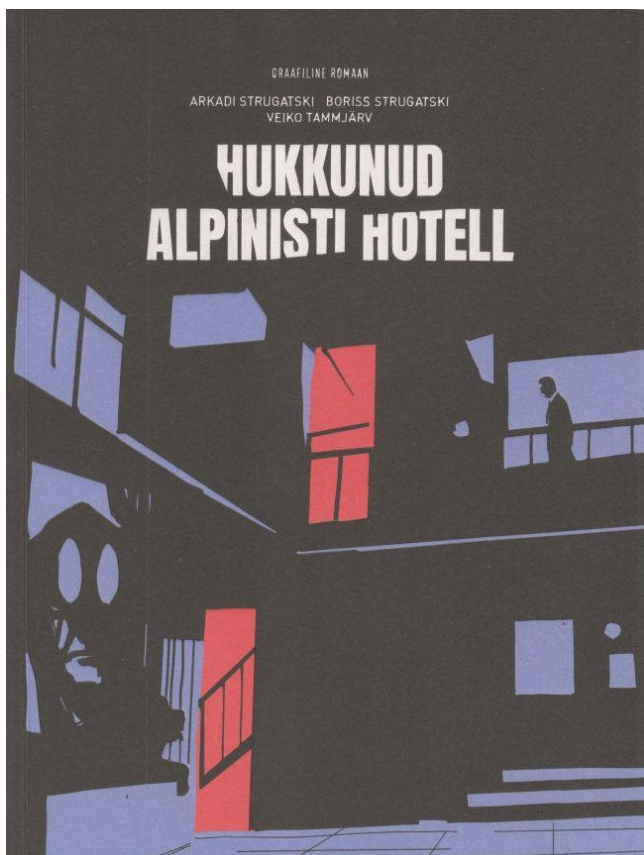
kunstniku mängimist teksti visuaaliga. Näiteks Hinckus, kes tropp suus midagi pomiseb ning jutumullis (lk 56) on selle koha peal pisem, karvasem ja loetamatu sõnajoru. Lugeja võib aimata, aga kindel olla ei saa. Või siis proua Moses (lk 73), kelle jutumullis on tekst peegelpildis, aga loetav... noh, et inspektor Glebsky on juba selja pööranud, kui proua Moses vastab.

Raamatu tagakaanel ütleb Veiko Tammjärv: „Usun, et koomiksina pakub see lugu filmi- ja kirjandushuvilistele värsket elamust ja uusi põnevaid vaatenurki.“ Nägin seda alles pärast koomiksi lugemist, jäin mõtlema ja omaenda elamust vaagima. Jah, kindlasti oli uusi nurki ja ka elamuses oli teatavat värskust. Oleks vast oodanud ehk julgemat ümberkäimist algmaterjaliga, suisa töötlust või edasiarendust, aga samas ma mõistan, et kultusfilmi koomiksi puhul taolist lähenemist vist heaks ei kiideta.

Mainima peab ka, et koomiks on just filmiversiooni töötlus, et koomiks järgib neid muudatusi, mis eristavad filmi vendade Strugatskite romaanist. Koomiksist puudub samuti mustkunstnikust onu, aga uuenduslikult puudub ka Kaisa. Pisikesi erinevusi filmiga on veel, aga need pole märkimist väärt. Pealegi, ma pole sedasorti vaataja, kes filmi vaadates näpuga raamatus järke ajab. Kui oli vaja, siis oli vaja! Koomiksi puhul samamoodi.

Tegelikult huvitab mind hoopis, kuidas saaks aru ja võtaks koomiksi vastu inimene, kes pole romaani ja filmi asjus sedavõrd kodus, kui mina. Mind näiteks häiris, et Glebsky ei öelnud Simonet'le, et viib ta kartsa või vangikongi. Jah, ma saan aru, et tegelikult oli see loo seisukohalt üsna ebavajalik lause, aga ma suisa ootasin seda, sest mulle oli see oluline ja mul oli see meeles. Vaat huvitaks, kuidas võtab koomiksist vastu lugeja, kel sellised asjad peas pole? Ühele lugejale, kes romaani luges viimati eelmisel sajandil ja filmi vist ka eriti ei mäleta, käis koomiks igatahes üle jõu ning ta kinkis selle mulle. Võib-olla pole ta ka eriline koomiksiinimne, võib-olla...

Kui ma aga analüüsin omaenda elamust, siis lõpphinnanguna oleks see ettevaatlikult kiitev. Alguses pani pisut vastu, aga kümnekonna lehekülje järel sain rütmi kätte ja tagakaaneni jõudes oleks veel tahtnud. Meeldis küll. Kindlasti loen veel ja päris kindlasti edasi ei kingi või maha ei müü.

Hukkunud Alpinisti hotell

Arkadi Strugatski

Boriss Strugatski

Veiko Tammjärv

2020

128 lk

Raamatuarvustus: Jutukogumik „Raevu päevad 2“ (Ingvar Sedman)

Oli parasjagu pime ja pilvine õhtu, ja et olin üksinda kodus, hakkasin lugema raamatut. Kogumik vene ulmet lühijuttudes tundus olevat just midagi sellist, mis võiks paslikku ajaviidet pakkuda, seda enam, et Veiko Beliasi nimi on nagunii kindla peale minek. Tagantjärele võin öelda, et üldjoontes suutis raamat oma eesmärgi täita, põhjust nurisemiseks väga ei täheldanud. Guugeldasin ka teiste arvamused välja (Loterii blogi, kaks arvustust leidsin Facebooki "Lugemise väljakutse" grupist) ning selgus, et olen nendega enam-vähem samal arvamusel, samas on nad juba olulise öelnud, nii et palju siin enam lisada ei ole.

Fakti konstateerimise huvides mainin siis ära, et „Raevu päevad 2“ on järg, mille esimene osa ilmus aastal 2019. Kes ei ole kumbagi veel lugenud, soovitan alustada esimesest osast, saab juba sealt hamba verele. Siin kogumikus on kokku kümme lugu üheteistkümnelt autorilt, nendest seitsme jutud on avaldatud eestikeelsena esmakordselt. Nagu raamatu alapealkiri „Sissetung pimedusest“ juba ütleb ja Meelis Krošetskini kaanepilt ennustab, ei tasu siit ei roose ega odavaid poose otsida. Küll leiab aga musta masendust ja lootusetust, tumedat huumorit ning, oh imet, isegi natuke valgust tunneli lõpust. Iseloomulikult vene ulmele on tähtsal kohal sotsiaalulme, vähem esineb rasket rauda kui „hard SFi“, kuid oma osa on ka õudusel. Järgnevalt toon välja nimed, kuid lugude järjekord on muudetud. Ümberjutustamisele ei hakka suuremat rõhku panema, pigem muljetan tavalugeja positsioonilt, et mida ma neist arvan või nii.

Laialt levinud arusaama kohaselt, kuidas tekste liigitada, jagasin jutud kolme gruppi. Alumise otsa moodustavad jutud, mille kohta kasutan väljendit „raske juhtum“. Need ei ole sugugi küündimatud tekstid, aga kas ei ole mina nende sihtgrupp või ei olnud aeg õige, kuid mingit muljet peale soovi panna raamat käest, need ei tekitanud. Siia alla kuuluvad kaks juttu, Andrei Lazartšuki „Pimedusest“ ja Andrei Stoljarovi „Uks teiselt poolt“. Midagi seal oli, nt kujutelmade ja reaalsuse vahel pendeldamist, seisundite kirjeldusi, aga tekst ei kõnetanud, jäi kaugeks ja tuhmiks. Suurim miinus – puudus lugu. Pärast lugemist jäi mulje, justkui ärkaks hommikul üles, hakkaks meenutama, mida unes nägid, aga meelde ei tule midagi. Rebin küll ühe lause meelevaldselt kontekstist välja, aga väga tabavalt saab kirjeldada neid tekste Stoljarovi lausega: „Kõnnid nagu unes, pea nõiduslikku udusse mähitud“ (lk 183) Selge siis, et midagi ei ole selge. Aga üritasin mõistatada, miks need jutud on kirjutatud ning tõlgitud... Saan aru, et autorid soovisid originaalitseda, oma loomingut nimetavad nad ise turborealismiks, mis on lähedane maagilisele realismile. Teada on, et iga uus „-ism“ tekitab elevust, võimalik, et see nõnda kunagi oli, ent paraku on need jutud 80. aastatest. Nii et - müstika. Ent lohutan end sellega, et mõlemal autoril on ka paremaid palu, mis ilmunud kirjastuse Skarabeus avaldatud antoloogiates (Muumia, 2006; Munk maailma äärel, 2009 ja Kaaren, 2013). Aga siin avaldatud juttude kohta turtsatas mulle pähe tsitaat ühest filmist: „Lõpetage juba ükskord see neetud hüpnootiseerimine!“

Teise gruppi panin lood, mille ühine nimetaja on „keskpärane“. Need on kõige populaarsemad jutud, neid kirjutatakse tööstuslikes kogustes ja neid leidub nii ulmes kui

olmes. Kui viimase viie aasta keskpärased tekstid kaante vahelt välja tõmmata, asetada nad veepinnale, võiks sedasi katta vähemalt kolmandiku Snelli tiigist. Jutud, mis siia alla mahuvad, on lootustandvad, aga lugedes tekib tunne, et kas jääb midagi ikka puudu või siis üle. Alati ei oskagi öelda, mis see täpselt on, kuid intuitsioon, eruditsioon ja maitse eelistus viib arusaamiseni, et see ei ole ikka päris see, mida sai oodatud. Siin kogumikus kuuluvad nende hulka esmalt Aleksandr Batšilo „Maja künkal“ ja Vitali Abojani „Surmaja“. Esimeses põgenetakse sõja eest, teises hakatakse vastu kõrgemale jõule. Ehkki need jutud seisaksid ka ulme butafooriata püsti, lugesin huviga lõpuni, sest nõukaaeg ise uhkas sealt tagant vastu oma jahedat hingust. Loomulikult on jutud auklikud nagu Šveitsi juust, tekkisid mitmed küsimused, et kuidas olukord nii kaugele läks, mis seal täpselt juhtus, mis edasi, aga jah, selliseid küsimusi ei tasu ilmselt ulme puhul alati küsida, fluidum võib hajuda.

Kuhugi täiesti oma suunda kütab Tatjana Tomahhilugu „Roosi süda“. Peale ilusa keelekasutuse suuremat kosta ei mõista, kurjus on ilmas, isegi pimedate tüdrukute südames, õnneks ei ole ka romantika kuhugi kadunud. Aleksandr ja Ljudmila Belaš ja nende „Lõõmav juuni“ on juba lühiromaani kasvu lugu võõrliigi ründamisest. Kallale tullakse inimestele ning tulijad saabuvad meresügavusest. Peategelasest ajakirjanik vannub kurja, karjub, et humanism on läbi kukkunud ning näitab, kuidas toimib tsiviliseeritud ühiskond kutsumata külalistega. Lugu oleks olnud täitsa kobe, aga teostus kaldus keskosas kraavi. Ei suutnud hoida pinevust. Kõik need saatelauseta otsekõned ja hajus tekstivoog jättis ükskõikseks. Nagu üks tegelane ütleb selles jutus: „Oled sina aga veidrik, kiisu. See on sti-i-i-i-“, venitas Kärbes õrnalt, „ja stiilis on kõik lubatud“ (lk 91) Muidugi on stiilis paljugi lubatud, aga milleks lugejat eemale peletada... Samas viimane peatükk on jälle hästi kirjutatud, justkui keegi teine oleks selle valmis teinud, kummaline. Samuti oli maailma loomine hea, see palavusest pleekiv sadamalinn kukkus neil hästi välja. Maksim Tihhomirovon pisut veider autor, tal on vinged ideed, aga ta on ka kohutavalt kehv loojutustaja. Võib-olla on seda mõtet varem ka arendatud, ei oska öelda, loen ulmet harva, kuid see idee, et tulnukad koloniseerivad inimkonda, väärivad tähelepanu. Tihhomirovi jutus „Ad infinitum“ ehk Näha tähti ja surra“ on see idee oma kole-kõheduses täitsa olemas. Kaanepiltki kuulub selle loo juurde toetava elemendina, aga ega rohkem ei ole siin hõisata midagi. Mõni teine autor oleks antud idee najal kirjutanud valmis terve romaani, kuid siin läheb põhiline aur niisama mekutamisele.

Kolmandasse gruppi asetasin lood, mis on „lemmikud“. Tõsi, neid kohtab küll haruharva, kuid seda enam oleks lubamatu nad maha vaikida. Neis juttudes tegeldakse peamisega, räägitakse lugu, autoril on midagi öelda ning seda osatakse teha nii, et pärast lugemist ei pea tundma piinlikkust. Inimeseks olemisest räägivad ju kõik autorid, kuid mõnel õnnestub seda kuidagi paremini välja loodida.

Maria Galina lugu „Ja kõik puud aedades“ meenutas mullegi natukene Trifiidide päeva selle hirmutava taimestikuga, kuid midagi häbeneda siin küll ei ole. Korralik lugu. Aleksandr Matjuhhin pani oma loo jooksmas kahes liinis, minevikus ja olevikus. „Kauge meloodia“ räägib nii peategelase, ühe perekonna kui ka tulnukate ründamise lugu, seda kõike tehakse loomulikult lühiproosale iseloomulikult minimaalsete vahenditega. Jutt oli nii reaalne, et suutis ka ulme kuidagi loomulikult sisse sulatada. Viktor Dubtšeki tuletas meelde, et kuni osatakse veel nalja teha, on lootust. „Mustad laevad“ läheb ka tulnukate ründamise alla, aga peale selle ei puudu siin kerge lõõp sovjeti ainetel. Ilmselt ei olnud asjata ühe kosmoselaeva nimi „Jefremov“, mis kõlas nagu kirjanikunimi Ivan Jefremov. Puänt väärar, et selle juurde kirjutada

terve novell. Braavo!

Arvestades praegust eriolukorda ja piiranguid, on seda kogumikku kellelegi soovitada siiski pisut keeruline. Suurt helgust siit vastu ei kuma, valdavalt esinevad ikka tumedad toonid ning sünged meeleolud. Omal moel resoneerib raamat kaasajale justkui kaasa, mille üle ei tasu samas ka väga imestada, sest peale kahe „turborealismi“ pala on ülejäänud lood valminud ajavahemikus 2003 – 2014. Ent siiski, lugeja maitsed on ju ettearvamatud nagu Eesti ilmad. Nii et neile, kes vene ulmest ja lühiproosast lugu peavad, on raamat lausa möödapääsmatu.

Raevu päevad 2

Tõlkinud ja koostanud Veiko Belials

256 lk

Fantaasia 2020

Raamatuarvustus. Jutukogumik „Täheaeg 19. Pilvede sultan” (Elar Haljas)

Läbi aastate on ulmefänn harjunud just “Täheaja” sarjaga kui ühe peamise lühijutte avaldava kogumikuga – küll on kokku pandud temaatilisi eksemplare või siis lugejate ette toodud jutuvõistluse parimaid palasid. Minu huviorbiiti on just tänu selle sarjale sattunud nii Heinrich Weinberg, Maniakkide Tänav kui ka Joel Jans ning olen selle eest siiralt tänulik. Sügav kummardus ka Raul Sulbile, kes vürtsitab “Täheaegu” temaatiliste artiklitega ulmekirjanduse ajaloost, mida on hea läbi töötada nii enese harimise eesmärgil kui ka uue lugemismaterjali otsinguil. Ka antud raamatu näol on tegu täiesti korraliku ja *normaalse* teosega, ei midagi väga erilist peale paari loo, aga samas ei midagi väga hullu ka, selline Harju keskmine.

Geoffrey A. Landis “Pilvede sultan”

Hea maailmalooming ja kirjeldus – Veenuse asumite ja kasutatava tehnoloogia kirjeldused maalisid loost väga detailiderohke ja huvitava pildi. Jutustuse tempo oli aga kohati uimane ning peategelane väga kaasa elama ei kutsunud – veidi liiga hädine. Kuigi loo lõpplahendus oli enam-vähem, siis tundus see kuidagi liiga lihtne ja veidi kiirustades lahendatud.

Miikael Jekimov “Õhupuudus”

Keskpärase krimilugu kosmilise *setup*’iga. Peategelane tundus suhteliselt kompetentne aga veidike pohhuist ning ilmselt tänu sellele oli mul väga raske temaga samastuda ja ka ta ema käekäigust hoolida. Jutu lõpus oli kriminaalloole omane tvist, aga ka selline keskpärase, ei olnud väga üllatust. Samas peab aga õhustiku loomise eest autorit kiitma: kogu lugu oli justkui halli vatti mattunud ja tunda oli tegelaste ängi uues maailmas hakkama saamisega.

Pamela Sargent “Unistus Veenusest”

Veenust oli loos näputäis, aga tegelikult oleks justkui sattunud kommunistlikusse kommuuni, kus kõik on kõikidega võrdsed, aga tegelikult määrab võimuladvik, mida ja kuidas võib avaldada ning pöranda all liigub keelatud meedia. Meenutas liigagi ehedalt okupatsiooni aegade eluolude ja juhtimisstiili kirjeldust. Ning jällegi ei tekitanud peategelane mitte mingisugust sümpaatiat: oli täiesti selgrootu tüüp, eneses kahtlev lipitseja.

Heinrich Weinberg “Igal pool on parem kui kusagil mujal”

Weinbergi lugu on järjekordne tükike autori loodud universumis, kuhu tuuakse madistama usinamale lugejale juba tuttavad tegelased. Ning edasine on väga nauditav seikluslik vaatamäng ja meelelahutus hädamaandumisega Veenusele, kus ei puudu ei intriigid ega ka märul. Lugu ise meenutab väga palju James S. A. Corey “Expanse” maailma, ka seal mängis just planeet Veenus väga suurt rolli. Kuigi kohati oli loo käik ettearvatav, siis mina sain Weinbergi jutustusest just selle emotsiooni, mida ma otsima läksingi.

Reidar Andreson “Meduusi kroonikad: Veenus”

Arvestades, et tegu oli võõrautorite loodud maailmaga, mille taustainfot sai veidi vaid eessõnast, siis oli tegu täiesti hästi välja tulnud looga, kus oli nii põnevust kui ka keerdkäike. Veidi häiris eelmise sajandi 60.-70. aastate stiilis flegmaatiline veidi täispuhutud, heroiline, aga samas naiivne tegelaskuju, nagu seda komandör Falcon oli. Ka vastasseis Veenuse turvanõukogu ja komandöri vahel tundus tehisklik, samas eelnevaid lugusid mitte lugenuna võis ka see olla just taotluslik jätkamaks algupäraste lugude stiili.

Siim Veskimees “Kuidas ahju kodu teha”

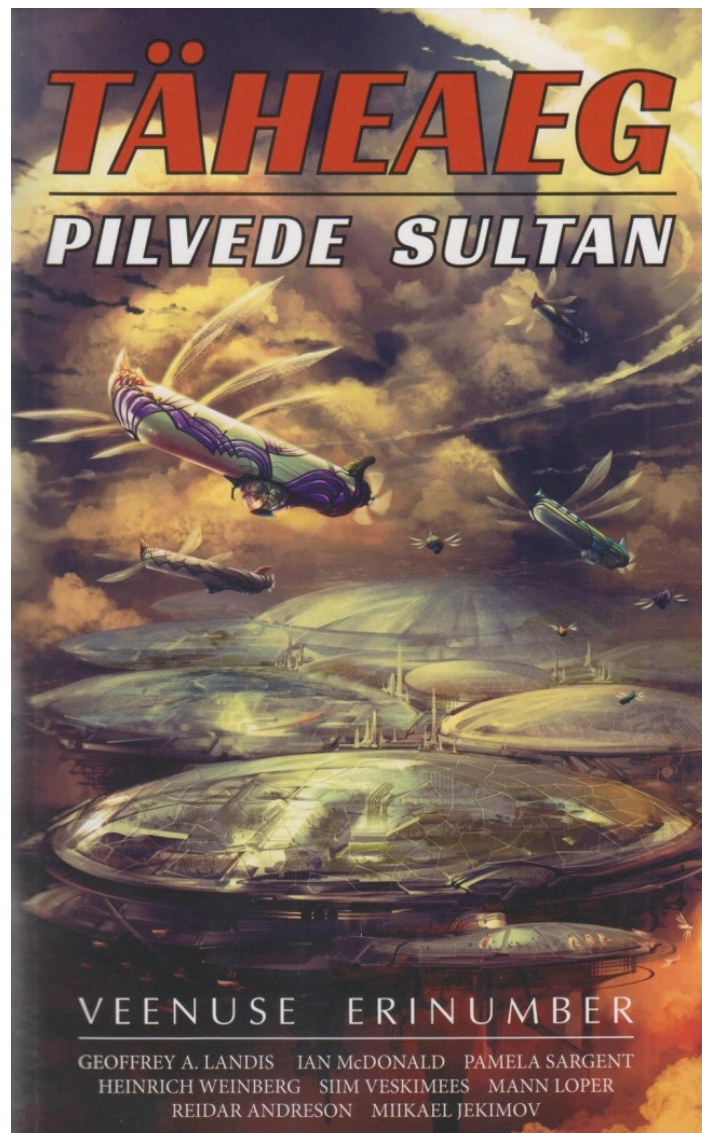
Igati huvitav tehnoloogiliselt arenenud maailm ja ka tegelased tekitasid teatud poolehoidu, aga kirjastiil on kohati ikka väga tahumatu ja vulgaarne. Kui kosmoselendude ja planeetide asustamise juures on põhiliseks edasitõukavaks jõuks vaid kiimased vanamehed, siis ei päästa seda ka huvitavad tehnilised kontseptsioonid, transhumanism ja seikluslikud intriigid. Loos oleks tahtnud saada rohkem taustainfot ja seletusi, mis oleks jutule parema pidepunkti andnud. Olles lugenud autori kõiki eelnevaid romaane, ei meenu kahjuks, kas antud lugu ka autori mõne varasema teosega haakub, et oskaks sealt lisainfot otsida. Positiivse poole pealt võib öelda, et kuigi loos on palju tegelasi, tagasivaateid ja ilma taustata infofragmente, siis põhitegevusliin on seekord vähemalt hästi jälgitav.

Mann Loper “Mina olengi Veenuse amatsoon”

Antud kogumikus minu teine lemmik just tänu põnevuse hoidmisele läbi terve jutustuse. Lugu oli kirjutatud päevikuvormis ning peategelase kirjastiil oli alguses veidi häiriv, aga õnneks sellega harjub ära ning hiljem saabub ka arusaam, miks see nii oli. Loo algust ma võrdleks Lemi “Solarisega” – teadlased puutuvad kosmoselaevas kokku seletamatute ja müstiliste jõududega. Pinevust oli õhus palju ning see kõik jõudis ka lugejani.

Ian McDonald “Botanica Veneris”: Rathangani krahvinna Ida kolmteist paberlõiget”

Fragmentidest kokku põimitud lugu eelmise sajandi alguse stiilis ja kuigi see oli ilmselgelt taotluslik, tundus see mulle liiga arhailine ning ei olnud kohe üldse minu maitse. Samas kirjeldused ja maailmaehitus meenutasid mulle väga John Carteri seikluslikku Marssi oma mitmekesise floora ja faunaga.

Raamatuarvustus: Roger Zelazny „Igikelts ja tuli” (Mairi Laurik)

Esmakordselt sattus Zelazny autorina mulle pihku veidi enam kui kakskümmend aastat tagasi. Ilmselt juhtus nii paljude teistegagi, sest veidi enne milleeniumivahetust ilmus eesti keeles “Amberi üheksa printsi”. Lugu vaimustas mind sedavõrd, et kui nägin sõbra raamaturiulis ingliskeelseid järgesid, lükkasin hambad sisse. See oli esimene kord, mil ma ingliskeelse raamatu täies mahus kätte võtta julgesin ning aeg on näidanud, et tegemist oli ühe pika tee algusega. Seda suisa mitmes mõttes: tänaseks loen ma kahes keeles üsna samasuguse mugavusega ning siin ja praegu kõne alla tulev raamat on vähemalt seitsmeteistkümnes Zelazny raamat mu lugemislaua. Nii mõnigi neist on sattunud siia enam kui kaks tiiru. Ma ei teagi, kas sedavõrd tuttavast autorist on lihtsam või keerulisem kirjutada. Üks on aga selge, raamatule eos pandud ootused oli mäe võrra kõrgemad kui tundmatule autorile seatavad.

“Igikelts ja tuli” pole mingi romaan. Noh, polegi romaan, on hoopis jutukogu. Olgu mainitud, et esimene lühijutt, mis minus iial tõelist vaimustust on tekitanud, oli samuti Roger Zelazny sulest – “Three Descents of Jeremy Baker”. Kõik, kes mind veidi paremini tunnevad, teavad, et ma suhtun jutukogudesse tavaliselt üsna pika hambaga. Midagi pole teha, mulle lihtsalt meeldivad romaanid rohkem. Minu peos olevas jutukogus oldi isegi sellele vastu tulnud. Iga jutt loob küll omaette maailma, omad tegelased ning tegevustiku, kuid iga jutu ette on autor kirjutanud killukese algava loo sünnist. Mõne koha peal on see idee kohta, teisel esmase ilmumise kohta, kuid kohati ka lihtsalt sellest, mida ta ühest või teisest asjast arvab. Kõik need tillukesed sissejuhatused toovad autori lugejale lähemale ning põimivad eriilmelised lood erksa paelaga üheks tervikuks.

Lisaks erksale paelale lugude alguses raamib Zelazny raamatu veel teistpidi. Nii esimene kui ka viimane tekst kogumikust pole ilukirjanduslikud, vaid autori mõtisklus kirjutamise ja ulme teemadel. Koorides ettevaatlikult need mõtisklused eest ja tagant ära, jäävad esimeseks ja viimaseks jutuks lood, mis mõlemad on võitnud Hugo ning olnud Nebula nominentide hulga. Veel üks tugev raam! Koorides ära ka selle kihi ning üks teise järel ka kõik järgmised kihid, jõuab lugeja raamatu keskmise looni, kogumiku tuumani.

Vihjasin enne küll kahele Hugo võitnud jutule, kuid alustan hoopis tuumast. “**Ehitades ulmeromaani**” on sisekaemuslik essee. Tekst on küll lühike, kuid lugejale lihtsasti hoomatav ning pean tõdema, et selles oli mitmeid detaile, mille üle ise kirjanikuna juurelda. Peamiselt on ta aluseks võtnud loo “Eye of Cat” loomise, kuid mõtiskleb teemade ümber vabalt – maailmaloomest, karakterite kujundamisest, idee arendamisest ning paljust muust. Neile, kes ise kirjutavad, on see tilluke juurdepääs ühele meistriklassi katkele ning neile, kes vaid loodud loomingut nautida tahavad, on siin üks muhe mõtisklus, mis aitab kasvada ka lugejana.

Vahetult selle essee ees on lugu “**Päevane liik**”. Lugu on sedavõrd lühike, et kui siin nüüd midagi suuremat sellest rääkida, siis ongi nagu juba ümberjutustus olemas. Olgu vaid öeldud, et selle viie-kuue lehekülje peale mahutas Zelazny oma nägemuse vampiiriprobleemist ning pakutav lahendus on igati vaimukate killast.

Teiselpool esseed ootab lugejat aga “**Titani sagedused**” – samasugune tilluke laast, kuid sel korral siis teadusulme radadelt. Pealkiri ütleb juba ise ära, et lugeja lennutatakse Saturni

orbiidile ning omalt poolt julgen lisada, et pakutav vaatepilt on lummapilvalt kaunis. See, kas lugu pakub küsimustele vastuseis, või esitab küsimusi, millele igaüks ise vastuse leidma peaks, on mõistagi vaieldav.

Teise kihi tsentraalse essee ümber moodustavad tellitud jutud, mis on paigutatud kellegi teise eelnevalt loodud maailma. **“Endalegi ülatuseks”** viib lugeja avakosmosesse, tillukesele laevale, mille kolm meeskonnaliiget on ennegi kõiksugu mitte just kõige legaalsemaid tükke teinud, kuid sel korral koperdavad nad korralikuma portsu otsa, kui korjavad avaruumist peale millegi, mis ilmselt on tehnoloogiline, kuid sama ilmsesti juba ammu rivist väljas. Ei kulu kuigi kaua, kui suur berserk laeva sihikule võtab ning käseb neil artefakti laevast välja heita. Alusmaailmaks on siin Fred Saberhageni “Berserker Base” ja Zelazny lühilugu kõlas minu jaoks kui väga hea reklaam, et ise ka Saberhageni maailm üles otsida ja lugemislauale võtta.

Larry Niveni koostatud kogumiku “The Magic Goes Away” tekitatud maailma peale kirjutatud **“Taevamana”** on aga vastukaaluks mõnus linnafantaasia. Kunagi oli maailmas palju mana, kuid siis kasvas selle kasutajate hulk, mana põletati heleda leegiga kuni seda enam peaaegu ei olnudki. Kasutajaid jäi vähesemaks ning manahulk sai taas kasvama hakata. Kes ülikoolis diferentsiaalvõrranditele kaks pilku heita on saanud, võib siia kirjutada need jäneste ja huntide populatsiooni muutusi kujutavad valemid. Minu meelest on see Zelazny teoste üks lummapilvamaid nõkse, et tema maagia on alati sedavõrd lõpuni läbi mõeldud, et ma võiksin oma matemaatikakonspektidest neile valemid juurde kirjutada. Ja ta on autorina ise väga teadlik sellest täpsusest, jälitades seda teinekord läbi terve loo ning lõpetades ikkagi uskumatult maagiliselt.

“Surmalaul” on nauditav segu pöörasest ilukirjandusest ning peaaegu populaarteadusesse istuvast esseistikast. Zelazny põhjendab loo alguses ka lahti, miks see lugu just nii välja kukkus, kuid mul on hea meel, et selle kirjutamisega läks nii nagu läks. Näib, et Saturniga on autoril suurem kana kitkuda, kuid võibolla pole see just kana. Ehk on see hoopiski Saturni kodune bioloogiline vorm? Kuidas kujutada võõrast? Ja kui räägivad kaks, kas siis moodustub sellest dialoog? Mõnusalt mõtisklev lugu tõmbas mind lugejana endasse ega tahtnud lahti lasta ka siis, kui viimased read juba loetud olid.

“Öökuningad” on siis vastukaaluks jällegi hästi hoogne lugu. Paljuski dialoogipõhine ja hoogsa tegevusega. Samas ega teisiti ei saakski lugejas ülerahvastatud poekese tunnet tekitada. Peategelane näib napilt toime tulevat kõikvõimalike soovidega põletatud vaiade, küüslaugu, hõbekuulide ja käokinga osas. Aga see kõik on alles algus. Tänu oma dialoogipõhisusele ma justkui ei lugenudki lühijuttu, vaid vaatasin sellist mõneminutilist filmi, millesse oli korralik hulk kõikvõimalikke eriefekte topitud. Sellegi poolest ei tapnud eriefektid lugu ning tulemus oli tõsiselt meelde jääv – ilmselt üks mu lemmikuid selle kogumiku lugude hulgast.

Ja aina paremaks läheb! **“LOKI 7281”** on täiesti geniaalne lugu tehismõistusest. No kujutagem nüüd hetkeks, et sa oled ausalt ülivõimekas tehismõistus, kuid sinu rolliks on poolpiduse kirjaniku majapidamises “kohvimasin õigel hetkel tööle lülitada”. Selle asemel, või sellele lisaks, jõuab nii palju märksa olulisemat teha. Muhedalt (enese)irooniline lugu, mis ei karju küll pikkuse poolest, kuid sisu plahvatab lugeja ajus ning jääb mitmeks päevaks sealseid pindu katma.

Eklektilisus. Zelazny on ise öelnud, et talle ei meeldi nii väga žanrid, vaid pigem lood. Kui siiani on ette tulnud juba tõhusat tehismõistust, võõrtsivilisatsioonid kuid ka vampiire, siis **“Tee lõpp”** lisab loheda ja võlurid. Sirgjooneline laast, kuid ometi selline, mis pakub nii mõtlemisainet kui naeruturtsatusi. Võtta miski nii tavapärase, kirjutada sinna sisse hunnik klišeid ning

saavutada originaalne tulemus! Olla tõsiseltvõetav ja enese üle irvitav samal ajal! Kavaldada üle nii tegelane, lugeja kui vahel ilmselt ka autor ise! Selliseid autorieid ei ole ma kuigi palju kohanud, kuid Zelazny saab selgelt hakkama absoluutselt kõigiga neist.

Eks seda eelnevat mõttekäiku kinnitab ka **“Igikelts”** – esimene neist kahest, mis Hugo on võitnud. Teine Hugo selles raamatus on **“Hokusai: 24 vaadet Fuji mäele”**. Koos moodustavad need lood raamatule mingi raamistiku, kuid lisaks auhindadele ja raamidele on neis lugudes veel üht-teist ühist. Neis mõlemas segab autor oskuslikult teadusulme ja fantaasia elemente. Tuuakse sisse iidset mütolooget, kuid teisalt ka digiteeritud teadvused, kaasaegse või tulevikutehnoloogia võimalused ja võimekused. **“Igikelts”** võtab appi Gaia-müüdid, maa enda olemuse ning sunnib ka planeedi olemus-jumala arenema, kui tsivilisatsioon planeedi pinnal areneb.

Ma pean tunnistama, et kui **“Igikelts”** köitis mind kohe ja hoidis mind köidukis kuni lõpuni, siis **“Hokusai: 24 vaadet Fuji mäele”** ei suutnud seda teha. Osalt on siin kindlasti süüdi minu enese piiratus – Jaapani päritolu ainek jään mulle olemuslikult võõraks. Veel poole loo peal olin tõsiselt üllatunud, et selline lugu suuri auhindu võitnud on. Ilmselt sai siinkohal probleemiks ka see, et kõik ülejäänud lood selles kogumikus said hästi kiiresti hoo üles, kuid **“Hokusai”** peategelane Mari jalutas kümneid lehekülgi niisama mäenõlvadel, mõtiskledes oleva üle ning vihjates tulevale. Osa neist mõtisklustest muutusid mingil hetkel läbimõelduks, osa neist jäigi võõrkehaks, sest minu jaoks isiklikult jäi ka loo naispeategelasele külge mehelik hää. Midagi ei klappinud. Kui lugu kord aga liikuma hakkas, muutus kõik! Pika ja rahuliku alguse taga tuleb sisse Zelaznyle nii omane pead pööratava ajav fantaasia ning kokkuvõtteks olin ma väga rahul, et sundisin end loost läbi näriraa. Tulemus oli seda väärt! Ühtlasi jäin mõtlema, et kui see lugu oleks ilmunud Loomingu Raamatukogus eraldi vihikuna, siis ma oleksin loost ilmselt algusest peale põhjalikumalt vaimustunud. Lugu ise on täiesti kindlasti piisavalt kvaliteetne ületamaks kvaliteedilatti mis tahes kirjanduslikul maastikul ja ulme tuleb teadupärast igale „muidu ka hästi kirjutatud” loole alati kasuks.

Ja ongi jäänud vaid välised raamid! Sissejuhatus pealkirjaga **“Eksortsism, või midagi sellesarnast”** ning väljajuhatus **“Fantasy ja teadusulme kirjaniku pilgu läbi”**. Muidugi võiks neid esseid ka ükskõik lahata, kuid ma võtan need hoopis tugitaladeks, mille pealt tervele kogumikule korras otsa vaadata. See on kogumik, mille enamik lugusid on mina-vormis kirjutatud, luues nii karakterid, kes vaatavad lugejale veidi intiimsemalt silma, kuid kes on ühtlasi tahes-tahmata ka autori peegeldus järveveel. Ja nende lugude ees on autori enda sissejuhatus. Seegi pole veel päris täpselt autor ise, vaid pigem visand peegeldusest, mida ta ise peeglist näha tahaks. Kolm esseed annavad autori Mina ehk kõige paremini edasi, muudavad ta lugejale kui mitte just lähedaseks sõbraks, siis tuttavamaks kindlasti. Ehk siis mina, mis on raamitud minaga, et selle kõrvale näidata veidi teistsugust mina.

Ja siis on see lugeja, mina, kes seda raamatut loeb. Kas ma ütlesin alguses, et mulle ei meeldi kogumikud? Aa, ei, kriipsutage maha! Selliseid kogumikke võin lugeda küll. Mingil hetkel, kuskil poole lugemise peal, turtsatasin lapsele naerda, et ma nüüd tean vastust. Päris mitmel korral sel sügisel on käinud läbi see lõõp, et millest ja mis moodi peaks kirjutama jutuvõistlusele selleks, et minu käest punkte saada. Tegelikult on vastus lihtne: kirjuta nagu Zelazny! Vahet pole, millises ulme alamžanris, aga nii, et see köidab mind lugejana ning nii, et ma suudan esimese paari lõigu järgi öelda, kui pikk jutt tulemas on. Ei midagi üleliigset ega midagi puuduvat.

Zelazny ise mõtiskleb selle raamatu lehekülgedel hea loo tunnuste üle – on idee, maailm ja karakterid. Ta väidab, et see on žanriulene määratlus, millega ma loomulikult nõustun, ning

lisab juurde, et ulmekirjanduse erilisus seisneb idee ja maailma rõhutatuses. Klassikaline teadusulme lähtub pigem ideest ning fantaasialood pigem loodud maailma võimalustest, kuid kõik kolm peavad saavutama tasakaalu. Ta küsib siin ka seda, kas teda ennast tuleks nimetada teadusulme autoriks, kes kirjutab fantaasialugusid või fantaasiaautoriks, kes kirjutab teadusulmet. Eesti keeles seda probleemi sellisel kujul õnneks ei teki! Geniaalne ulmekirjanik on ta igal juhul ning muhedat lugemisvara leiavad sellest raamatus päris mitme alamžanri austajad.

Raamatuarvustus: Meelis Kraft „Saared“ ehk Lõpetamata lood (Ander Skarp)

Et kõik ausalt ära rääkida nagu oli, peaksin ma vist alustama sellest õhtupoolikust, kus Meelise pool napsu võtsime (mingi odavapoolne liigmaguslääge liköör) ja isand võõrustaja ühtäkki kostis, et tead sa Skarp, ole täitsamees ja aita mind hädast välja. Ma muidugi küsisin kohe, et kuidas ma kuulsat kirjameest abistada saan ja tema vastu, et tal on jutukogu vaja järgmisel päeval juba toimetajale anda, aga tervest kogumikust on valmis ainult pool juttu. Teeme sellele pudelile kähku päkad ja siis hakka aga trükkima. Just nii ta ütleski. Mis mul muud üle jäi! Teadsin ju, et toimetaja Triin on tähtaegade suhtes ikka väga range ja uskusin tõsimeeli, et kui järgmiseks päevaks jutukogu valmis pole, hakkab päid veerema. Kallasin liigmaguslääge likööri hinge alla ja hakkasin trükkima. Trükkisin ja klõbistasin ja siis kuulsin äratuskella helinat. Tõeliselt hea lugu sai banaalse kirjandusliku klišeega rikutud.

Kraft on jutuvestja või kirjanikuna täielik *tabula rasa* ja mind huvitas, kas "Saartesse" paigutunud jutukesed kannavad sedasama uudsuse hõngu, või on nendel pigem pseudonüümi taga peituvat tegelase mittepseudonüümilikud mõjutused küljes. Olin oma analüüsivõimetes väga kindel, sest pidasin ennast Meelise lugude lugemise eksperdiks, olles eelnevalt tutvunud tervelt kahe (*sic!*) mittepseudonüümilise jutukesega. Mis seal ikka rohkem lugeda – pilt selge ja klaar, eks ole?

Niiviisi võtsingi ilusate, aga sõrmede all rasvasena tunduvate kaantega raamatu ühel õhtupoolikul kätte ja asusin lugema. Loomulikult ei lugenud ma kõike korraga, sest ega ma loll pole ja elu tahab kah elada, ent andsin endale lubaduse iga päev ühe looga hakkama saada. Tegelikkus osutus aga selliseks, et kui tähtaeg arvustuse saatmiseks kukkuma hakkas, oli tükk tegemist, et lugusid korraga alla kugistada. Õnneks polnud see ka eriline piin, sest "Saarte" lood olid igati nauditavad jutukesed – mõned paremad ja mõned halvemad, aga keskeltläbi üsna korralikud.

Üks asi, mis Krafti juttude puhul häirib, on lõpetamatus. Loo viimaste lausete viimast punkti teadvustades jääb sisse tunne, et see ei ole ju kõik, see ei saa siin läbi saada. Miks selline lõpp? Eriti kurjaks tegi see mind kogumiku avaloo puhul, mis minu arvates on "Saarte" tugevaim ja hoiab võidulippu ilusasti püsti peaaegu lõpuni välja, ent ühel hetkel keerab lugu kanna peal ringi, viskab eelnevalt hoolikalt kokku traageldatud õmblused aknast välja ja kogu loo lõpplahenduseks on banaalne jura, mis jätab päevadeks mõru maitse suhu. Ma nõuan sellele geniaalselt häirivale jutule uut lõppu! Äkki peaksin uuesti magama minema ja unenägudes Meelisega uuesti likööri mekkima, et unemaailma ebareeglipärasest ajavoolu ära kasutades nende käsikirjadega rohkem vaeva näha?

Ma täpselt ei teagi, mis mulle avaloo "Cali Mobilia" juures meeldis. See oli kummastav lugemine, lahendamatu müsteerium, täielikult hullumeelne maailmakirjeldus paralleelselt igapäevaelulise õõvalooga. Peategelase transformatsiooni osas vedasin ma paralleele Mahkra „Venuse sünni“ looga, ent kahjuks jäi Saartes loetu heal juhul rahuldavaks katsetuseks tabada hullumeelsuse piire.

"Cali Mobilia" selja taha jätnuna olin täis lootusrikkust ja mind saatis imestus imestuse otsa, kui lugesin „Katkise torni linna“. Omanäoline maailm, huvitav aluspõhi, geniaalne müsteerium ja siis... kogu see esmapilgul enesesse sisse ahmitud õhk väljus vileda sisina saatel kuhugi ebamäärasusse. Loos peaks vist olema mingi sotsiaalne sõnum, aga ausalt öeldes ei ole tahtmist seda leida ja ega ei huvita kah. Prooviks korra veel likööri juua ja seletada kuulsale kirjamehele, et see jutt tuleks kindlasti ümber kirjutada, sest idee loogilistest ja ebaloogilistest linnadest on loogiliselt geniaalne.

Nüüd aga teen väikese põike ajalukku ja vaatan, mida ma Krafti mittepseudonüümiliste

lugude kohta olen omal ajal kostnud. Meelis osales 2019. aasta alguse ulmejuttude võistlusel, sai oma looga „Apollo 18“ esikümnesse ja seetõttu pääses ka trükimasina ahjuplaatide vahele. „Apollo 18“ oli nii toona kui ka nüüd "geniaalne idee, ent lugu on poolik ja tükid ei saa ühendatud. Ausõna – see idee väärib paremat teostust. Ma olen suisa pettunud, sest antud juhul ei ole ju tegemist jutuga, vaid kavandiga."

Praeguse arvustuse alguses väitsin, et olen enne „Saari“ lugenud suisa kahte Meelise teost. Teiseks siis 2018. aastal Reaktoris avaldatud „Leida“. Toona kirjutasin loo kohta, et sellel oli „geniaalne idee ja dialoog, ent lugu oli kui poolik ja tükid jäid ühendamata. Lõpplahendus oli segane.“ Märkate ajaloolise järjepidevuse seaduspära?

Aga igatahes – üks julgustuspits hinge alla ja loeme saareraamatut edasi...

„Tagasipöördumine kummitavatele randadele“ algab väga mahlase ja toretseva arhailise stiiliga, luuakse karakter, kes satub seiklustesse, räägitakse kummalisest saarest, mida ümbritseb müstikaloor, juhtuvad kummalised asjad, poolik maailm on väga äge leid ja sellele annaks luua huvitava jutustuse... aga kogu ülejäänud loost tegeleb peategelane kivide kangutamise ja palkide vedamisega, avastades lõppeks, et on kummitus. Oeh.

Ei. Ei-ei, ma ei taha olla üldse nõme ja jätta raamatust valet muljet. Kraft kirjutab väga hästi, tema kirjakeelt on hea lugeda ning ideede tasemel on "Saarte" lood väga head. Mulle lihtsalt tundub, et mingil hetkel kirjutamise käigus lahustub esialgne idee algosakesteks ning kirjutajal kaob huvi selle ideega edasi tegeleda, sest noh – hajus laiali ju. Nii jäävadki lood lõpetamata või saavad väga klišeeliku ja banaalse lõpu, mis teeb tegelikult sama välja.

Ma loen nüüd avaloo "Cali Mobilia" uuesti läbi ja üritan uuesti kogeda seda ebamäärast „äraoleku“ tunnet, mida olen varasemalt tundnud näiteks Lemi „Solarist“ lugedes. Aga loo lõppu ma ei loe. Äkki näen selle täiustatud versiooni unes. Ja kui päris ausalt kõik ära rääkida, siis kirjutaks siia ka teistest kogumiku lugudest midagi, ent esialgne idee on juba laiali hajunud ja nüüd tuleb teha arvustusele kiire ja igav lõpp. Finito.

Raamatuarvustus. Jutukogumik „Läbi valu ja vaeva” (Elar Haljas)

Enne kui asume kogumiku kõiki 14 lugu lühidalt lahkama, olgu öeldud, et igasugune veidi erineva ulme eesti keelde tõlkimine ja avaldamine on väga tervitav, eriti kui sellega tutvustatakse kodumaisele ulmelugejaskonnale autoreid, kes muidu keelebarjääri tõttu jääks lihtsalt huviorbiidist välja. Samuti on igati kiiduväärt, et pakutakse üht lisavõimalust juttude avaldamiseks ka kodumaistele autoritele, kelle jutud muidu kuskile mujale kogumikku kas ei sobi või ei pääse lihtsalt löögile. Boonusvooruks pakub Ulmeguru antud antoloogias ka väga hea lühiülevaate ulme ajaloost, rikastades sellega nii alles värskest ulme juurde sattunud lugejate kui ka paadunud fännide hallollust. Iga kogumik, kus kasvõi 2-3 juttu tõeliselt meeldivad, on igati asja ette läinud ning ka antud raamat täitis oma miinimumnormi vähemalt minu silmis suhteliselt hõlpsasti.

Maniakkide Tänav “Läbi valu ja vaeva”

Peale paari lauset oli juba selge, et tegu on täitsa minu maitsele looga – kratid, sookollid, haldjad, targad ehk kogu kodumaine mütoloogia tuuakse letti. Kui loole midagi ette heita, siis tema lühidust. Olles teinud paari leheküljega tõeliselt hea ülesehituse, oleks tahtnud lugejana antud maailmas veelgi aega veeta ja seda ka teiste tahkude alt vaadelda.

Kir Bulõtšov “Päästke Galja”

Satiiri ja paroodiana täiesti asjakohane Strugatskite loomingu kõrgetasemeline pilamine. Stiililiselt väga ühtlane, jutustuse tempo oli parajalt hoogne – igav ei hakanud ning ka sisu oli erinevalt vendade Strugatskite loomingust päris hästi jälgitav. Mulle muidu selline absurdiulme väga ei meeldi, aga no muteerunud tualetti uppuv stalker tõmbas suunurgad pisut ülespoole küll.

Krafinna “Kuidas lõhnab kohv”

Väga hea emotsiooniderohke kirjeldus, mis maalib lugejale jutust iga paari lõigu tagant uue ja detailiderohke pildi. Minule aga jääb väheks kui jutul ei ole suuremat tegevustikku. Ilmselt on mu hinges ikka veel see poisike, kes otsib lisaks heale kirjeldusele ja sisemonoloogile ka seiklust ja märulit. Sama probleemi ees olen ma ka näiteks Lovecrafti õuduslugusid lugedes, no ei suuda neid nautida, kuna tunduvad veidi liiga uimased.

Robert Reed “Suvekuru draakonid”

Olles just hiljuti lugenud autori eesti keeles ilmunud lühiromaani “Mees kuldse õhupalliga”, siis ootused väga kõrged ei olnud. Minu õnneks pidin pettuma ja väga positiivselt: lugu on väga muhe ja väljapeetud seiklus, võiks öelda, et kohati isegi stoilise tempoga. Täpselt selline on ka loo peategelane – rahulik, enesekindel ning ka sümpaatne. Draakonite füsioloogia ja muude detailide kirjeldused on tõeliselt meisterlikud, ainuüksi nende pärast tasub see lugu ette võtta.

Miikael Jekimov “Viimane vahitorn”

Märulit ja põnevust oli küllaltki palju, aga samas ei puudunud ka tegelikult sügavam psühholoogiline moment, kus inimesed ikka otsivad liigikaaslaste seltsi. Veidi meenutas George R.R. Martini kontseptsiooni põhja valvuritest – “varestest”, kes sarnaselt antud loole olid kaitseliiniks inimeste tsivilisatsiooni ja metsiku maailma vahel ning pidid hakkama saama suhteliselt ekstreemsetes oludes.

Szymun Wroczek “Hüpoteek”

Karm ja kohati ka võigas, aga samas otsekohene ja aus lugu. Pikkus ja tempo on väga hästi tabatud, kohati oleks võib-olla et isegi pikemat lugu tahtnud, et paremini aru saada, kes jutus ikkagi seda pimeduse poolt esindavad ning *räkitit* peavad ja väga kõrge intressiga kiirlaene pakuvad.

Mart Raudsaar “BR-2m”

Militaarhuvilistest aardekütidteevad korraliku *dungeon crawl*'i. Kaasaegne linnalegendi pajatus, millest ei puudunud ka harivad detailid Tartu ajaloost. Samas jäi puudu õuduse momendist: eeltöö ja seadistus oli ära tehtud, aga tekst väga kaasa elama ei pannud ning hirmu ei tekitanud.

Stanley G. Weinbaum “Muutuvad mered”

Olenemata asjaolust, et jutt oli kirja pandud ligi 100 aastat tagasi, tundus kogu lugu väga aktuaalne ja huvitav alternatiivajalugu, kuna kliimaprobleemid on ka tänapäeval fookuses. Natukene häiris muidugi, kui juttu tuli telegrammidest ja aurujõul liikuvatest laevadest, aga kohati lisas see loole vaid vürtsi, sest kellele siis aurupunk ei meeldiks. Veidi enam aga lükkas tähelepanu sisult eemale autori liigne püüe lugeja eest fakte varjata ja kunstlikult lisapõnevust luua stseenidega, kus midagi justkui otsustatakse või avastatakse, aga seda kohe välja ei öelda.

Joel Jans “Parun ja Virma”

Jälle selline hea veidi kaasaegsem legendi pajatus, kus mütoloogia- ja muinasjutuelemendid kohtuvad tehnoloogiaga. Korralikule müüdile kohaselt oli loos nii noori neitsisid, vereohvreid kui ka õudsaid elukaid. Jutustuse tempo oli väga hea ja isegi kui lõpp oli kodumaistele muinasjuttudele kohaselt melanhoolne ja veidi ettenähtav, siis pakub lugu head meelelahutust.

Ondrej Neff “Valge jalutuskepp, kaliiber 7.62”

Antud lugu on kindlasti selle kogumiku parim pala. Loo peategelane pälvis kiiresti poolehoiu tänu oma maailmavaadetele ja ellusuhtumisele, kuid samas tekitas ka aukartust oma oskuste poolest – täielik Ida-Euroopa *daredevil*. Ning ka ulmet on lühiloos ikka mõnuga: kosmosesondid, tulnukate invasioon ja võitlus maailma ja inimrassi püsimise nimel. Kõik ootused on pandud protagonistile, kes aga peab sisemist psühholoogilist võitlust, kas minna relvile või mitte.

Helju Rebane “Ootamatu edu”

Mõnus satiiriline vahepala 1960-1970 stiilis robootikast. Kuigi lugu oli ladus meelelahutus ja kohati isegi veidi filosofeeriv, siis mingit sügavamat muljet ei jätnud, tundudes oma lihtsuse poolest veidi multifilmilik.

Bruce Bethke “Küberpunk”

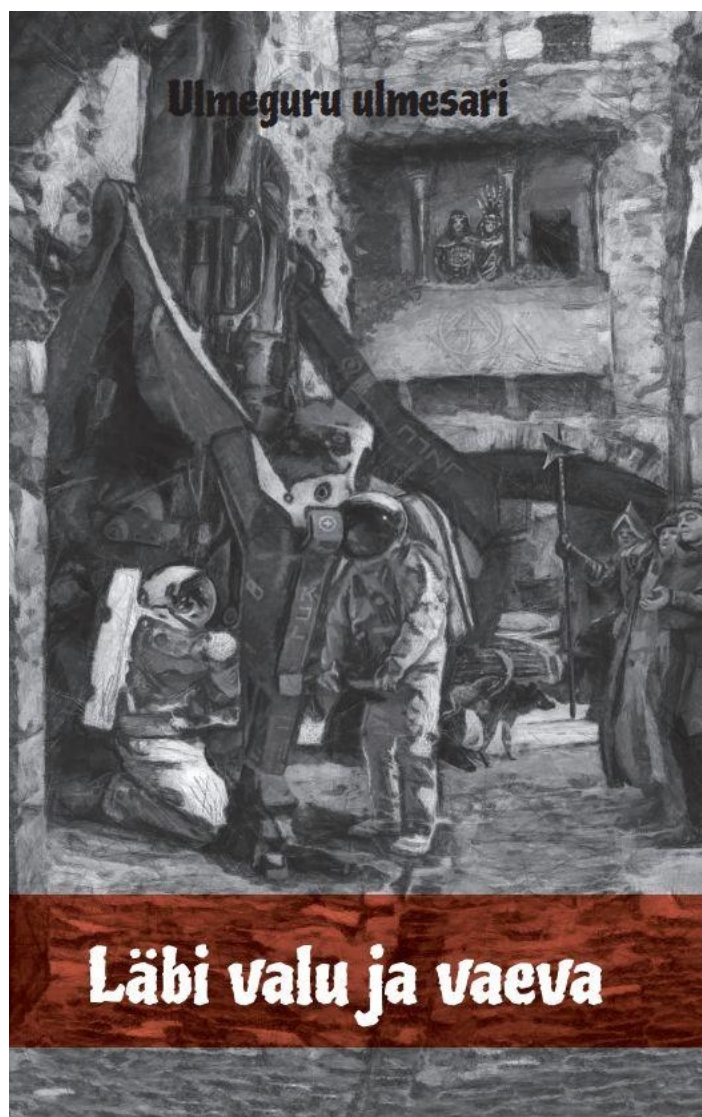
Ideaalne stiilinäide 1980. aastate häkkerite loost ja täiesti arusaadav, miks paljud küberpungi kirjanikud on antud loost inspiratsiooni saanud. Kuigi jutu sisu ei ole väga tänapäevane, siis just loo õhkkond ja tegelased tunduvad ikka väga ehedatena ja samas ka nooruslikult naiivsetena. Ja ega palju tehnoloogilise ettekuulutusega mööda ei pandud, sest ega keegi ju raamatukogus väga ei käi ja tippklassi mobiilse seadme hind on küll seal 1400\$ juures. Samas on loos kirjeldatud häkkerlus ikka väga lihtsustatud – näiteks panga andmestruktuuridest arusaamine on praktiliselt momentaalne ja nendega manipuleerimine võtab vaid mõned minutid.

(:)Kivisildnik “Õilis pedofiil sisepaguluses”

Ei olnud väga minu maitse, kuna ei olnud väga sisu ning see vähenegi oli väga segane. Selline diiplev kraam, mida joomase peaga klaviatuuri taha sattunud ulmesõber võib kirja panna, aga tavaliselt järgmisel päeval rändab see prügikasti. Loo moraal muidugi on tõene, et leidub kindlasti neid, kes on nõus lõppematu joogivaru eest tegema ükskõik mida, sest jubedusi tehakse ju ka palju vähema eest.

J.-H. Rosny-vanem “Xipehuzid”

Jällegi päris omapäraselt lahendatud müüdi jutustus. Alguses selline tavaline iidsete aegade lugu võõraste, lausa maagilise väega jõudude sissetungist. Samas invasiooni rass ja olemus olid autori pool väga hästi välja kukkunud ja tundusid tõeliselt võõrastavad. Poole loo pealt muutus pajataja ning ka peategelane ning tänu sellele võiks öelda, et hakati probleeme lahendama lausa teaduslikul metoodikal. Veidi sügavust andis ka peategelase sisemine eetiline dilemma konfliktile lahendust otsides. Jutustuse stiil ja ülesehitus meenutasid mulle veidi Crichtoni “13. sõdalast”.

Ulmkonnakroonika 1/21

Ulmestaar: Tatjana Peetersoo

Ühesõnaga, esiteks võid enda kohta lugejale paar lauset öelda. Kes oled ning millega tegeled?

Paar lauset enda kohta... See on nüüd küll kõige raskem osa.

Kes olen? Kuis võiks iganes enne surma jõuda lõppjärelausele, kes keegi on. Inimolend, loodetavasti. Mitte tulnukas, ise küll ei mäleta, oleksin justkui kogu aeg siin olnud. Kuigi... võib-olla lihtsalt ei mäleta.

Staatuselt eelpensionär, tartlane, kuuekordne ema, kolmeteistkordne vanaema.

Tegelen elu mõtte otsimisega igal hommikul, voodiäärel istudes kiusab vahetevahel ka arutluskäik, kas üles tõusmisel (ülestõusmisel) on üldse mingit mõtet... No midagi siiski on, tundub mulle. Siis tõusen üles (olen ülestõusnud) ja hakkan ulmet tõlkima. Praegustes oludes suurt muud ei teegi.

Eelnenud elu jooksul tegelesin... tõlkimisega. No küllap oli seal muud põnevat ka, aga peaks ütlema, et punase joonena on kõike läbinud tõlkimine. Aastast 2000 asusin tööle Eesti Õigustõlkekeskusesse, edasi 2003 Luksemburgi Euroopa Komisjoni eesti keele tõlkeosakonda, edasi Brüsselisse komiteede tõlkeosakonda (ja kõik see oli kohutavalt igav ja tüütu, aga ju ma siis ikkagi olen sõltlane). Samal ajal paralleelselt sain salaja tõlkida ka midagi huvitavamad, eelkõige ulmet.

Mida praegu loed? Meeldib? Soovitud? Mida head vahepeal vaadanud-mänginud oled?

Nagu tavaliselt, loen mitut raamatut korraga.

David Mitchell „Luukellad“. Meeldib ja soovitan. Kuigi süžee on üpris keeruline, aga selle eest huvitav. Täielikuks nautimiseks tuleks vist mõne aja pärast uuesti üle lugeda. Kuid seda teen ma niikuinii alata.

Näiteks Poul Andersen „Taevarahvast“ just loengi uuesti üle. Seal muidugi on osad jutud väga head, teised jälle mitte nii head, aga lugeda tasub kindlasti. Kui jutt ei meeldi, siis saab ju lihtsalt järgmise võtta.

Äsja tõin ka raamatukogust „Läbi valu ja vaeva“. Midagi täpsemat ei oska praegu öelda,

loetud on alles esimene ehk nimilugu – see meeldis küll. Eks siis edaspidi ole näha.

Vaadanud...? Küllap midagi ikka, aga ei tule praegu meelde. „Tenet“ oli vist viimane, polnud viga.

Mängimisega ei tegele. Kui mõni lapselaps vahel mu sinna paturajale ahvatleb, ajan endale ruttu päitsed pähe. Liiga mõttetu tegevus + aega rööviv + sõltuvust tekitav. Kui aastal 2000 esimest korda masintõlkega kokku puutusin, siis tundus see nii põnev nagu mingi arvutimäng. Kuigi natuke lombakas.

Aga muidu on lihtsalt tõlkimine olnud parem igasugusest mängust. Vaatan järgmist lauset ja üks hääl ütleb mu peas kõrvade vahel, kuidas see peaks eesti keeles olema. Kui vaid jõuaks klahvide klõbistamisega järele... Täiega sõltuvust tekitav. Kuigi aega see minu meelest ei raiska. Sest vahel võib tulemise üle isegi täitsa uhke olla. Enda arvates vähemalt.

Samas muidugi on arusaadav, et kõiki tekste ei saa sama mõõdupuuga võtta. Autori omapära, keelekasutus, mõtteviis tuleb ju igal juhul säilitada. Oleks ju mõeldamatu tõlkida peapöörituseni keerulise lauseehituse ja sadade omadussõnadega Bradburyt samamoodi nagu mõnda vahvat kolmesõnaliste hüüdlause teatel tegutsevat action-kirjanikku... siin olenebki väga palju ka mõistvast loominguilisest toimetajast, kellega saab vaielda. Näiteks kirjastuses „Ersen“ on mul olnud ka selliseid toimetajaid, kes Londoni lumpenite uskumatult arusaamatu slängi parandavad korrektseks eesti keeleks või lihtrahva külakeeles kõik verbid üle siluvad ja õigeaks ajavad... no vabandust, raffas, kui ma ise teksti kirjutaksin, kas siis tuleks ka keegi vaidlema, et Liza Doolittle'i isa jutt on kuidagi pahasti paberile jäädvustatud?

Lisaks muidugi tuleb eri keeltest tõlkides aju ümber häälestada. Soome keel on peaaegu nagu eesti keel, aga tegelikult üldsegi mitte. Inglise keel ei ole vene keel, otse vastupidi. (Ei hakka nüüd spekuleerima, kumb on keerulisem või huvitavam või ilusam vms. Sest kassid ju pole koerad, aga mõlemad nunnud ikkagi.) Saksa keel on üldse äraspidine ja prantsuse keelest me ei hakka parem rääkimagi. Igaüks isemoodi mõnus. Nii et väga põnev mäng see tõlkimine, nõuab ümberkehastumist. Peaaegu nagu elugi.

Mis naelutab sind raamatu külge? Mis peletab eemale?

Mingeid kanoonilisi piiranguid ma ei sea. Raamat peab olema huvitavalt kirjutatud ja huvitava süžega. Kui ei ole huvitav, vaid muutub igavaks, hakkab kohe peletama.

Näide: pikka aega oli konkurentsituks lemmikuks Banksi „Relvade kasutus“. Absoluutselt. Nüüd on mõned konkureerima asunud.

Kolm lemmikut (juttu, raamatut, žanri, autorit...) ulmes? Paari lause-lõiguga neist lugejale.

Heinlein. Kõik ja üldse.

Banks. Enamus asju, kuigi mitte kõik. Mõned kipuvad venima.

Harry Harrison. Bradbury, kuigi on pisut raskepärane. Pooled Asimovid. Martini esimesed kaks „Troonide mängu“ raamatut ja sellele eelnevad jutud-lühiromaanid. Adamsi paar esimest põidlaküüdi-raamatut. Ja loomulikult Zelazny. Siis veel venelasi: Strugatskid muidugi kõigepealt, Lukjanenko (kuigi mitte kõik ja, vabandust, aga tõlked eesti keelde on olnud ikka kohutavalt halvad), Pehhov. Ah jaa Bulõtšov. No poolakatest muidugi klassik Lem ja Sapkowski. Nõiduri-lood (kuigi neid sai loetud vene keeles, poola keelt ma nii palju ei oska) olid ägedad. Bujoldi pooled Miles Workosigani raamatud. Aitab kah.

Ei hakka midagi forsseerima. Lugeja lugegu ise. Ja pole ka mõtet oma lemmikuid teistele peale pressida.

Kuidas sa üldse jõudsid ulmeni?

Ma tegelikult üldse ei jõudnud, vaid ma olen seal ulme juures enda meelest kogu aeg olnudki. Enne kooli oli mul kodus üks väga igav (ainus laps) ja siis ma käisin Pärnu Lasteraamatukogus endale laenutamas „Seiklusjutte maalt ja merelt“, mis on ju ka täitsa hea ulme. Need olid mu toleaeagsed lemmikud. Pärastpoole ilmus „Mirabilia“ sarjas ka üht-teist ja eks ma nõnda neid lugesin, nagu välja anti. Vähevõitu muidugi anti. Kuskil esimeste hulgas oli Strugatskite „Purpurpunaste pilvede maa“, ehe nõukogude kangelasraamat, aga sel ajal päris põnev.

On sul lemmikloomi?

Kui elasime maal talus, siis oli neid lemmikloomi ikka karjadena. (Selles mõttes, et väikeste karjadena: lehm mullikaga, 18 lammast, igal aastal uus 10-sealine partii, Bernhardiin, perioodiliselt 20 kassi, 2-8 hamstrit ja 5 merisiga. Vahepeal kanad ka, aga mitte-lemmikloomad panid need varsti nahka.)

Alates aastast 2000 on mul olnud kogu aeg Pontu ja Kiisu. Pontu elas 18 aastat, Kiisud vahetusid, sest nendega juhtus alati midagi. Viimane Kiisu oli Felix, aga ka tema suri eelmisel aastal. Praegu on järel ainult väike neljavärviline laiguline kassike Pumps.

Jutuvõistlus tuleb taas!

Tuletame meelde, et jutuvõistluse lõpuni aega veel vaid kaks kuud. Korraldab: Eesti Ulmeühing ja kirjastus Fantaasia. Tööde esitamise tähtaeg: 31. märts 2021.

Tulemused selguvad festivali Prima Vista raames 2021. mai alguses.

Võistlust toetab Eesti Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapital. Parimad tööd avaldab kirjastus Fantaasia.

Osavõtu tingimused:

Jutu pikkus ei ületa 14999 sõna.

Jutt on esitatud eesti keeles.

Jutt on sisult ulmeline: žanriks fantaasia, õudus, teaduslik fantastika, alternatiivajalugu.

Tegemist on originaalteosega, mida pole varem avaldatud (ka mitte veebis) ega ole avaldamiseks esitatud ühelegi kirjastajale.

Plagiaat on keelatud. Autoriõigustega kaitstud materjali kasutamise eest vastutab autor.

Võistlustöö tuleb esitada e-kirja manusena aadressil: jutuvoistlus.ulme@gmail.com. Rohkem juttu tingimustest ja vormindamisest leiab http://ulme.ee/veeb/?page_id=10037&lang=et

Üleskutse ulmefännidele

Voronja galeriis avatakse 30. mail näitus "Kolmainus – Teadus. Kunst. Ulme.", mida kureerib teadlastepaar Kaija Põhako-Esko ja Tõnu Esko.

Näitus ühendab kunsti, teadust ja ulmekirjandust. Kuraatorite, teiste kaasatud teadlaste ja ulmekirjanike kommentaarid aitavad käsitletavaid teemasid avada kogu spektri ulatuses – reaalsusest pööraseimate fantaasiateni. Suvenäituse üheks osaks on raamatukogu valitud ulmekirjandusteostega.

Pikemalt loe: <https://kultuur.err.ee/1232221/voronja-kaheksandat-hooaega-kureerivad-teadlased-kaija-pohako-esko-ja-tonu-esko>

või <https://tartu.postimees.ee/7152242/teadlastepaar-kureerib-kunsti>

Kuna kolmainuse üks osa on ulme, siis on kuraatorid pöördunud Eesti Ulmeühingu poole palvega aidata kaasa näitus ettevalmistamisele.

Teemad ja dilemmad, mida püütakse näituse kaudu avada:

Geneetika

1. Kas inimest saab muuta paremaks – näiteks genoomi manipulatsioonid, kasvatatud organid või kloonitud inimesed? Milline oleks täiuslik inimene? Ja kes selle üle otsustaks?
2. Kas haigused saab populatsioonist täielikult välja ravida ja mis oleks selle hind? Kas selline ühiskond oleks jätkusuutlik?
3. Kas surematus on saavutatav ja selline elu elamisväärne? Kumb väsis enne – teadvus või bioloogiline kest?
4. Kuhu võiks viia suunatud evolutsioon? Eugeneenika varjuküljed.
5. Kloonimise võimalikkus ja tagajärjed – näiteks teadvuse ülekandmine ühest kehast teise, ajalooliste isikute elluäratamine.

Robootika ja tehisintellekt

1. Millal saab robotist inimene ja vastupidi – inimesest robot? Kuidas defineerida inimest ja inimlikkust – kas küborg on inimene?
2. Millal ja kuidas tekib teadvus? Kas tehisintellektil on teadvus?
3. Kas masinate võidukäiguga saabub ühiskondlik ja kultuuriline taandareng? Kas tehisintellekt võtab ühel päeval võimu inimeste üle? Kuhu jõuab inimkond, kui inimene lõpetab mõtlemise?

Uued tehnoloogiad

1. Milline on meie elukeskkond tulevikus? (isesõitvad autod, laboris kasvatatud toit, uudsed lahendused energeetika probleemidele jne.)
2. Keskkonnakatastroofid ja looduse kättemaks

Füüsika, astronoomia, universum

1. Kas oleme universumis üksi? Kas seal on sõbrad või vaenlased?
2. Inimkonna võimalik laienemine universumisse, kosmoserännud ja nendega kaasnevad probleemid
3. Paralleelmaailmad, ussiaugud ja ajarännud

Kõik, kellele meenub toodud teemadega seotud raamatuid (või ka jutte), mida võiks teemade kaupa seal välja panna või ka tsitaate koos viitega ulmeraamatule, kust tsitaat pärineb (aga miks mitte ka nende raamatute häid kaasi – näiteks ingliskeelsetel väljaannetel), andke teada aadressil juhatus@ulme.ee

Eelistatud on eestikeelsed teosed (veel parem, kui ka eesti autorite omad), aga soovitada võib ka ingliskeelseid. Ja kindlasti ka palve – kui soovitate raamatut, siis ikka koos teema või konkreetsete küsimustega, millega teos tegeleb. Kõik ei ole kõiki raamatuid lugenud ja keeruliseks läheb neid raamatuid näitusel teemaga seostada, kui ettepaneku tegija ise seda ei tee.

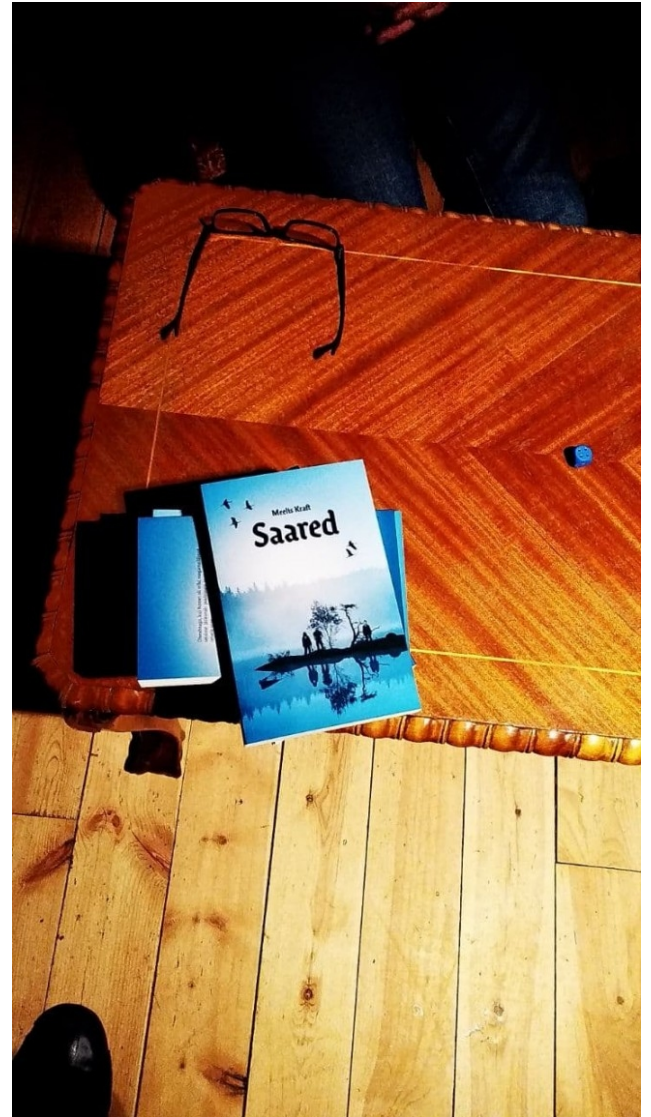
Kui kellelegi meenub ulmekirjanike mõtted või tsitaate teaduse eetilistest ja tehnilistest piiridest, on seegi abiks.

Veiko Belials

Õhtud Eesti ulmega: Meelis Krafti jutukogu "Saared" esitlus

Teisel reedel, 8. jaanuaril jätkusid Tartu Kirjanduse majas õhtuid Eesti ulmega. Kavas oli seekord Meelis Krafti jutukogu "Saared" esitlus. Autoriga vestles Mairi Laurik

Kiviõli aurupunkikunstnik avas vanas koolimajas muuseumi

Kiviõlis tegutseb aurupunkki viljelev kunstnik Konstantin Maltsev, kes kasutab oma töödes paljuski vanavara. Hiljuti avas kunstnik Kiviõli vanas koolimajas muuseum-studio.

Lähemalt võib lugeda [Postimehe artiklist](#).

Uudiskirjandus 01/21

Mängud ajas

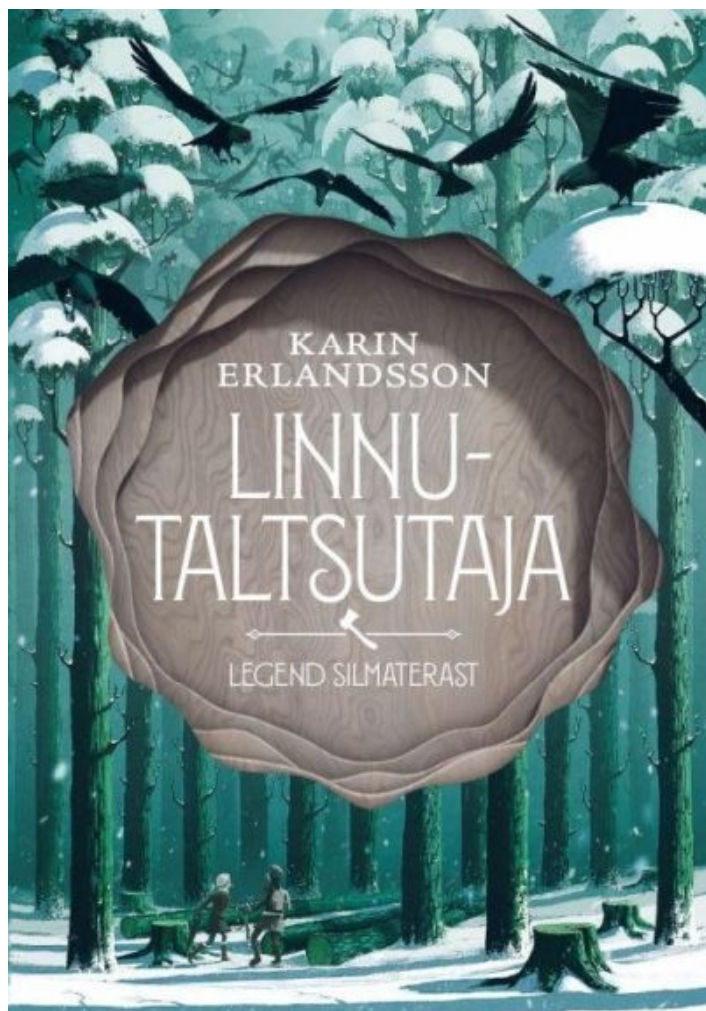
Clifford D. Simak

Clifford D. Simaki „Mängud ajas“ (Time and Again, 1951) on suurmeistri üks tuntumaid seni eesti keelde tõlkimata teoseid. Kahekümne aasta eest kosmoses kadunuks jäänud Asher Sutton naaseb Maale – tundub ilmvõimatu, et ta kosmoselaeva hukkumisel eluga pääses. Tulevikust pärit ajaränduritest mõrtsukad on aga saadetud teda vaigistama, et ta ei kirjutaks iial üht raamatut, mille sõnum hakkab kunagi väga suuri probleeme tekitama. Ootamatult ilmub Aldebarani tähesüsteemis ka välja üks eksemplar sellest raamatust – mida ei tohiks olemas olla, sest Sutton pole veel seda kirjutama hakanud.

Tõlkinud Tatjana Peetersoo

Kirjastus Fantaasia

Sari: Orpheuse Raamatukogu

Linnutalutsutaja. Legend silmaterast

Karin Erlandsson

Sirts haukab leivast suure ampsu ja vaatab üles taevasse. „Kas märkasite, kui palju linde meie kohal on? Kas nad tahavad süüa?“ Mitmed teisedki turuplatsil viibijad on sama asja tähele pannud: taevas mustab lindudest, nad lendavad ringis ja teevad muid kujundeid, nagu juhiks neid nähtamatu käsi. Inimesed osutavad lindudele ja kuulavad nende kriiskeid.

Põhjapoolne Norra sadamalinn valmistub talveks. Parim pärlipüüdja Miranda on senise ameti vahetanud puude raiumise vastu ning varustab linna küttepuudega.

Kuid elu sadamalinnas muutub päevapealt, kui päevaharakad kõikjal võimust võtavad ja parvedena linnarahvast ründavad. Miranda teab, et selle taga ei saa olla keegi teine peale Iberise, kelle käes on kõikvõimas Silmatera – pärl, mis annab kõik, mille järele inimene on igatsenud.

Karin Erlandssoni „Linnutalutsutaja“ on eriline, müstiline, põnev ja kaasahaarav järg raamatule „Pärlipüüdja“.

Kirjastus Sinisukk

272 lk

Lastele ja noortele:

Oskar nivhide maal

Anna Maria Tammesaar

Näitleja Maarja Jakobson:

„Oskar nivhide maal“ on lugu poistest, kes satuvad ajarännakul kodust väga kaugemale, kuhugi, kus napib nii soojust, valgust kui toitu. Kuidas nad sellega hakkama saavad, mis toob nad koju tagasi – põnevust ja avastamist jagub küllaga.

Ja kui raamatu lõpuks kinni paned ja enda ümber vaatad, näed omaenese elu uute silmadega!“

Kirjastus Lasteraamat

120 lk

Reaktori juttudest 12/20 (Tõnis Hallaste)

Vahepeal olid jõulud ja uusaasta ja jaanuarikuu oli ka tõnisepäev ja puha - kõik üritused, millele tarvis ei saanud tänavu teha tavapäraselt suuri pidustusi, koroonaga ikkagi. Järgmise kuu numbris kavatsen teha juttu kingitustest, mis tänavu sain (õigemini, eelkõige just ühest kindlast kingitusest, ühest terast, mille sain nimepäevaks ja isegi mitte ei saanud otseselt kingituseks, vaid... ah, las ta hetkel jääb), aga kuna sel kuul sattusid tööl olema kiired ajad ja kuna mul tuli üks terviseasi vahele, räägin hoopis vere andmisest. Loodan, et see ei mõju nagu mõne tervisliku hipi heietused tema kellaviiestest hommikusöökidest või tema varahommikustest jääduššidest või mõnest muust "He's got his shit together"-harjumusest...

Või ei, mis ma ajan. Loodan, et see just nii mõjub! Miks ka mitte. Olen kogu aeg lähenenud kõigile asjadele ja elule üldiselt läbini untermenschilikult, mingis asjas võib ju selja sirgu ajada ja taguda tarzanlikult rusikaga vastu rinda, öeldes: "Näed, mina pole kasutu!" Ühesõnaga, niipea, kui täisealiseks sain, hakkasin käima verekeskuses verd andmas. Andmas oma panust selle nimel, et haiglatel oleks piisavalt verd B+ inimeste jaoks, kes ... einoh...

Ah, mis ma pullin, ma tegin seda šokolaadi pärast. Aga siiski, ma hakkasin seal käima umbes iga paari-kolme kuu tagant. Ega tühi kott püsti seisa.

Mis tuletab meelde, detsembrikuu numbris ilmus jutt "Tühi paun", mille autoriks Tormi Ariva.

Päkapikk Yorick kutsub päkapiku Hamgani Tuigerdava Tedre kõrtsi, kus peaks olema parim pruul terves Ida-Nukavias. Aga ei, see on hoopis ülestunnistus kohtunikule ja tarbetu taustainfo (või ei, ei ole tarbetu. päkapiku jutus pole midagi ülearust). Jätkub päkapiku monoloog - ja räägib sellest, kuidas sattus peale jutte puhuvastele druiididele. Nüüd jälgime druiidide jutustamisi ja... ühesõnaga, paljude kõrvalpõigetega lugu päkapiku heietusest kohtunikule ühe taskuvarga kohta.

Lugesin teksti kuu alguses, nüüd kuu lõpus kirjutan muljetusi ja seda pealkirja vaadates läks kulm korraks kortsu - ma ei mäletanud seda teksti, vähemalt mitte pealkirja järgi. Küllap oli asi selles, et lugu ei mõjunud mulle. Oli see siis veidi hüpliku jutustamislaadi või liiga mitme puändi tõttu, kes seda teab. Lõpus otsustas autor ise loole vee peale tõmmata, lisades raamjutustuseks mõtte, et tegemist on varalahkunud kirjaniku viimase käsikirjaga - mida tema kontoris läinud uurija loeb ja mille taset nähes otsustab selle ära hävitada, et SEE poleks ometi (tõenäoliselt armastatud) autori luigelaul. Ega lugu mulle eriti muljet avaldanud, aga see lõpp oli küll veidi tarbetu ja mitte ei saa aru, mis eesmärki see täitma pidi. (Aga ütleksin siiski, et päkapikujutustuse puänt, et kogu jant käib kopikate pärast - ehk et rahapaun oli tühi - oli muhe).

Verekeskuses käisin varem tihemini - tõesti proovisin iga kahe kuu tagant käia, et saaks 5-6 korda aastas täis. Kunagi nägin telerist, kuidas üks vanamees sai sajanda vereandmise järel presidendiga kätt suruda. Nii et kui järjepidevalt käia, saaks 20 aasta pärast kah teha kuulsa inimesega uhke selfi.

(See uudis oli siiski ammu, enne selfideaajastut. Kui ma ei eksi, oli presidendiks siis veel Arnold Rüütel - selfide tegemine läks moodi alles järgmise presidendi, Toomas Hendrik Ilvese ajal. Ma vist tolle uudise lugemise hetkel mõtlesin ka, et mine tea, kes 20 aasta pärast oleks. Loodetavasti keegi, kelle kätt poleks piinlik suruda. Küllap ma sel hetkel kahtlesin veel selleski, kas Arnold Rüütli kätlemine annaks põhjust uhkust tunda. Tagantjärele võib aga märkida, et hiljem õnnestus mul siiski Arnold Rüütli kätt suruda. Mitte küll seoses verekeskusega. See oli mu isa matustel ja kuna ta ikkagi tuli sinna, erinevalt nii mõnestki teisest, oli mul hiljem piinlik,

et ma üldse kahtlesin Rüütli austusväarsuses. Tegelt on põhjuseid temast lugu pidada teisigi, aga minu jaoks isiklikult eelkõige see.)

Ühel hetkel ülikooliaja alguses verekeskuses käies oli aga rauasisaldus veres veidi liiga madal (alla 130) ja öeldi, et ma tuleks kuu aega hiljem - et ma teeks 2-kuulise asemel 3-kuulise pausi. Ja sellega läkski harjumus pekki. Nüüd on vereandmise pausid aeg-ajalt 4 kuud, vahel 5. Eks elu ole kiireks läinud ja kust sa napsad selle aja, pealegi... einoh, ma olen nüüd töötav inimene ju. Ma saan osta endale rohkem šokolaadi, kui ma ära süüagi jõuan.

Enne jaanipäeva saadab verekeskus jälle meeldetuletusi. Või enne jõule. Enne uusaastat. Üldse enne suuri pidustusi, mil on teada, et inimesed tarbivad alkoholi ja võivad teha viga endale ja lähedastele, mistõttu kliinikumil on vaja täiendada verevarusid. Vahel tuleb meeldetuletusi isegi mitu korda kuus.

Nüüd enne tõnispäeva saadeti ka kiri: "TÜ Kliinikumi Verekeskus ootab Teid verd loovutama, et tagada piisavad verevarud saabuvateks pidustusteks! Kui olete terve ja Teil ei ole olnud kokkupuudet COVID-19 viiruskindjaga siis olete oodatud." (Isver, alles nüüd märkan, et "siis" ees polegi koma - nüüdseks on mu postkastis kümneid selliseid kirju ja alles nüüd märkan...)

Tuleks ikka minna mingi päev... Vahepeal kirjutan aga jutust "Perefotod", autoriks Risto J. Juvanen. Lugu on küllaltki lühike, aga ma tahan selle sisu välja kirjutada lähilugemise mõttes. Ärgu siis need väga hoolega lugegu, kes ei taha oma lugemismuljet risustada.

Tumedad kogud rändavad piki perifeeriat. See rännak on iga-aastane ja sisaldab lootust, et äkki seekord lõpuks... Kesk seda igavest talve pannakse laager püsti ja hoitakse elusana lõket. Vana ja väeti lõkkevalvur jääb laagrisse poisiga, kes aitab tal hagu korjata ja lõkkega tegeleda. Kuni poiss ära käib, jääb lõkkevalvur oma viimasesse unne - vajub külili ja hääbub. Kui poiss tagasi tuleb, ilmneb, et surija oli ta isa (vahest polnudki väga vana, aga väeti ikka). Kurbusest, vihast, ängist teeb ta lõkke hästi suureks, korrakski saaks tunda sooja. Selle õnnetu jaanilõkke valgel haarab ta põuest kilest kotikese, milles on koltunud fotod - pildil kuldsed viljapõllud, soe päikesepaiste, rõõmsad inimesed. Poisi enda tehtud polaroidfoto. Poiss jätkab tule toitmist, kuni varsti saabub keegi rattur - poisile võõras rändur. Usumees. See kireb poisile ja tema kaaskonnale viimsepäevast, nad räägivad tolele tema jumala surmast ja sellest, et nemad pääsevad taevasse. Äkki nad kõik pannakse heljuma ja tõmmatakse mingist avausest sisse ja "hiiglaslik metallist draakon" sülitab nad välja - maa kattub "soolikate, käte ning jäänustega". Ainus, mis jääb, on külmas kõssitav poisiklutt.

Nõnda, selline lugu. See on kirjutatud ilusa keelekasutusega ja küllaltki väljendusjõulise emotsiooniga, on näha, et autoril on stilistilisi ambitsioone. Siin aimuvad "Pimeduse pahema käe" kõledus ja rännakute naha alla pugev jäine külm. Kahjuks näib autor veidi lähtuvat põhimõttest, et informatsiooni ähmane kommunikeerimine annab tekstile ilukirjanduslikke plusspunkte. Lugesin ja need takjahaaritsad, mis mind tavaliselt teksti külge tõmbavad (vahel ka muidu nigelate tekstide külge), libisesid mu küljest maha. Sel lool on ju ligitõmbav keelekasutus ja midagi veel, midagi on vist veel. Näiteks oli ka ilmekas murdekeelne kõnepruuk ühel tegelasel (ikka hea võte, millega demonstreerida oma stiiliioskusi). Aga ma siiski tundsin, kuidas loo lühiduse kiuste tähelepanu hajus. Lihtsalt sellepärast, et huvi ei tekkinud.

Ma saan aru n-ö negatiivsest programmist - püüust mitte välja öelda iga banaalset fakti või sündmust, vaid üritada keskenduda üksnes asja tuumale ning edastada loo keskseid infokilde ümbernurga. Kahjuks ei toimi see siin nõnda, sest (vähemalt minu jaoks) puudub siin mingi selgesti sõnastatud kese, millele toetudes võiks teha oma ütleматаajätmisi või poolikütlemisi. Mõni selge tegelane, kellest lähtuda (siin jõudis peategelane vahetuda kaks korda -

lõkkevalvur alguses, poiss teiseks, seejärel vist ka rattur) või mõni nähtus või kujund (esiti näis tähtis lõke, seejärel need perefotod, mida aga arvata suurest metalsest draakonist?).

Või olen mina lihtsalt vale lugejatüüp - ma olen vist kõigile Reaktoris ilmunud lüürikutele kirjutanud kommentaari, et head oli siin küll ja küll, aga mulle lihtsalt ei mõjunud. Äkki ma ei oskagi lüürilist lugeda või hinnata? Siinkohal on mul aga tunne, et see tekst polnud õigupoolest ka lüüriline - mida tajun kui kirjeldavat või muljetavat stiili, milles jäetakse jutustav aspekt kõrvale. Siin on jutustusel tähtis roll, see lihtsalt esitatakse nii, et sellesse ei peaks ülemäära kuidagi suhtuma... Ja mulle meeldib oma loetud tekstidesse kuidagi suhtuda.

Võib-olla pärsib mu verekeskuse-külastusi see, et ma seal üksi käin... Nii saab sellest mingi veider peaaegu egoistlik asi – tükike päevast, mille ma raiun enesele ja mis õigupoolest ei puutu mu lähedastesse ega igapäevakohustustesse. Jätan naise üksi tegelema lapsega, lükkan tööülesandeid edasi või jätan toa koristamata, et tegeleda selle kõigi teemade välise asjaga, millel pole mingit mõju mu ülejäänud elule. Varem olen võtnud vereandmist kui võimalust saada tasuta šokolaadi, nüüd on sel aga selge hind sellele kuluva aja näol. Võib-olla aitaks seda “hinda” vähendada see, kui keegi tuleks kaasa?

“Kuule, Elina, mis Sa reedel teed?” (kui ma inimesi kirja teel kõnetan, sinatan neid alati suurtähega - ja kuigi me suuliselt ei räägi ju suurtähtedega, ei karju neid S-tähti, siis mõtteline suurtäht võiks siiski jääda. Kuidagi ei tihka seda väikseks jätta keelelise korrektsuse nimel.)

Ta pööras end mu poole, ohkas ja ütles: “Reedel, kallid kolleeg, lähen ma koju, võtan omale selle klaasikese veini, millest õpperingsis räägiti, ja naudin nädalavahetust. Või on sul mõni ettepanek? Mõni uljas või ulakas mõte, mida tahad täide saata?” (Märkus 1: küllap näib see kohmakalt konstrueeritud dialoogina, mingi ülepingsutatud teatrirepliigina, ja võib-olla ma natuke liialdan Elina kõnemaneele, aga samas, teate, ega väga ei liialda kah. Ta on üldiselt väga asjalik inimene oma toimetustes, aga omavahelises suhtluses on ta minuga alati selline tobetsev - see ongi meil selline poos, mida on hea ise võtta ja mida on pull üksteisele vastu peegeldada. Märkus 2: ma ei sõandanud temapoolsele minu sinatamisele panna suurt tähte - tema ütlus jäägu keeleliselt korrektseks.)

“Ma lihtsalt mõtlesin, kas oleksid ehk nõus tulema minuga verekeskusesse. Mulle tuleb juba päris mitmes meeldetuletus, et nüüd on aeg, ja mõtlesin mõne sõbraga minna.”

“Oi, ma olen ääretult liigutatud, et mõeldes sõbra peale, mõtled sa minu peale! Aga minu peale ei saa sa selles asjas kahjuks loota.”

“Kas Sa siis ei loe mind sõbraks?” küsisin. Nuuksatasin.

“Ei, muidugi mitte, kus sa sellega. Aga põhjus eelkõige ikkagi selles, et ma olen viimase 12 kuu jooksul käinud väljaspool Euroopat - kuigi Gröönimaa on ka ju natuke nagu Taani või nii, on ta ikkagi päris kaugel Euroopast. Nii et minu peale ei saa sa loota.”

“Nojah. Siis pean leidma kellegi teise.”

“Einoh, kui sul küüti vaja, siis on meil lubadega autojuhte teisigi.”

“Ah, ole nüüd.”

(Kuigi jah - kui saaks kellegi autoga käidud, käiks kogu see asi hõlpsamalt küll...)

“Maila, kuidas Sul on? Sa vist ei käinud selle projekti raames Gröönimaal.”

“No ei, aga ma ka ei saa. Tahaks küll, aga ei saa.”

“Miks mitte? Las ma arvan - Su peres oli Jakob-Creutzfeldti haigus ja vereandmine ei tule kõne alla?”

“Tõnis, kust sa tuled selliste süüdistustega? Hull jutt suhu tagasi! Et minu peres on kellelgi olnud hullu lehma tõbi. Ma lihtsalt ei saa verd anda. Kas sa siis ei tea, et minu eas pole

mõeldav, et ma oma verd kellelegi loovutaks? Ja kes siis minusuguse vana inimese verd üldse vastu võtaks?”

“No Maila, Maila, miks peaks keegi sellisest väärt asjast loobuma... Aga jah, ilmselt pole see Sulle lubatud. Mõtlesin lihtsalt, kellega oleks hea minna ja lobiseda seal näiteks. Aga Sinagi ei saa. Kui pole hullu lehma tõbi, siis on põhjuseks miski muu. Muu. Muuuu.”
“Tõnis, nüüd lähed sa küll üleannetuks kätte ära...”

Aga siis tuli Rene ja ajas meid kõiki välja õpetajate toast, et me ei tekitaks meie kooli koroonakollet, nii et sedapuhku jäi mu reedene päev vereandmise-kaaslaseta, mistõttu jätsin ise ka minemata. Ja kui üks võimalus juba käest lipsab, siis võibki paus veidi pikemaks osutuda, kui esiti kavandatud.

Vahepeal jõudsin lugeda Helina Ravasoo juttu “Järv”. Selle peategelane Anja on noor tudengineiu, kes otsustab sõbranna Kate’iga veeta nädalavahetuse “maailma kõige igavamas külakeses”. Kate on ülimalt elevil, sest seal on järv, milles pidavat olema järvekoletis - kellest Kate kavatseb kirjutada oma lõputöö. Sinna minnes juhtub nii mõndagi - vettekukkumine, veest pääsemine, kõigi mälestuste pühkimine - ja mälestus lummapöör, X-faktoriga kursaõest Serenast, kes oli ka seal järves. Järgneb Anja ja Serena lugu...

See on väga hästi jutustatud lugu - üle lugedes täheldan, et tekst mõjub haaravalt, midagi teeb autor väga õigesti. Ja mind üllatab kontrast autori eelmise tekstiga. Too mõjus oma R0b1ni ja Ä1lce’iga veidi ülepingsutatuna või ülipüüdlisena (võib-olla midagi muud polnudki - mulle piisab üllatavalt vähesest, et ka häid asju maha kanda...), aga “Järv” mõjub kuidagi väga loomulikult. Näib, nagu autor oleks selle kirjutanud ühe jutiga - ja sealjuures mitte kiirustades.

Tundub, nagu autori käekiri oleks mõjutatud fännikirjanduse kontekstist. See on noortelt noortele kirjandus, millest ma ise küll palju ei jaga, aga millest olen veidi kuulnud ja lugenud. Näiteks tor.com-ist lugesin kunagi sellist artiklit, mille pudemed mul Ravasoo juttu lugedes ka meelde tulid:

<https://www.tor.com/2016/01/05/sleeps-with-monsters-in-defence-of-fanfiction-or-how-i-learned-to-stop-worrying-and-trust-myself/>

Seda siis ühelt poolt seetõttu, et “Järveski” liigub teema naistearmastuse liine pidi, aga teisalt seetõttu, et lugedes jäi kuidagi tunne, et autor on karastatud fännikirjanduse keskkondades - kas töötubades või Wattpadis või mis need võimalused veel on (tuhanded netilehed, kus kirjutatakse ja muljetatakse ja tagasisidestatakse kõike enam-vähem kohe). Nõnda kergelt jookseb tekst ja nõnda kähku minnakse otse teemasse. Nõnda selgelt antakse parim, et lugeja tähelepanu võita ja seda hoida. Mingis mõttes võiks igasugusel kirjandusel olla säärane taotlus ja küllap ongi, aga sellisel kirjandusel on tekst sihitud kindlale lugejatüübile, kelle tähelepanuvõimest ja huvisfäärdest on selge ettekujutus. Ja selliseks pole ülemäära raske kehastuda lugejana ka minul.

Olgu, olen pikalt ja laialt kiitnud ja võtan kokku oma kiidusõnad sellega, et on hästi jutustatud tekst. Lõpetan aga kiitused ja nendin tõele aru andes, et see pole siiski otseselt mu lemmiktekst. Siin midagi kuigivõrd uut ja värskendavat ei juhtu. Või noh, mingis mõttes on uus või värskendav tekstis esinev naistevaheline armastus - seda pole kuigivõrd tihti kujutatud sedavõrd enesestmõistetavana, vähemalt mitte Reaktori juttudes. Samas mõjub tekst mõneti etteaimatavalt - lugu näkist, mis mõjub suhteliselt klassikalise libahundiloona. Vahest oli lõpp mõnevõrra ootamatu... Tjah, tekst töötas hästi ja seda oli huvitav lugeda, aga ma ei julgeks kätt südamele pannes öelda, et see mulle endale väga mõjunuks, mi on kindlasti igasuguse kirjanduse põhitaotlus (ja mille juures tähelepanu võitmine on tähtis osa, aga siiski vaid pool võitu). Ent autoril on hea sulejooks - ta vast ei heitugi mu nõksa ebamäärasest või maru subjektiivsest kriitikast. Igatahes poleks tal selleks põhjust.

Pärast tõnisepäeva tuli verekeskusest veel üks kiri, aga jätsin ka sellele vastamata. Vist poleks ikkagi pidanud...

Mingi päev oli mul kirjandustund. Rääkisin õpilastele Juhan Liivist. Seitsmendid pidid eelmises tunnis lugema peast ühe varase eesti luuletaja luuletust ja eelkõige pidasin silmas neid Juhan Liivi eelseid (Petersoni, Koidulat, Anna Haavat jne), aga mitmed võtsid Liivi. Ja kuigi õpiku järgi oleks nagu mingid teised teemad veel enne Liivi, tahtsin tormata selle meie kõige arhetüüpsema hullu geeniusse juurde.

Luges siis Harald klassile ette õpikust: "Teatavasti soovis ka Liiv kogu hingest kaasa aidata maja valmimisele, et tal aga raha annetada polnud, lootis ta ehituse heaks jätta oma riided. Seda liigutavat sündmust 1911. aasta suvest meenutas kirjanik Friedebert Tuglas nii: "Seisnud poeet Juhan Liiv ehitusplatsi ääres, vaadanud tükk aega ehitamist, langenud siis põlvili ja öelnud: "Kallis kodumaa! Anna andeks, et ma nii vaene olen ja sulle midagi suurt ei või templi ehitamiseks annetada, aga ma annan, mis mul on." Ta võtnud riided seljast, tahtnud neid sinna jätta, kuid linnavaht..."

Ukse pihta koputati ja sinna ilmus õppekorraldusjuht Kristi. "Tõnis, saad korraks tulla?" Ta küsis seda üsnagi tõsiselt. Ta selja taga olid kaks üsna suurt meest. Mõlemal olid kitlid seljas ja käised üles tõmmatud, käed olid tätoveeritud ja näljased pilgud olid ees.

"Jah, muidugi, Harald, ole hea, loe edasi. Järgmisest lõigust loeb Aigar." Läksin ukse peale. "Milles asi?"

"Need mehed ütlevad, et sa pole käinud verd andmas, kuigi sa olevat saanud meeldetuletusi. Kas see on tõsi?"

"Ee... jah, kahjuks pole olnud aega."

"Ja sa tuledki päriselt selle vabandusega. Nojah, oligi arvata. Tõnis, see pole vastuvõetav! See ei ole meie kooli õpetajale kohane käitumine. Praegusel ajal peavad kõik andma oma panuse ja õpetajad peavad andma eeskuju. Ma ei saa aru, kuidas sa selle peale varem pole mõelnud." Ta vangutas pead pettunult. "Mine nüüd nende meestega kaasa ja lahendage see asi ära, enne kui lapsevanemad sellest kuulevad."

"Kas ma pean kohe praegu minema? Mul on ju tund pooleli."

"Korraldasime praegu niimoodi, et ma asendan sind selle tunni lõpuni ning järgmises tunnis asendab sind Maila. Üheksandikke on sellest teavitatud. Ega Maila pole ka väga rõõmus selle üle, aga mis teha, me kõik peame andma oma panuse – ja kui üks jätab oma kohustused unarusse, peavad kõik teised topelt pingutama. Mis siis enam teha, mine nüüd nendega kaasa."

Nende meeste poole vaadates oli näha ka, et nad poleks leppinud eitava vastusega. Nad viisid mind kiirabiautoga verekeskusesse. Autos oli koos minuga veel kuus inimest, kellest kolm olid tudengid. Üks neist nuttis, aga kedagi polnud teda lohutamas, kõigil oli oma koorem kanda. Kohapeal ilmnes veel, et sõidu eest pidi peale maksma - Haigekassa ei kata inimeste endi sellist hajameelsust või mõtlematust. Sealsed töötajad nägid ka, et autotäis inimesi saabus, ja nad ohkasid, et jälle nii palju rahvast, miks ei tulda omal jõul ja normaalsel ajal. Terve verevõtmise ajal käis üks pettunud nurisemine - tavaliselt on nad üsna rõõmsad ja naeratavad isegi, seekord olen aga jätnud märgi maha ja ega nüüd teagi, kas nad suudavad mind enam endise pilguga vaadata pärast seda, kui olen olnud osa sellest autotäiest.

Njah, nagu ma alguses ütlesin, et üks terviseasi tuli vahele - see siis oligi. Õigupoolest tahtsin sel kuu rääkida oma jõulujärgsest kingitusest, aga praegu tundus kuidagi aktuaalne hoopis see vahejuhtum. Järgmisel kuul räägin oma tõnisepäeva paiku saadud kingitusest.

Weinberg arvab – 12/2020 jutud Reaktoris (Heinrich Weinberg)

Tormi Ariva – "Tühi paun"

Fantasy, oeh...

Heakene küll – tänu Musta Kassi vahvatele arvustustele BAAS-is hakkasin möödunud sügisel lugema Richard Kadrey poolt kirja pandud Sandman Slimi lugusid, mis koos sama loogika järgi toimiva maailmaga romaanis „The Everything Box“ on *fantasy*’t minu silmis tublisti rehabiliteerinud. Mitte, et see ulme alamžanr kuidagipidi iseenesest rehabilitatsiooni vajaks, aga... Mul on lihtsalt niivõrd tegelikult ja sügavalt ja tõsiselt tüdimus, vastumeelsus kõigi nende rännakute/missioonide, haldjate, võlurite, nõidade, päkapike, lohede ja muu taolise osas, mis leiab aset pseudokeskaegsetes maailmades. Ei ole ma suutnud vaimustada ka moodsa aja sünkmornist ega ka näiteks jagelemisest Westeroose mõningate kuningatroonide ümber ja üleüldse, eks ole. „Kääbikust“ ja „Ashinari kroonikast“ selles vallas täiesti piisab mu jaoks, „Sõrmuste isand“ juba kippus kuskil „Kahe kantsi“ poole peal tüütuks kätte ära minema, ülejäänud on olnud selgemast selgem üledoos. Ehk siis *fantasy* rindelt on vaja midagi eriskummalist, midagi teistsugust. Näiteks ülalnimetatud Sandman Slim või kasvõi Potteri saaga. Viimasega muidugi seondub jälle omakorda üledoos kõikvõimalikest erinevatest võlukoolidest, mis selle laineharjal on vallutanud raamatuletid ja filmiriivulid.

Eks kindlasti on kirjutatud väga palju ja igasugust *fantasy*’t ja väga erinevatesse maailmasüsteemidesse. Minu lugemus on lihtsalt kirbusitasuurune. Ja tuleb tunnistada, et üks suurimaid Reaktori jutuloome plusse on olnud siit leitud motivatsioon lugeda ka teistsuguseid asju kui harjumuspäraseks saanud.

See pikk, lohisev ja üksnes väga ääriveeri antud jutuga seotud avang on lihtsalt selle tõsiasja kinnitamiseks, et lisaks kõigile muudele subjektiivsetele veidrusele, peab autor veel arvestama lugeja eelarvamustega. Või siis tegelikult ka ei pea arvestama, aga see võib lihtsalt anda juhtlõnga kätte, miks mõnda juttu/raamatut isegi kätte ei võeta, miks sellest arvatakse nii nagu parasjagu arvatakse ja ka vastupidi – eelarvamusel või nimetagem neid siis eelhäälestuseks, sest see võib ka olla positiivne, võivad mõne asja populaarsust ebaproportsionaalselt suurendada.

Lõpuks jõuan jutu eneseni ka...

Algus: päkapikud, kõrts, õlu ja härjapõlvlane ei sisenda minusse erilist julgust. Nagu üks tavaline *fantasy* ikka... Noh, hakkab siis üks päkapikk teisele lugu jutustama, milles keegi kolmas jutustab neljandatele mingit muud lugu ja siis tekkib veel selle „komplekti“ ümber raamlugu, millele viimased lõigud lisavad veelgi suurema raami ümber. Hakkad justkui seda va matrjoškat lahti harutama ja avastad siis, et ise oled hoopiski matrjoškade sees, mis omakorda veel suuremate sees. Selline „struktuuriline“ võte. Selleks, et raamjutustus (*a la* rääkivad pead, kes lahkavad kuskil mujal, millalgi varem, kellegi (tihtipeale teisega) juhtunut ja kuidas see rääkivaid päid ja üleüldse kogu ilmaruumi mõjutab) oleks huvitav või oluline ei piisa minu meelest raamjutustusele veel omakorda raami (või veelgi enam: „kärgrakstruktuuri“) loomisest. Raamil peaks olema ka mingi sisuline väärtus. Vastasel juhul võikski piirduda loo rääkimisega, mitte luua kunstlikult vee lisaks jutustajaid juurde.

Ja suurt rohkemat lugemis- või avastamisrõõmu polnudki. Puudus personaalselt minu jaoks oluline lugu. Aga nutikalt kokku järgatud jupikesed küll.

Kui nüüd autor ja teised käesoleva artikli lugejad imestavad, mida ometi peaks siit olema jutu kohta kasulikku järeldada, siis tegelikult võib autor endamisi selle plusspunkti kuhugi tabelisse märkida, et ta on lugeja mõtlema saanud. Ja see on juba väärtus iseenesest!

Risto J. Juvanen – Perefotod

Tegemist on postapo *settinguga* – jube külm on, nii et ilmselgelt on midagi juhtunud. Rändavad tüübid kuhugi, millekski, ootavad abi, midagi juhtub. Kõle on olla, sest tore oli möödas ja ei juhtunud mitte miskit erilist... Seetõttu läheb tähelepanu detailidele. Ja siit algavad Väikese jutu Suured probleemid.

Kui järgnev mõjub detailide kallal närimisena, siis väga hea – autor ja lugejad on õigesti aru saanud. Juttu eriti pole, mille kallal närida, niisiis on mulle jäänud üksnes detailid ja nende närimisest tekkivad mõtted.

Kokku on pandud asjad nagu külmunud aasad, härmas põllud, tühermaa ja tundra. Kuski on võsa, mida saab veel kasutada lõkke jaoks materjali kogumiseks. Maine elu, meeldib või mitte on veepõhine koos kõige sellega kaasnevaga. Üldiselt on nii, et ökosüsteemid, kus aastaringi on kogu aeg miinuskraadid, ei tooda tundrat ka mitte. On jääkõrb. Tasub vaadata Antarktika poole, kus sisemaal on sellised tingimused; või siis kõrgmäestikud, kus on igijää ja -lumi. Olgu – võtab aega, enne kui kõik, mis on olnud omane tundrale ja parasvöötmele jne külmas lõplikult hävib, kuid siis, selles vahepealses hävingu ja hääbumise etapis ongi pigem tühermaa, mitte põllud või aasad enam. Ehk siis kui oli suvi ja tuli talv, siis on aasad ja põllud ja sood, metsad, võsastikud külmunud. Kui oli aastaid tagasi (autor ütleb „igavene talv“) intsident, siis täna on tühermaa. Detailide vastuolulisus.

Võimalik, et muidu sellise poeetilise alguse üle, mis siin on, ei nurisekski, kuid kordan öeldut: juttu ennast on vähe, seega peavad kõik detailid absoluutselt paigas olema, et ulmejutu asemel ei tekkiks mingi suvaline sisutu sõnade joru. Ning maagilise realismi või poeetilise sümbolismiga minu jaoks üht juttu ulmena maha müüa ei õnnestu. Sellise üritusega võib minna päris kunstiinimeste juurde.

Siis tuleb lõik algusega „temperatuur langeb miinustesse“. Olgu – ma möönan, kui kasutusel oleks Fahrenheiti skaala, siis tõesti on vee külmumispunkt ja järelikult ka kogu see härmatamine ja külmumine juba 32°F madalamal temperatuuril ja sel juhul oleks miinustesse langemine sisuliselt loogiline. Aga minu esimene reaktsioon oli: hei – siin miskit ei klapi jälle... Detailid, detailid, detailid. Need kas töötavad koos või mitte.

Miks kasutavad inimesed *ööse/* keevitusprille??? Tavaliste päikesepillidegi ei näe pimedas enam suurt midagi...

Igavene talv ja sel aastal abi saabumine: „igavene“ ja „sel aastal“ on umbes sama hea ühes lauses kui „ammu aega tagasi, nii umbes möödunud reede paiku“. Kui talv on olnud igavene, siis pigem ikkagi ei oodata enam „sel aastal“ abi. Siis on juba mingid muud rituaalid ja mõtted. Siis võiks eeldada irratsionaalset, sürreaalset postapokalüptilist religioosset rituaali, millele kusjuures on tekstis viited täitsa olemas, aga miks seda poeetilise ilulemisega hägustada?

Leegi jahtumine ja kuumenemine – sinine on tegelikult kuumem kui kollane ja kollane on omakorda kuumem kui punane.

Et kui on tundra, siis kust on pärit puutüved? Nõus, võsa vahel ka leidub puutüvesid, kuid

tasuks siis ikkagi otsustada, kus on tegevuskoht – mets, tundra, võsa, tühermaa, soomülgas või mõni muu koht ja seejärel püsida kohakirjeldustes järjepidev.

Paslik on siinkohal joon vahele tõmmata, et arvustus jutust pikemaks ei küündiks.

Eelpooltoodu vastukaaluks olgu öeldud, et kui lasta jutu emotsioon ligi, siis hakkab külm, kõle ja päris kole. Seega tegelikult võiks lugu töötada küll. Pärast detailide paika sättimist.

Helina Ravasoo – "Järv"

On väike küla, külas järv, järvega seotud legendid. Lähedal linnas on ülikool, on kolm tütarlast, kellel järvega ja üksteisega igaühel oma teema. Ega siin midagi eriti üllatavat pole. Lugemise järgselt on tunne, et kui ma oleksin 13-aastane tütarlaps, kes fännab fantaasiajutte, siis võiks see lugu mulle korda minna. Noh, teate küll – ma ei ole 13-aastane ega ka tütarlaps mitte.

* * *

Kokkuvõtteks. Ma nimetaksin päkapikejuttu „tehniliseks eksperimendiks“; see külmunud kohas toimunu oleks siis postapo „poeetiline eksperiment“; ja kolmas lugu kvalifitseeruks ilmselt YA olme-ulme piiril balansseerimise eksperimendiks.

Eksperimenteerima peabki, sest kuidas muidu saaks teada, mis töötab ja kuidas kirja pandu lugejat mõjutada võib.

Kui ma peaks need kolm juttu mõtteliselt üksteise vastu välja mängima, siis minu jaoks väljuks võitjana lugu „Perefotod“. Puhtalt emotsiooni tõttu. Selle loo emotsioon läks mulle korda ja kuhugi kuklasse jäi kripeldama „Mida värki???“ selles mõttes, et tahaks nagu veidi rohkem teada selle asja kohta.

Jutt: Kui väljas levis surmalehka (Jaak Herbst)

Sadas uduvihma. See tibutas tasakesi, peaaegu hääletult mustale asfaldile, muutes selle märjaks ja libedaks. Oli täiesti pime. Örisevad ebasurnud ei näinud niikuinii midagi, neile oli sellest täiesti ükstapuha. Neid huvitas saak. Nad tatsasid ringi ja muudkui otsisid. Kuid saak oli juba ammu kadunud. Või nii ebasurnud arvasid.

Saak ei olnud kadunud. Inimesed, kes olid epideemia üle elanud, peitsid end endiste kaasinimeste eest, elasid kusagil keldris või röövisid poode. Ebasurnud olid selleks liiga rumalad, et aru saada. Kuid inimesed olid veel elus.

Üks umbes kuueteistkümnene poiss kükitas ühe prügikasti taga. Õnneks oli prügikast varikatuse all, nii et nooruk ei saanud väga märjaks. Tema mustad dressipüksid olid põlvede pealt kulunud, ta hall pusa samamoodi küünarnukkidelt. Nokamüts, mis tal peas oli, kandis ammu unustatud brändi märki. Ta vanad tossud olid talle peaaegu jalga kasvamas. Nii kaua oli poiss nendega käinud.

Käes hoidis ta poolikust rattakettast tehtud kirvelaadset asja. See oli teda mitu korda hädast päästnud ja pidi teda ka mitu korda tulevikus päästma. Aron tõusis ja piilus oma peidupaigast välja ja astus sammu nähtavamale. Üksik sammuja pööras end tema poole ja hakkas komberdama. Poiss keeras end kiirelt, tõstes kirve ja sekundiga olid ebasurnul ajud väljas.

Ta hõõrus kirve puhtaks ja sörkis piirkonna lähima Maxima poole. See oli olnud tema Püha Graal sellest ajast peale, kui ta oli alustanud ellujääja elu. Sellest oli ehk kusagil neli aastat juba möödas. Kuidas küll aeg lendab, suutis poiss veel mõelda, kui juba paistis pood. Ta surus end vastu seina ja hiilis küüarakil lähemale. Üks oli ikka veel poolenisti lahti, nagu ta eelmisest korrast mäletas.

Poe pimeduses vilkus üksik tuli, kui ta oma igapäevasele "ostureisile" läks. Vanad ajakirjad, ammu kadunud puuviljad, magusaletid, leivad, piimatooted ja nii edasi ja nii edasi. Teda huvitas aga nimelt tehnika pool. Kas ta polnud mitte eelmine kord siin paari patareide pakki näinud?

Korraga kuulis ta mörinat ja keeras end kohe reaktsiooni ajel ringi. See oli õigesti ajastatud löök eluka pea pihta, mis jättis kirve ebasurnu pooliku kolba sisse kinni. Elukas vajus örisedes ja lõrisedes maha.

Poiss kummardus, asetas jala tolle lõuale ja tõmbas ropsuga kirvest, mis kiilus hetkeks kinni, kuid tuli siis lirtsatusega lahti. Kärbunud ajumass oli üle kogu kirvepea voolanud ja see liikus vaikselt mööda käepidet allapoole.

Ukse poolt kostis veel samme, ju oli tema laamendamist kuulda olnud. Poiss liikus kiirelt tehnika-riiuli juurde, peatudes enda varjamiseks iga takistuse taga. Ta jõudis oma sihtkohta, võttis kaks pakki patareisid ja tahtis minekule asuda, kui kuulis lõrinat juba lähima riuli tagant. Tehnikariiul asus lähedal sellele kohale, kus enne oli olnud kõrvaluks, kust toodi kaupa sisse. Sinna poole poiss ka suundus. Poiss hüppas hääletult üle saiakeste leti ja kükitas maha.

Örin möödus jalgade tatsumise saatel temast ja siis oli õhk juba piisavalt puhas, et minna. Ta tõusis ainult selleks, et näha endast vähema kui meetri kaugusel üht ebasurnut.

Tolle nägu oli auku vajunud, silmad olid pimedad, pool kaela oli läbi hammustatud ja suured

hammustamise jäljed olid ka rinnal ja kõhul. Hallikas nahk oli juba lagunema hakanud ja kätelt oli nahk maas. See oli olnud umbes seitsmeaastane poisike.

Nooruk tarretus, kuid ebasurnu mitte. Too tundis saagi lõhna enda ees. Ta lõrises ja sirutas käed, et poissi haarata, kuid too oli oma nõrkusehetkest üle saanud. Ta keeras ümber ja suundus varuväljapääsu poole.

Ta kuulis oma selja tagant mitmete jalgade astumist, kui ebasurnud hoogu üles võtsid ja teda jälitama asusid. Välisuks paistis ja ta jooksis õhe.

Tänav oli tühi, kui mitte arvestada ühte suvalist ringikooserdajat, kes ei märganud midagi. Poiss jooksis tossude välkudes kortermajade vahele. Ta ei üritanudki end peita, ta vaid tahtis eemale saada sellest ebasurnute ostukeskusest.

Vanast lasteaiast vasakule, tollest kahtlase uksega majast paremale, mäest alla ja ta oligi kohal. See oli valgetest telliskividest maja, ukse asemel oli lett, kus taga istus viiekümneandane naisterahvas. Tema juuksed olid kõik juba hallid ja ta sõrmede vahelt libises läbi tualettpaber, nagu raha loendades.

Tuulekellade helina saatel astus ta trepist üles ja poetas kaks pakki oma noosi letile. Naine vaatas teda ja patareisid ning küünitas siis nii kiiresti kui sai nende poole. Poisi käsi juba puhkas neil.

“Valuvaigistid, nii palju kui me kokku leppisime,” ütles ta. Naine naeratas oma kõige vastikumat irvet ja tõmbas leti alt kaks pakki Ibumetini, paki Aspiriini ja pudeli vett.

“Eks sa võta need, poiss, parem ongi mul. Saan vanast rämpsust lahti. Ega sul pole lootust,” ütles ta.

“Lootus sureb viimasena,” lausus poiss ja võttis kauba. Ta tahtis juba ära minema hakata, kui naine ta peatas.

“Oota! Kas te ei tahaks minu juurde tulla. Kuiv voodi ja soe söök. Mis sa ütled, kasvõi tema pärast,” naine üritas naeratada. Korraks nooruk isegi kaalus seda. Siis tuli talle meelde naise irve, kui ta oli küsinud neid rohtusid tasuta. Ta oli sellise sõimuga üle külvatud ja ära saadetud. Mõni inimene ei unusta kunagi solvangut.

“Mine persse,” pomises ta kõigest ja sörkis minema.

Tal läks koju jõudmiseks pool tundi. Ta oli tagasi tulles tapnud kuus ebasurnut ja peitnud end mitu korda rohkemate eest. Lõpuks jõudis ta vana majaloksuni, peaaegu metsas, kuid siiski piisavalt linnas, et sealt Maximasse jõuda. Maja aknad olid oskamatult kinni naelutatud. Katuses oli määratu auk. Aeda praktiliselt polnudki, kuid miski jõud ei lubanud poisil sellest majast lahkuda.

Ust lahti lükates tungis talle ninna kodu lõhn. Ainult selline, mida võib tunda enda kodus, mis oli tema jaoks seotud sentimentaalsete tunnetega, kui polnud veel seda kõike.

Tasakesi astus poiss elutoa poole ja nägi seda maagilist jõudu, mis ei lubanud tal siit lahkuda. Väike, umbes kümne aasta vanune tüdruk lamas mitme teki all ja värises tasakesi. Temast õhkus kuumust ja palavik oli seda habrast tirtsu murdmas.

Suur vend istus tema kõrvale, tõstis ta pea endale sülele ja paitas seda. Tüdruk avas silmad ja poiss tõstis ta istukile.

“Näe, sain rohud,” sosistas ta tasakesi.

“Aitäh, venna,” lausus peenike hääl ja tüdruk sulges silmad, näol vaevumärgatav muie. Poiss

vaatas oma õde heldimusega, avas siis Aspiriini paki ja libistas tableti õele suhu ning jootis vett peale.

“Kas ma suren?” küsis tüdruk. “Ma ei taha seda, ma kardan surra.”

“Sa ei sure. Ära mõtle sellest,” lausus poiss ja tõusis.

“Mis saab pärast surma?” küsis tirts. “Kas see on samasugune nagu see siin?”

Paus.

“Miski ei saa olla hullem kui see siin,” vastas nooruk. See oli tõsi. Miski ei saanud hullem olla.

“Kas seal on emme ja issi ka?” küsis õde vaikselt.

“Kindlasti on. Ära nüüd enam muretse, ma teen midagi süüa. Ja kui sa sured, ütle mulle ka. Ma tulen kaasa,” sõnas poiss ja läks kööki.

Pisarad purskusid tema silmist ja ta ei suutnud oma nuukseid tagasi hoida. Ta nuttis minuti, võibolla viis ja tegi siis plaani. Ta ei kannatanud enam seda ebaõiglust. See maailm oli omadega juba nii perses, ainuke mis teda käimas hoidis, oli olnud ta haige õde, kes nüüd pidi lahkuma loojakarja.

“Ei, mitte ainult tema,” mõtles poiss. Ta luges kokku oma varanduse, mida nad hoidsid köögis. Sellest piisaks, et saada püstol ja salvetäis kuule. Tal läks vaja vaid kahte. Ja kui ta need kätte saab... kas ta suudab seda teha?

Jutt: Täiuslik tütar (Maarja Kruusmets)

Pidulik saadeti jõudis kohale esmaspäeva pärastlõunal. Tagasihoidlikku helerohelisse vormirõivasse riietatud ametnik hoidis vitstest punutud korvi sangast. Korvist kostis vaikset vääksumist ning kollase tekipuntra seest vaatas neile vastu kaks tõsist tumesinist beebisilma.

“Vaata, kui imearmas ta on,” sõnas Laura oma mehele, kui imetlust täis pilguga nende uhiuut last üle tekiserva piilus. Ta käed värisesid, kui ta need beebi sülle võtmiseks välja sirutas. Titt lalises ning paistis korvist välja pääsemisega rahul olevat.

Kaspar vaatas abikaasat ning tema kätel puhkavat last heldinult. “Täpselt sama armas kui sina.”

Nad tänasid beebikullerit, too ulatas neile korvi koos selles oleva dokumendikarbiga ning pöördus seejärel minekule. Laura ja Kaspar kõndisid oma õrna kandamiga aeglaselt tagasi majja.

Toas asetas Laura lapse ettevaatlikult talle magamistuppa valmis pandud hälli, lülitades sisse selle kupli all asetseva ekraani, millel hakkas mängima spetsiaalselt imikute jaoks välja töötatud rahustav videoprogramm. Vaikne muusika ning eredad värvid köitsid hetkega beebi tähelepanu ning ta jäi keskendunult filmikest vaatama.

Värsked vanemad võtsid istet oma abieluvoodil.

“Seal ta siis on, meie väike Alexandra,” lausus Laura rõõmsalt.

Samal ajal võttis Kaspar korvist dokumendikarbi. Kuldse ilukirjaga sünnitunnistusest luges ta: “Alexandra Maria Kerge, kunstüasast väljunud 19. septembril 2067. Kujundatud vastavalt vanemate soovile alati sõnakuulelikuks, rõõmsameelseks ja intelligentseks lapseks, kõrvaldatud kõik geneetilised kõrvalekalded. Imelist elu!” Paberit ametlikuks tunnistaval pitsatil ilutses kiri “Rahvuslik Järelkasvu Tagamise Büroo”.

Tema naine võttis tunnistuse enda kätte, et seda oma silmaga näha. “Mul on nii hea meel, et otsustasime nende büroo kasuks. Nii on mu süda rahul, et meie lapsega on kõik korras ning meil ei tule tema kasvatamisel muresid.” Huvitatult haaras ta dokumendikarbi. “Kas siin garantiikiri ka on? Minu meelest lubasid nad tellimisel, et kui mingid geneetilised vead esimese kümne aasta jooksul avalduvad, teevad nad need tasuta korda. Ah, leidsingi!” Ta lasi silmadega kiiresti üle peenikese tekstiga täidetud lehekülgedele. “Jah, mul oli õigus.”

“No selle raha eest, mis me neile maksime, on see enesestmõistetav,” vastas Kaspar. “Ega nad ilma töö kvaliteedile tähelepanu pööramata oleks riigis esimeseks jõudnud. Ja sina, mu väike kullake,” kummardus ta lapsevoodi kohale ja kõditas oma tütrekest talla alt, “oled kindlasti oma emme ja issi parim peegeldus.”

Alexandra esimeseks sünnipäevaks oli kohale kutsutud kirev seltskond perekonnasõpru ja sugulasi. Paljude paaride lapsed olid tüdrukuga üheeaalised, kuid käitumise poolest võis selgelt eristada vanamoodsal moel sündinud lapsi ning geneetiliselt tuunitud põngerjaid.

“Metsikud” lapsed, nagu naturaalsel teel saadud lapsi tagaselja kutsuma oli hakatud, roomasid, käputasid või komberdasid oma pontsakatel titejalgadel uudishimulikult mööda tuba ringi, aeg-ajalt millegi järele kätt sirutades või endale midagi suhu toppides. Arusaadavaid sõnu

ei suutnud neist ükski veel öelda. Välimuselt olid nad täpselt nii armsakesed nagu beebid ikka ning täiskasvanud tundsid nendest rõõmu. Seda kuni hetkeni, kui mõni neist kuhugi otsa pörkas ja haiget sai või avastas, et tema vajadustele ei pöörata piisavalt tähelepanu. Siis läks lahti virin ja nutujoru, mõnel puhul isegi nii kõva kisa, et emme oma võsukese kiiresti sülle haaras ning ta teiste vanemate etteheitevate pilkude all kärmelt aeda toimetas, naastes alles siis, kui laps rahunenud oli.

“Moodsad” lapsed istusid aga mängunurgas, toimetades neile valmis pandud mänguasjadega, ise üksteisega paarisõnaliste lausete abil kenasti suheldes. Nad olid oma vanuse ideaalkaalus, imekaunite näolapikeste ja kõrge laubaga, riided puhtad ja viisakad, ehki just oli söödud sünnipäevatorti. Grupist torkas enam silma vaid üks poisike, kes enesekindlalt huvipakkuvad asjad teiste käest ära rabas, et neid ise uurima hakata.

Toanurgas oma abikaasa kõrval seisatanud Laura sõnas seda märgates oma mehele: “Tundub, et ka tänapäeval kehtib käbidele siiski tugev gravitatsioon.” Peale väikest mõttepausi lisas ta: “Tead, ometi olen ma iga päevaga üha tänulikum, et meil oli Alexandra suhtes tarkust selline otsus teha. Mõtle, kui ta oleks praegu selline nagu nemad.” Ta noogutas diivani suunas turnivate “metsikute” kaksikute poole, kelle suud ümbritsesid šokolaadivõrud ning rõivad olid kaetud erinevate toiduplekidega. Ta astus kiire sammu nende poole. “Oodake kullakesed, teeme teie suud enne puhtaks, muidu te määrite diivani koledasti ära.”

“Alexandra, mida sa täna süüa tahaksid?” uuris Kaspar oma viieaastase tütrekese käest. “Emme tahaks pitsat, mina sushit. Kuhu me sinu arust sööma minna võiksime?”

Tüdrukuke kehtas pooleliolevalt multikalt pilku pööramata õlgu. “Ma ei tea, issi. Mulle sobib see, mida teie tahate.”

“Aga me issiga tahame erinevaid asju. Nii et sina saad aidata meil otsustada.” Laura ja Kaspar vaatasid üksteisele otsa. Nad olid viimasel ajal märganud, et Alexandra ei olnud eriti innukas oma soove väljendama. Tahtes olla head vanemad, kes õpetavad oma last ka teistega arvestama, soovisid nad seda oma kodus demonstreerida. Sellistel tingimustel oli seda aga keeruline teha.

“Oled sa ikka kindel, et sul eelistust ei ole?” küsis Laura igaks juhuks uuesti.

“Jah, emme, ära muretse, mulle sobivad mõlemad,” kostis tütreke uuesti ja keeras multikate heli grammi võrra valjemaks.

Seitsmeaastane Alexandra seisis naeratades oma vanemate ees. Neil just rõõmus nägu ei olnud.

“Miks ma pean jälle sinu õpetajalt selliseid asju kuulma, Alexandra?” Laura hääli oli pettumusest kile. “Iga nädal on sinuga mingi jama olnud! Miks sa täna ometi oma näo rumalusi täis kirjutasid?”

Tüdruk hõõrus hajameelselt oma laupa, kuhu oli veekindla markeriga kirjutatud: “Olen luuser”.

“Aga Karina käskis!” Tema toon ei kaotanud oma tavalist päikselisust.

“Karina käskis!” osatas Kaspar. “Iga kord on sul selline vabandus! Kui keegi käsiks sul sillalt alla autoteele hüpata, kas sa siis seda ka teeksid või?”

Alexandra suunurgad kerkisid kõrvuni. “Muidugi.”

“Aga sa saaksid siis ju surma! Kas sa sellest ei hooligi?” küsis Laura läheneva ahastusega.

Tüdruk raputas pead. “Mitte eriti.”

Kaspar kummardus mureliku näoga tütrele lähemale. “Aga äkki hoolid sellest, et meie jääksime siis väga-väga kurvaks, kui sinuga midagi juhtuks?”

Alexandra näol ei peegeldunud mingit äratundmist. “Mis see “kurvaks” on?”

“Me peame tõsiselt rääkima,” ütles Laura ühel õhtul Kasparile. “Mul on Alexandra pärast suur mure. Ta on üheksa ja pool, tal pole ühtki tõelist sõpra ega huviala. Kui ta koolis ei ole, istub ta päevad läbi toas ja ootab, et meie ütleksime talle, mida teha. Kui meid ei oleks, sureks ta vist nälga, sest tal ei tule pähe isegi enda füüsilisi vajadusi rahuldada. Mina küll ei mäleta, et me sellise lapse oleksime tellinud.”

Tema abikaasa ohkas. “Ma tean. Aga ta on ju intelligentne, sõnakuulelik ja rõõmsameelne. Koolis õppimisega tal probleeme ei ole, ta on tulemustelt klassi parim. Teistega saab ta hästi läbi, ei tülitse kunagi.”

“Loomulikult ei tülitse, ta teeb ju alati teiste tahtmist, nii ei saa tülid tekkidagi,” turtsatas Laura, kuid jätkas juba pehmemalt. “Ta ei ole tegelikult ju paha laps, vaid heatahtlik ja sõbralik, ning mulle on ta kõige kallim ikka just sellisena, nagu ta on. Aga sellepärast ma ju räägingi, et ma armastan teda ja mõtlen tema tuleviku peale.” Ta istus ohates mehe kõrvale köögilaua taha.

“Mida sa siis arvad, et me peaksime tegema?”

“Mulle tundub, et peaksime veel enne garantiiaja lõppu laskma bürool ta korda teha. Tal on vaja enesealahoiiinstinkti ja enda arvamust, muidu ei saa ta oma eluga hakkama.”

Kaspar noogutas. “Olgu siis.”

Nad otsisid Rahvusliku Järelkasvu Tagamise Büroo kodulehelt välja pretensioonide esitamise vormi, panid sinna kirja kõik oma mured Alexandraga ning soovi teda geneetiliselt kohendada endaga ise hakkama saavaks indiviidiks, kes tunneb maailma asjade vastu huvi ning on põnev kaaslane. Kui nad aga vormi esitamise nupul klõpsasid, ilmus ekraanile punastes tähtedes kiri: “Garantiiaja lõppemisest on möödas 3 kuud, 12 päeva. Taotlus tagasi lükatud.”

“Mis mõttes? See ei saa nii olla, ta pole veel kümme täis!” hüüatas Laura ning tormas Alexandra sünnidokumente otsima. Need leidnud, kummardusid nad üheskoos lepingu tingimusi üle lugema.

“Vaata,” osutas Kaspar sõrmega paberi alläärde. “Siin on kirjas, et garantii hakkab kehtima eostamise hetkest, mitte kunstüasast väljumisel.” Ta lasi kuuldavale vandesõna, Laura aga toetas pea kätele ja hakkas nutma.